YÖN

HAFTALIK GAZETE

İZMİR OLAYI

Yıl: 5 - Sayı: 150 — 11 ŞUBAT 1966 — 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Bir parça dünya tarihi okuyalım

Kendilerine «mukaddesatçı» adını takan bir grup insan, gözü dönmüş şekilde, gerçek vatan evlâtlarına saldırılarda bulunuyorlar. Kime, niye ve nasıl hizmet ettiklerinin farkında bile değiller. Kendilerini memleketin Anayasasının, ordusunun, Adliye ve Zabıtasının da üstünde sanıp onu bunu komünistlikle itham edip, sokaklarda gazetelerde sövüyorlar.

Biz, imkân nisbetinde, Türkiye üzerinde bir buçuk asırdır oynanan oyunları müsbet delilleriyle ortaya koyacağız. Bu sahadaki büyük boşluk ise, ancak tarihçilerimiz tarafından titiz bir incelemeyle doldurulabilir.

Eğer mukaddesatçılar, ümmetçiler bir parça şeref duygusuna sahip iseler, bu yazıları kendi gazetelerinde de basarlar. Burada Türk tarihine ait yüzlerce eser var. Hepsinin müşterek tarafı, Müslüman Türklerin hıristiyan Avrupayı asırlarca idare edilmesine karşı duyulan kin ve öfke... Osmanlı İmparatorluğunu küçük devletlere bölerek, cihandaki Türk problemi böylece halloldu demişler ve bir daha da Türk adını ağızlarına almamışlardır.

Bunların kendi yayınlarına göre, dünyada 250 misyoner teşkilâtı hâlen faaldir. Bütün gayeleri de Müslümanları hıristiyan yapmaktır. Şimdi en müsait topluluk olarak, 50 milyonluk Hint Müslümanlarını görmektedirler.

İşte bir kitap:

The Rebirth Turkey-By Clair Price, N.Y. Thomas Seltzer 1923, 234 S.

S. 32 — Kapitülâsyonlardan istifade ederek Osmanlı devletinde faaliyet gösteren Amerikan misyonerleri sistemli olarak Osmanlı devleti aleyhinde çalışıyorlardı. Bütün gayeleri, kendilerine para veren Amerikan hükûmetini memnun etmekti.

S. 33 — Biz hıristiyanlar bir dünya kurduk ve içine yalnız hıristiyanları aldık. Eski Yunan ve Rusları bizlerle eşit saydık. Eğer Ermeniler muvaffak olsalardı, onları da eşit sayacaktık.

S. 80 — Misyoner Ermenilerle bir asırdır temastaydılar. Ermenilerin Gregorian kilisesini Protestan yapmaya uğraşıyorlardı. Bir taraftan Sultanın idaresindeki Ermenileri sefalet içinde gösterip bunu bir din meselesi yapmak istiyorlardı.

S. 33 — Biz Müslüman milletleri asla eşit saymıyorduk. Türkler asil ve toleranslıydı, fakat hıristiyan olmayı reddetmişlerdi. Bunun için biz onları modern kapitülâsyonlarla sardık. Haklarında insan kasabı oldukları efsaneleri yaydık.! Yunanlılara ve Ermenilere de sun'î olarak evliyalık payeleri verdik.

S. 52 — 1907 İngiliz - Rus anlaşmasına göre: İstanbul Rumları Yunanistan ile birleşmeye hazırdırlar ve Ayasofyaya asılmak üzere muhteşem bir haç hazırlamışlardır..

S. 62 — Bağdat Demiryolu, Doğu için ekonomik kalkınmanın başlangıcıydı. Batı bunu asla kabul edemezdi. Doğu için ekonomik kalkınma kat'iyen düşünülemezdi. İngilizler, Ruslar ve Fransızlar bu hat için devamlı görüşmeler yapıyorlardı. Almanların ise, gayeleri Doğuyu kalkındırmak değil, aksine Basra körfezindeki onun zengin petrol kaynaklarını ele geçirmekti.

S. 65 — Müslümanlar ecnebilere dostluk gösterir, fakat misyonerleri sevmezler. Zira misyonerler sulhten bahsederler, fakat memleketlerinde zehirli gaz yaparlar.

Amerika protestanlarına göre, Müslümanlar kâfirdirler. İşte bu yüzdendir ki Osmanlılara insan kasaplığı, hıristiyanlara ise mucizeler atfettiler.

S. 80 — İngilizler, Dashnakautzian Ermeni Devletini peşinen tanıdılar. Rusyadan İsviçreye kaçan Ermeni milliyetçilerini sonradan Türklere karşı kullandılar.

S. 19 — Ermeniler Türkiyede hiç bir vilâyette çoğunluk değildiler. Bu yüzden onları Güneye kaydırıp birleştirmek istiyorlardı. 1915 te Lord Bryce Ermeni dostluk cemiyetini harekete geçiriyordu.

S. 86 — Ermeniler Van mıntakasını ele geçiriyor ve Türkleri kesiyorlar. Ruslar Sarıkamışta ve İngilizler Boğazda iken Ermeniler tekrar ayaklandırılıyor. Fakat Van haberi üzerine Kâzım Karabekir Paşa harekete geçiyor.

S. 115 — Loyd George, Ermenilere Türkiyeden bir parça vermek üzere bütün milletlerle temasa geçiyor. Bu ara Pan - Turanizme bile müracaat ediyor. Bu fikri ilk benimseyen de Washington oluyor.

S. 117 — Wilson, eğer bir Türk - Ermeni anlaşması varsa, bunu tamamen ortadan kaldırmaya çalışıyor. Zira bu arazide gözü var.

S. 123 — Osmanlılar yenilince Rumlar ticaret bahanesiyle Anadoluya doluyor. İstanbul Rumları çılgınca gösteriler yapıyor. Amerikan kapitalistleri bu yağmadan hisse kapmaya İİstanbula koşuyorlar.

S. 140 — Yunanlılar İzmire çıkınca çok fazla Türk öldürüyorlar. Amiral Bristol, bir rapor ile bu katliâmı durdurmak için Loyd George'a müracaat ediyor. Fakat Venizelos'un arzusu ile mesele örtbas ediliyor.

Av. Erol ULULUBELEN
(Arizona - Amerika)

«Cevapsız Soru»

Amerikalı besteci Charles Edward Ives'in, «Cevapsız Soru» adlı parçasını geçenlerde Sternberg'in yönetisinde filarmoni orkestrasından dinledik. Eser hakkında Faruk Güvenç kısa bir açıklama yaptı. Orkestra üç kümeye ayrılıyor.

Birinci küme yaylı sazlar kümesi. Bunlar eser boyunca, tempolarında hiç bir değişiklik olmadan «piano pianisimo» çalarak hiç bir şey bilmeyen görmeyen, duymayan, yani dış dünyaya tamamen kapalı ilkel yaratıkları temsil ediyorlar.

İkinci küme olan trompetler, her defasında aynı ses tonunu kullanarak «yaşantının sorusunu» soruyorlar.

Üçüncü küme flütler, de soruyu cevaplandırmaya çalışıyorlar. Yeterli cevap alamayan trompetler soruyu tekrarladıkça flütlerde bir sinirlilik ve kavgacılık baş gösteriyor. İşin içinden çıkamayacaklarını anlayınca da soru ile alaya başlıyorlar. Sorunun altıncı defa tekrarlanışında flütlerin öfkesi ve kavgacılığı o hale geliyor ki atonal sesler başlıyor yükselmeye. Yani usul dışı saçma sapan diyebileceğimiz sesler. Trompetler yedinci defa soruyu tekrarlıyor. Ama flütlerden hiç bir karşılık alamıyorlar. Sonra hiç bir şey bilmeyen, görmeyen, duymayanların sesi, ilkel dünyalarının içinden duyuluyor. Eser de böylece bitiyor.

Ivas'ın bu ilginç eserinin yurdumuzd ilk defa çalındığını söylemişti. Faruk Güvenç. Faruk Güvenç yanılmaya yanılmaz ama, «Cevapsız Soru» bizde yıllardır çalınmakta.

Hiç bir şey bilmeyen, görmeyen, duymayan Anadolu insanının çilekeş yaşantısı içinde tutturduğu havalar vardır. Ives'ın yaylı sazlar kümesi gibi biteviyelik içinde sürüp gider. Bazan Hasanın sesi, bazan Alinin sesi, bazan Memonun sesi. Alabildiğine ilkel bir ses sürüp gider ama dinliyeni de can evinden vurur. Eğer dinliyen bir vurdum duymaz değilse... Bu havalar çilekeş Anadolu insanının can yoldaşıdır dağda, bayırda, tarlada. Bazen de bu havalar büyük şehirlerin göbeğinde koca bir apartıman inşaatından gecenin sessizliğini yırtarak yayılır mahalleye. Kâh sabahın çok erken saatında büyük şehrin asfalt caddelerinde bir aldırış etmezliğin rahatlığı içinde yükselir. Kimdir bu münasebetsiz diye fırlarsınız yatağınızdan. Kaloriferli apartımanınızın penceresinden görürsünüz bu saygısızın kim olduğunu. Kazmasını, küreğini, yorganını vurmuş sırtına nerede konaklıyacağını, kuşluk vakti ne yiyeceğini bilmeden sabahın alaca karanlığı içinde bir «semti meçhule» doğru bir türkü tutturmuş gider. Yaşadığı şu dünyaya kapalı bilmeyen, görmeyen, ama yüreği yanık bir insancıktır bu.

Öte yanda yıllardır bir soru sorulmakta. Anadolu insanının yaşantısının sorusu. Hep aynı monoton bir ses soruyor soruyu. Ives'ın trompetleri gibi. Soruya cevap bulmanın güçlüğü içinde bir başka küme var Bunlar da bizim flütlerimiz. Soruya kâh sinirli kâh alaylı cevaplar vermişlerdir yıllardır.

Bizim trompetler kümesi sormuştur:

— Halkımız niçin yoksulluk içinde?

Flütler cevap vermiştir:

— Komünistler.

Trompetler sormuştur:

— Zengin daha zengin oluyor, fakir daha çok fakir. Niçin?

Flütler:

— Bozguncular, satılmışlar, sizi susturacağız.

Trompetler :

— Bunun sonu ne olacak?

Flütler:

— Ulan, bunun sonunun ne olacağını sormak sana mı kaldı? Sormak gerekiyorsa onu da biz sorarız cevabını da biz veririz. Çat.

Ives'ın parçası bizim ülkede çalınmaya devam eder. Trompetler, Anadolu insanının yaşantısının hesabını sormakta ısrarlı. Flütlerin sinirlilikleri, kavgacılıkları arttıkça arttı. Başladılar atonal sesler çıkarmaya.

Trompetler :

— Bu böyle gidemez. Köklü dönüşümler yapmak gerek. Önemli ne tedbirler alacaksınız?

Flütler :

— Komünistler, ajanlar, Moskovaya, Moskovaya, göstereceğiz size dünyanın kaç köşe olduğunu, ha evet Johnson, mektup, mektuplar, üsler, evet evet üsler; hayır hayır, memleketin çakıl taşları, özel sektöre bütün imkânlar sağlanacak. Kıbrısı kaybetmedik. Amerika'da Birleşmiş Milletlerde ben ona dedim ki, o bana dedi ki, sonra ben başkasına dedim ki, dedi ki, dedim ki, dedin ki, ne dedim? dedim dedim... Sen ne dedin, ben ne dedim, o ne dedi..

Hayır hayır, Faruk Güvenç haklı. Bizde yıllardır çalınan Ives'ın kompozisyonu olmasa gerek. Çünkü konserde flütlerin atonal sesleri de güzel güzel dinleniyordu. Bizim flütlerse dinlenir gibi değil.

Celile CEM

BASINDAN

Yeni İstanbul

Siz içerden, biz dışardan

Birkaç kere haddimiz boyunca bir küçük ikazı yaptık: Adalet Partisi bakımından parti dışından gelen muhalefetten daha tehlikelisi, bu parti içinde tebellür eden muhalefettir, Hâdiseler dediklerimizi geliştirecek şekilde inkişaf etmektedir. Demirel'in ayağını kaydırmak isteyen Adalet Partililer sadece Demirel'in değil, önce kendilerinin, sonra toptan partilerinin mukadderatiyle oynamakta olduklarından elbette haberdar: Lâkin can her şeyden aziz diyorlar.

Onların davranışı ile Halk Partisinin umumi tutumu arasında ne kadar belirli bir benzerlik var. Halk Partisi ne yapsa, ne etse seçim kazanamaz, kazanamıyor da. Demirel muhalifi Adalet Partisi heyeti de kendi içlerinde seçim kazanamaz. Kazanamadı da. Kazanamadı, hem de ne zaman, yumurta kapıya dayandığı ve herşeyin hazırlop onların ağzına düşeceği zannedildiği zaman.

Kazanamazlardı, zira halkın sağduyusu bu işte «nefsi menfaatlerin» nasıl rol oynadığını ve eli tesbihli bu zevatı kiramın memleket nerelere götüreceklerini duygularla kestirdikleri için.

Şimdi yapılacak bir iş vardı. yeni kabineyi ve onun başındaki adamı bir müddet için rahat bırakmak. Evet, sadece bir müddet için. Bakalım ne mene kişi idi ve işleri ne miktar yürütecekti. Bu imkân Demirel'e bizzat kendi partisi tarafından verilmemiştir, verilmemektedir.

Muhalefetin istediği ise, kör misâli, bir gözdü, Allah verdi iki göz oldu böylelikle.

Demirel milletin babasının oğlu değildi. Memleket de onun çiftliği hiç değildi. Beceremezse ya o giderdi veya millet, haydi beyefendi güle güle, Allah selâmet versin, derdi. Ne oldu şimdi? Bütün meseleler Adalet Partisinin başına sarıldı ve yükletildi. En altta da Demirel.

Bu meselenin ciddi şekilde konuşulduğu bir mecliste dinleyici sıfatiyle bulundum bendeniz. Akıllı bir kadın dedi ki:

— Başvekilin grupuna karşı yapacağı bir şey var, alın beyefendiler benden bu emaneti ve daha iyi yapabileceğine inandığınız bir arkadaşın üzerine verin. Ben bu derece hücumlarla böylesine insafsız bir düzen içinde düşmanlarla uğraşmanın yollarını ararken bir de kendi dostlarımızla boğuşa döğüşe bu işi yapmak istemiyorum.

Acaba neden bunu demiyor? Böyle dedi hanım, Ama bu kolay bir iş değil ki. Ve Türkçemizde bir söz vardır: Pilâvdan dönenin kaşığı kırılsın derler. Bu kadar çabuk pes edenlerin de hali nice olur? Bu da ayrı bir mesele.

Herhalde Adalet Partisinin sinsi köseleri bugünlerde mideleri bulandırıyor, bunu hatırdan çıkarmamaları lâzım. Ve millet her şeyi, amma her şeyi büyük bir dikkatle takip etmekte, değerlendirmekte, bunu da bilmekte fayda var.

SERVER MUHSİN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ
Kurucular: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES: Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/6 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 19 — İstanbul Bürosu (Satış İlân ve Abone işleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

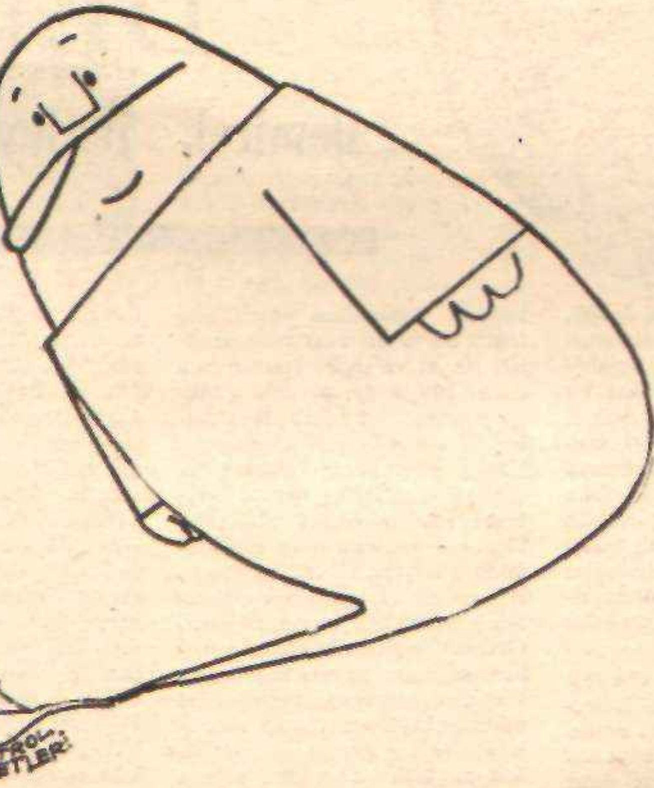
ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L. Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L. dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. İlerde çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

İnsanlar ve Olaylar

— DİLE BENDEN NE DİLERSEN...

Sosyal olaylar arasındaki determinizme en büyük önceliği verenler bile insan kişiliğinin olaylar üstündeki etkilerini reddedemezler. Bu bakımdan 10 Ekim seçimlerinden bu yana olayların başdöndürücü bir hızla gelişmesinde Süleyman Demirel'in çok önemli rolünü görmemek imkânsızdır.

Hafta içinde büyük gazetelerin Ankara yorumlarını okuyanlar bir buhran havasının yankılarını dinler gibiydiler. Hürriyet gazetesinde Cüney Arcayürek **«Hiç kimsenin istemediği âkıbetin zamanını şimdiden kestirmek güçtür. Fakat Demirel'in dar boğazdan geçerken, gelecekteki olaylara tohum serpmekte olduğunda kimsenin tereddüdü yoktur»** diye yazıyordu.

İsmet Paşa'nın **«Başbakanı ikazı»** üstünde yorumlar yapılıyordu. Gerçekten Başbakan Demirel'in kısacık iktidar süresinde, toplumun dinamik güçlerini tahrik edecek bütün karar ve kanunların birbiri ardısıra yürürlüğe konduğu ve ya konmak istendiği görülüyordu. Hergünün sabahında bir yeni heyecana kapılar açılıyordu. İzmirdeki kanlı işçi olayları. Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs yenilgisi, savcıların birbiri ardından açtıkları dâvalar, öğretmenler arasındaki tedhiş hareketleri, memurların hallaç pamuğu gibi atılması, iktidar sahiplerinin lâikliğe aykırı davranışları, Kıbrıs mücahitlerinin dönüşü, Cumhurbaşkanının Amerika'ya gidişi, profesörlerin bildirileri, milliyetçi genel müdürlerin değiştirilmesi, Danıştay kararlarının uygulanmaması, af ve seçim kanunları, parlamentodaki kavgalar, hapishanedeki isyanlar, savcıların nakilleri, bitip tükenmek bilmiyen listeler, gençlik teşekküllerinin açıklamaları, Milli Güvenlik Kurulunun raporları...

Karmakarışık görünen olaylar içinde muhakkak olan gidiş, 27 Mayıs devriminin tasfiyesi yönündeki adımların birbirini izlemesi idi. Bu adımların yaratacağı tepkiler endişe yaratıyordu.

Demirel üstüne geniş yatırım yapan ve büyük krediler açan çevreler şaşkınlığa ve tereddüde düşmüşlerdi.

MECBURİYET VAR

Bütün bu olan bitenler karşısında bir senatörün pek meşhur olmuş bir sözünü hatırlamamak imkânsızdır. Bu senatör **«Bir ihtilâl olacak mı?»** sorusuna **«İhtilâl bitmedi ki yeniden olsun! İhtilâl devam ediyor, ihtilâlin içindeyiz»** diye cevap vermiştir.

Ve bütün tehlikelere rağmen Adalet Partisi Yassıadalıların tüm affını gerçekleştirmek mecburiyetini hissetmektedir. Adalet Partisi organlarındaki aşırı sinirlilik ve Yassıada affından hoşlanmıyan kuvvetlere karşı kullanılan mütecaviz dil, bu mecburiyetten kaçınmaya imkân bulamıyan siyasi çevrelerin ağırlığını taşıyanları müşkül durumlara düşürmektedir. İsmet Paşa, Süleyman Demirel'e uyarmada bulunduğu zaman aldığı cevap şu olmuştur:

«Ne yapalım parlamento hayatı böyle istiyor!»

Gerçek de budur: Seçimlerle iktidarı ele geçiren kuvvetler tüm affı istiyor... Kendilerini 27 Mayıs'ın mirasçısı olarak bilen kuvvetler ise Yassıadalıların toplum içinde eski durumlarına ulaşmalarını istemiyor. AP. yapısı gereği birincileri memnun etmek zorundadır.

IÇTE VE DIŞTA...

Olan bitenlere hayretle bakmak için bir sebep yoktur. Demirel beklenen olayları hızlandırmaktan başka bir iş yapmış değildir. Türkiye vaktiyle iflâs etmiş bir denemeyi çok daha kötü şartlar altında tekrar yaşamaktadır. Demirel'in tecrübesizliği, eski denemenin daha kısa süre içinde yaşanmasına yaramaktadır. Süleyman Demirel'in bu tecrübesizliği yanında bir talihsizliği daha vardır. The Financial Times'in yazdığı gibi:

«Siyaset hayatına atılmadan önce bir Amerikan şirketine ortak olarak çalışmış olması kendisine karşı Amerika'nın adamı olmak ithamının ileri sürülmesini kolaylaştırmıştır».

Türkiye, Süleyman Demirel iktidarı ile bir çaprazın içine girmiştir. Bu çapraz Atatürk Türkiyesinin kuruluş felsefesiyle bugünkü Amerikan dünya politikasının çatışmasından doğmaktadır.

Süleyman Demirel iktidarının tutumu bugünkü Amerikan dünya politikasına yüzde yüz uygundur. İçerde ve dışarda, iktisatta ve siyasette Johnson'un görüşlerine ayarlanmış bir Türkiye istenmektedir. 10 Ekim seçimlerinde Süleyman Demirel'in topladığı yüzde elliden fazla oy'un Amerika'yı arkasına alarak daha da ağırlık kazanacağı umulmuştu. Ama evdeki hesaplar çarşıya uymamıştır.

Bu açmazın sebepleri vardır elbet... Johnson'un dünya politikası özellikle son zamanlarda bütün çıplaklığıyla ortalığa dökülmüştür. Hawai konferansında açıklanmıştır ki *Johnson'un gözünde* Türkiye, Kore, Vietnam, Filipinler gibi telâkki edilmektedir. Johnson Türkiye'yi bir Güney Amerika ülkesi gibi Amerikan nüfuz bölgesi içinde saymakta ve iktisadiyatı Amerika'ya bağlı bir Türkiye'de kompradorlar eliyle yönetimi öngörmektedir. Bu görüş açısı Süleyman De*mirel'inkiyle tastamam uygundur.*

Ancak Johnson politikası bugünkü dünyanın uyanışına ve gerçeklerine ne kadar aykırı ise; Atatürk'ün eliyle kurduğu devletin temel felsefesine ve Türkiye'nin iktisadi gerçeklerine de o kadar aykırıdır.

Bunun içindir ki Johnson ve Süleyman Demirel karşılarına ister istemez Atatürkçülüğün temel ilkelerini almaktadırlar. Amerika milli kurtuluş savaşlarının düşmanıdır. Türkiye ise bir milli kurtuluş savaşıyla kurulmuştur.

Süleyman Demirel ile Johnson'un bir büyük talihsizliği de şuradadır: Türkiye'de Amerikan usulü kalkınmanın imkânsız olduğu anlaşılmıştır. Amerika'ya pek şirin görünen kompradorlarımız Türkiye'nin bağımsızlığı pahasına bir kalkınma usulünü vaktiyle tecrübe etmişler, başarı kazanamamışlardır. Dünyada ve Türkiye'de Amerikan efsanesinin iflâs ettiği yıllar yaşanmaktadır. Atatürk devrimlerine karşı kabaran reaksiyon İkinci Dünya Savaşından sonra arkasına Amerika'yı da alarak en hızlı yıllarını yaşamış, nesi var nesi yok ortaya dökmüştür. Şimdi buna karşı devrimcilerin tepkisi daha bilinçli gelişmektedir.

BU YOL NEREYE VARIR?

Yazımıza başlarken sosyal determinizme rağmen insanların olaylar üstündeki etkilerinin küçümsenmiyeceğini söylemiştik. Türkiye'de Süleyman Demirel'in ve İsmet Paşanın kişilikleri, elbette olayların gidişi üstünde ağırlıklarına göre tesirler yaratmaktadırlar. Bunların yanısıra baskı gruplarının başında bulunan isimler de vardır.

Ancak unutmamalıdır ki isimler üstünde yapılacak bütün hesaplar bir dereceye kadar geçerlidir. Türkiye, tarihi determinizmin bu topluma yüklediği yoldan geri çevrilemez.

Hele Türkiye'yi bu yoldan çevirmeye çalışanlar Süleyman Demirel gibi acemi politikacılar olursa, işler büsbütün hızlanır.

Zira Atatürk'ün eliyle kurduğu devletin temel ilkelerine karşı gelenler, bir *de Anayasa ile* ve hukuk devletiyle oynamaya kalkışırlarsa, arkalarına Johnson'u da alsalar sonları parlak olmıyacaktır. Adalet Partisinin şüphesiz en ufak bir başarı şansı yoktu. Ama daha uzun vâdede ortaya çıkabilecek bir başarısızlığı, en kısa vâdede bir hezimet haline getirmek de şüphe*siz ancak Süleyman Demirel gibi* bir deha ile mümkündü.

Bu deha sayesinde Türkiye'de üç ay içinde bir rejim dâvası yaratılmıştır. Ve Adalet Partisi organlarından başlıyarak büyük gazeteleri saran ihtilâl edebiyatı işte bu frensiz gidişin sonucudur. Binilen araba zaten kullanılacak gibi değildir, ama bir kazayı yakınlaştırmak için en ehliyetsizleri direksiyona oturtmak da akıl kârı sayılmaz.

İlhan Selçuk

İNÖNÜ «ŞAH» DEDİ!

Demirel, istifaya zorlanıyor

CHP. Genel Başkanı İnönü, müsamahasız bir muhalefetten yana olduuğnu, bütün açıklığı ile ortaya koymuştur. Usta bir satranç oyuncusu olarak İnönü, durumu ve âletlerini, siyasî hasmını bir açmaza düşürecek şekilde kullanmış ve sonunda «Şah» demiştir. Bu açıdan, İnönü'nün hafta başında «Bir salâh ümidi görmemekle beraber» Başbakan Demirel'e yaptığı «Uyarma ziyareti», üzerinde durulacak bir olaydır.

CHP. toplantısından «Bir görevi yerine getirmeye gidiyorum» diye çıkan İnönü, Başbakan Demirel'den Seçim ve Af kanunu tasarılarını geriye bırakmasını istemekle, onu son derece dar ve çetin bir yolun başına getirmiştir ki, bu yol, Başbakanın istifasına çıkabilir. CHP. Genel Başkanının belki de maksadı budur. Gerçekten AP. iktidarının başı, sakal ile bıyık arasına sıkışmıştır. Seçim ve Af tasarılarını geri alamaz, ok yaydan çıkmıştır. Tasarıları geri almak, Demirel için prestijinin sıfıra inmesi demektir ve bu durum, memnuniyetsizliğini belirtmekte gittikçe daha ileri giden AP. grubunun, onu çekilmeye mecbur etmesi sonucunu doğurur. Demirel, tazyiklere karşı kor ve gittiği yolda devam ederse, bu defa da gerginliğin gün geçtikçe artacağından şüphe edilemez. Ankarada günlerdir devam eden söylentiler, gizli toplantı haberleri AP. saflarında rahatsızlığı arttırmakta, ipler kopacak ölçüde gerilmektedir. Bu durum, AP. iktidarının başını, istifa yolunu ciddiyetle düşünmeye sevkedebilecektir.

İnönü, «Uyarma ziyareti» ile Demirel'i iyice köşeye sıkıştırmıştır. «Hüda göstermesin âsârı izmihlâl bir yerde» kanunu, Demirel iktidarına karşı işlemeye başlamıştır. Muhalefetin her vurduğu yerden ses getirmesi bir yana bırakılsa bile, bunun dışındaki olaylar da Demirel iktidarını insafsızca hırpalamaktadır. AP grubu toplantılaranda da artık söylenmeye başladığı gibi, Demirel Hükûmeti ,iktidarının daha drödüncü ayında fena halde yıpranmıştır. Demirel'in başlıca destekçisi Hürriyet bile tenkit yazıları yayınlamağa başlamıştır.

Bütün bunlar, AP. grubunda «Yanlış lider seçtik» kanısını güçlendirmekte ve toplantılarda tenkit seslerinin yükselmesine yol açmaktadır. Çarşamba günü yapılan toplantıda, İlhami Ertem gibi Demirel'e yakın tanınan bir milletvekilinden bile, tenkit sesleri yükselmiştir. Af ve Seçim kanunlarının getirilmesini zamansız bulan Ertem, toprak reformu ve petrol kanunu üzerinde durdu, Danıştay kararlarının yerine getirilmemesinden dert yandı. Mesut Erez de Af kanunu tasarısının getirilişini tenkit eti. Diğer bazı milletvekilleri ise, af ve seçim konularında durmadılarsa da, partinin güttüğü politika üzerindeki tereddütlerini ifadeden geri kalmadılar. Havayı yumuşatma yoluna gideceği yerde, CHP'yi «Siyasi menfaat şirketi» olarak ilân eden Demirel, asabının iyice bozulduğunu gizleyemez hâle gelmiştir. Bu durum da, kendisine duyulan güvensizliği arttırmaktadır. Grupta tenkitlere cevap verirken, savunma havası taşıyan bir konuşma yapmasına rağmen, Demirel, muhalefete «siyasî eşkiyalar» tâbiriyle hücum fırsatını da kaçırmıyarak yumuşama yoluna girmiyeceğini göstermiştir.

Bu durumda AP'deki endişeleri körüklemektedir. Demirel iktidarının yolu hakkında, Bilgiç ve Özarda'nın dışında da tereddütler belirmiştir: İş çevrelerindeki nüfuzu bilinen Ahmet Dallı, Demirel'e itidal tavsiye etmiştir.

Demirel iktidarını köşeye sıkıştıran af konusunda, daha şimdiden af tazyiki yapan çevreleri tedirgin edecek gerilemeler başlamış, meselâ «Celâl Bayar'ın kamu haklarını kazanması», «Anayasanın müsaade etiği ölçüde af» formülü ile önlenmiştir.

Tedavi için gittiği Amerika'da Gürsel'in sağlık durumunun vahim bir safhaya girmesi de, çözümü her halde basit olmıyan Cumhrubaşkanlığı meselesini de bir sürü mesele arasında «âcil» bir mesele hâline getirmiştir.

Şartlar, Demirel'i istifa yoluna zorlamaktadır. AP. grubunda beliren «devirme havası» nı bu durum doğurmaktadır. Ancak, Demirel'in verine kim Başbakan yapılacaktır? İşte mesele budur. Açıkça görüldüğü gibi bugün Başbakanlık mevkiinin bir alternatifi yoktur. Demirel'in parti içi rakibi Saadettin Bilgiç bir alternatif değildir. İsmi ortaya atılanlardan Ferruh Bozbeyli, pürüzlü bir iki meselede tarafsız Meclis Başkanlığı yaptı diye, Çetin Başbakanlık hizmetine de lâyık görülememektedir. Alican için ise bir sürü müşkülât vardır. Bu durum, ister istemez «Demirel dursun, etrafı değişsin» düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Önümüzdeki günlerde bu düşüncenin gerçekleştirilmesi teşebbüslerine şâhit olmamız beklenir. Fakat bu, ağırlaşan ve gerginleşen meseleleri çözmeye yetecek mi? Bilinmez. Hürriyet gazetesinin yazdığı gibi, «Hiç kimsenin istemediği âkıbetin zamanını şimdiden kestirmek güçtür.»

●

İzmir olayı

Parti liderleri ile Çankaya temasları, Gürsel'in durumu, af ve seçim kanunları gerginliği, İnönü'nün Demirel'i uyarma ziyareti, gizli toplantı şöylentileri arasında vuku bulan İzmir olayı, bütün bu karışıklık arasında gene de dikkatleri üzerinde topladı.

Pek çok kimsenin işlerine gelen yorumlarla, nalıncı keseri gibi yontmaya çalıştıkları İzmir Olayı, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, karşımıza bir «basiretli idare» meselesi olarak çıkmaktadır.

Hafızalarımızı biraz tazeleyelim: 1962 yılında, aç ve işsiz çıplak ayaklılar barikatları yararak hışım gibi Meclise yürüdükleri gün, «basiretli idare», her türlü tahrikten kaçınarak müessif olayları önlemişti. Kozlu'da ise, kitle psikolojisinden anlamıyan tahrikçi davranış ise, işçilerin kurşunlanmasına, ölüler vermesine yol açmıştı. Son İzmir olayı da, bu tahrikçi davranısın sonucudur ve kütle psikolojisinden bihaber, basiretli olmaktan uzak idarenin sorumluluğu, hiç bir gayretin perdeleyemiyeceği kadar ortadadır.

Kula Mensucat Fabrikasının 67 günden beri devam eden grevine katılan işçileri, bu haftanın başında Pazartesi günü sabahı bir yürüyüşe giriştiler. Yürüyüşe katılanların sayısı 3 bine yakındı. Sabahın 8'inde Kula Mensucat Fabrikasının önünde toplanan işçiler, şehre doğru yürüyüşe geçince, zabıta kuvvetleri, topluluğu dağıtma teşebbüslerine girişti. İzmir Emniyet Müdürü Rüştü Ünsal, işçilere «Geriye dönün» ihtarında bulundu. 7 kilometrelik yolu yürüyerek gelen heyecanlı topluluk, teskin edilip dağıtılabilirdi. Ancak bu, kütle psikolojisine vukufu gerektiren bir işti ve «Ya dağılırsınız, ya da bin polis burada şehit olur» tarzında zorlamalar, atlı polisin kalabalık arasına dalması ve copların rastgele inip kalkması, mevcut heyecana bir de öfkeyi ilâve ederek işleri büsbütün içinden çıkılmaz hale getirmekten başka sonuç veremezdi ve vermedi de.. Atlı polis ve coplarla karşılaşan işçiler, «Üstümüze polis sevkediyorlar.. Polisler Kıbrısa götürülsün» diye haykırdılar. Atlı polis, cip ve cop, işçilerden bazılarının canını yakınca, görevlilerin düşüncesinin aksine, kalabalık «çil yavrusu» dağılacağı yerde sert bir reaksiyon gösterdi ve üzücü olaylar böylece başladı. Aralarında kadınlar da olan işçiler, taş ve sopalarla zabıta kuvvetlerine mukabele ettiler. Bu hücum karşısında sıkışan polislerin, havaya ateş etmeleri, işçileri daha da tahrik etti. Sükûnet, ancak celbedilen askerî birliklerin polislerle işçiler arasına girmesiyle temin edilebildi. Gerek işçilerden, gerek zabıta kuvvetlerinden yaralananlar oldu. Gelen ilk haberlerin aksine, yaralı sayısı zannedildiği kadar çok değildi ve aralarında ağır yaralı yoktu. Fakat, bu, olayın üzücü niteliğini değiştirmiyordu.

Koyu bir AP'li olan Teksif Sendikası Başkanı Şevket Yılmaz'ın sözleri, olayların nevin sebep olduğunu gayet iyi açıklamaktadır. Yılmaz, işverenin «Siz hâlâ ceketlerinizi satmadınız mı? Açlıktan kurtulamıyacaksınız» şeklindeki sözlerinin işçiyi nasıl tahrik ettiğini ve yürüyüş yapan iscilerin üstüne atlı polis sevkedildiğini belirterek «Olayların çıkmasının başlıca sebeplerinden birisi de bir işçi arkadaşımızın ayağının üzerinden polis cip'inin geçmesi ve ayağının kırılmasıdır. İşçilerin olayların doğmasında herhangi bir düşünceleri veya rolleri yoktur. Kendilerini müdafaa zorunda kalmışlardır. Olayların asıl müsebbibi işveren ve işvereni destekleyen polis mensuplarıdır» diyordu.

Olayların bir sebebi de, sıcağı sıcağına bir beyanat vererek «Bu işte TİP'in parmağı var» demekte kusur etmiyen Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in tutumudur. Erdem, sürüp giden greve bir çözüm yolu bulmak üzere gelmiş ve hatta «grev gözcüsü» gömleği dahi giyerek bu kıyafetle bir minibüsün üzerine çıkarak işçilere hitap etmiştir. Bu konuşmada Erdem, işçilerle beraber olduğunu söylüyor, çözüm yolunu bulmak için kendisine üç gün mehil verilmesini istiyordu. Erdem Ankaraya dönmüş ve aradan üç gün geçmişti ama, telefonla gelen bir haber meselenin, vaadlerin hilâfına, çözülmediğini bildiriyordu. Bu durum, işçilerin sabrını taşıran damlaların en büyüğünü teşkil etti. İşçileri, yürüyüş ka-

Grevciler, polis kordonunu geçtikten sonra...

rarına sevkeden, Ankara'dan gelen bu ümit kırıcı haberdi.

Teksif Sendikası, Kula Mensucattaki işçiler için istediği ücret zamlarını sağlayabilmek için grevi sürdürüyordu. Daha az malî güce sahip olan Şark ve Tac şirketlerine ücret zamlarının kabul ettirilmesi, Kula grevindeki durumu daha da gerginleştiriyordu. İstenen zam, ortalama 2,5 lira idi. Fabrikadaki işçilerin yüzde 53,6'sı günde brüt 12 liranın altında ücret alıyordu. Brüt 14.50 liradan az yevmiye ile çalışan işçilerin oranı ise yüzde 74 idi. Halbuki, İzmir Sümerbank Basma Fabrikasında ortalama işçi yevmiyesi 23,76 liraydı. Bu durumda, sendika için, işveren talep edilen ücret zamlarını kabul etmedikçe grevi sürdürmekten başka yol kalmıyordu. 1964 yılı kârı 7,5 milyon lira olan işverenin ise dayanmasının sebebini, Teksif yöneticileri şöyle izah ediyorlardı:

«İşveren Sendikası yöneticileri (Bunlar İstanbul Fabrikalarının işverenleridir), büyük bir kuruluş olan Teksif'i parçalamak ümidiyle, bizi bir greve itmek için gelirinin yüzde 75'ini başka yerden sağlayan zengin bir patron seçmiş (Türkiyenin en pahalı satılan kumaşlarını imal eden Kula fabrikasının patronu), Ağustosta başlayan Toplu Sözleşme müzakerelerini her

Ali Naili Erdem
Şimşekleri çekti!..

gün umutlu bir erteleme ile tekstil için ölü bir mevsim olan Aralık ayına dek oyalamıştır. Böylece Teksif'i kendilerinin en güçlü oldukları yerde yıpratıp ileride, özellikle İstanbul'da 60 bin üye adına yapacağımız toplu sözleşmelerde sendikamızın pazarlık gücünü kırmak istemiş ve bu büyük grevde Teksif'i maddî bakımdan çökertmeyi tasarlamıştır».

TAHRİKÇİ ARANIYOR

Olaylar patlak verir vermez, herkes bir tahrikçi bulma peşine düşmüştür. TİP'in adı ilk ağızda ileri sürüldüğü gibi, Yugoslav göçmenleri ve gençlerden tahrikçi arayanlar da oldu. İçişleri Bakanı Sükan, sıcağı sıcağına «Muharrik bir grup, işçileri tahrik etmiştir» demekten çekinmemiştir! İşveren Süreyya Çolak'a göre ise durum şudur: «Bütün hâdiseler ve hareketler kendi işçimizden geldi. Dışarıdan yabancı bir tahrik yoktur. Tahrikçi, maaşlı sendikacılardır!»

İşverenler ise çoktan Çalışma Bakanını tahrikçi ilân etmişler ve Ankara Sanayi Odası Yönetim Kurulunca Ali Naili Erdeme çektikleri şu telgrafla kanaatlerini belirtmişlerdi:

«Mensup bulunduğunuz Hükümetin Büyük Millet Meclisinde okunan programında aynen aşağıdaki ibare bulunmaktadır: **Hükümetin çalışanlarla çalıştıranlar arasında tarafsızlığını korumasına, iyi niyetli bir aracı gibi davranmasına bilhassa itina edeceğiz.**

Hal böyle iken İzmirdeki Teksif grevinde grev gözcülüğü gömleği ile çekilmiş resminizi gazetelerde görünce duyduğumuz hayret ve üzüntüyü ifade edecek kelime bulamıyoruz. 275 Sayılı Kanunun 65. maddesince işçi teşekkülüne dahil olmıyanların gözcülük yapması sarahaten suç sayıldığı gibi, Hükümet Programında ifadesini bulan tarafsız ve iyi niyetli aracılığın grev gözcüsü gömleği giymekle sağlanamıyacağı kanaatimizi belirtiriz».

Yeni Gazetenin bu konudaki yorumu da şöyledir:

«Grevcilerle polis ve asker arasında kanlı olaylar gerçi bu gün cereyan etmiştir ama, bunun tohumları, tarafsız olması icap eden bir bakanın, hele Ça Çalışma Bakanının, çarşamba günü [illegible]buluculuk için [illegible]dığı İzmirde (grev gözcüsü) gömleği giydikten sonra (buyrun istediğiniz pozu çekin) diyen bakan, bilâhare kendisini çılgınca alkışlayan 2500 işçiye (Ben bu grevi en geç üç gün içinde bitireceğim, söz veriyorum) diye de, daha o zaman atılan bugünkü olayların tohumlarını bir güzel sulamıştır. İşçilere bu şekilde hitap etmeden önce vilâyette, işverenle uzun bir toplantıdan çok ümitsiz çıkan bakan, iki aydır kendi tâbirleri ile (duvar dibinde) bekleyen işçilerin yüzünü güldürmeyi becermiş, politik tarafına mağlûp olmuş, fakat üç gün sonrasını hesaplayamamıştır».

Kısacası, İzmir olayının altında çeşitli «basiretsizlikler» yatmaktadır. Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, durumu şöyle belirtmektedir:

«Ne demiş Prof. Kesler? Toplum psikolojisinin doğurduğu bir sonuç olarak, zabıta kuvvetleri ile halkın karşılaşmasında müessif olayların kaçınılmazlığını ortaya koymuş... Ama İzmirde yangına körükle gidilmiştir».

Johnson Doktrini ve Türkiye!

Başkan Johnson, Honolulu'da, nüfuz bölgesi içinde saydığı ülkelerin içişlerine komünizmi önleme gerekçesiyle istediği gibi karışabileceğini ve hoşlanmadığı hükümetleri devirebileceğini bir defa daha belli etti. Johnson'un Güney Amerikadaki tutumu açıktır: Dominik olayları bunu göstermiştir ve Johnson, Kıt'ada ancak emirkulu hükümetlere müsaade edeceğini dobra dobra ortaya koymuştur. Amerikan Temsilciler Meclisi, ABD'nin Kıt'a devletlerinin içişlerine silâhlı müdahalede bulunma hakkı olduğunu açıkça belirten bir kararı kabul etmiştir. Johnson, Amerikan Devletleri Teşkilâtına, Kıt'adaki ilerici hareketleri ezmek için bir silâhlı kuvvet teşkili görüşünü kabul ettirmeye çalışmaktadır. Demek ki Güney Amerika'da her ilerici hareket, karşısında Amerikan askerini bulacaktır ve bu, komünizmi önleme gerekçesiyle yapılacaktır.

Şimdiye kadar kesinlikle bilinmeyen husus, Johnson Doktrininin Güney Amerika dışında ne ölçüde kullanılacağı idi. Amerikanın nüfuz bölgesi saydığı Kıt'a dışı bir ülkede, ilerici güçler işbaşına gelirse veya büyük bir güç olarak kendini hissettirirse, Amerika, Dominik veya Vietnam tipi müdahalelerde bulunacak mıydı? Johnson'un altı ay kadar önce bir Teksas Üniversitesinde millî kurtuluş savaşlarının komünistlerin eseri olduğunu söylemesi, bu tehlikenin varlığını göstermekteydi. Johnson'un Honolulu'daki sözleri tehlikenin ciddiyetini belirtmektedir. **Ve Johnson'un komünizme karşı koruduğunu ve koruyacağını belli ettiği ülkeler arasında Türkiye de vardır!** Johnson'un sözleri şöyledir:

Başkan Johnson
Baklayı çıkardı

«Komünist mütecavizler, Vietnam'da başarı kazanırlarsa, **kurtuluş savaşı dedikleri mücadele yoluyla,** Filipinler, Yunanistan ve Malezya'da isyanla, Türkiyede tehditle ve dünyada hür seçimlerle elde edemediklerini yapabilecekleri inancına saplanacaklardır».

Demek ki, komünist mütecavizler Türkiyeyi tehditle ele geçirmek istemişler, fakat başarı sağlayamamışlardır. Ama Vietnam'da başarı kazanırlarsaymış, millî kurtuluş savaşı yoluyla, Türkiyeye hâkim olma inancına saplanacaklarmış.. Johnson, buna müsaade etmemek kararındadır.

Türkiye'de bir millî kurtuluş savaşını yapacak olanlar, elbetteki Türk Milliyetçileridir. Ama Johnson'un gözünde bunlar komünisttir. Johnson yönetimi, bağımsız bir dış politika izlemeyi deneyen İnönü'nün devrilmesini bile sevinçle karşılamış, AP'nin seçim zaferini «komünizmin yenilgisi» diye alkışlamıştır. Johnson, son sözleriyle bu yolda çok daha ötelere gitmeye hazır olduğunu belli etmektedir. Uyanık bulunalım!

TEPKİLER

Johnson'un bu düşüncelerinin Türkiye'de tepkiler yaratmaması düşünülemezdi. Nitekim TİP Genel Başkanı Aybar, basın mensuplarına şunları söylemiştir:

«Johnson'un bu demecine paralel olarak, içerde gerici ve tutucu çevrelerin de millî kurtuluş hareketlerimizi bir komünist tahriki eseri olarak göstermeye gayret ettikleri gözden kaçmıyor. Petrolümüzün ve madenlerimizin yabancı sömürüşünden kurtarılması, Atatürk dış politikasına dönülmesi yolundaki gayretler bu gerici ve tutucu çevrelerce komünist tahriki olarak gösterilmek isteniyor. Johnson'un son demeci ile içerdeki gericilerin tutum ve davranışları arasında bir bağlantı bulunduğu kanısı meydana gelmiş bulunuyor. Johnson'a hatırlatmak isteriz ki, Türkiye, Vietnam değildir. Türkiyenin ilk Millî Kurtuluş Savaşını zafere ulaştırdığı asla unutulmamalıdır. Amerikanın dünyaya hâkimiyet kurma plânlarında Amerikan Hükûmetlerince Türkiyeye bir değer verilmiş olabilir. Vietnam gibi Türkiyeyi de Johnson, Amerikan menfaatleri bakımından önemli bir kilit noktası sayabilir. Ama Türkiye Türkiyelilerindir. Türkiyede hiçbir yabancı nüfuz ve tesiri netice alıp, kendi emellerine yönelmiş bir politikayı yürütemiyecektir».

Danıştay kararları

Siyasî Bilimler açısından, bir hükümetin ancak güvendiği genel müdürlerle çalışabileceği, programını uygulamak için bunun zorunlu olduğu güçlü delillerle ileri sürülebilir. Anayasanın getirdiği sistem, bu bakımdan tenkit edilebilir. Fakat ortada açık bir gerçek vardır: Hükümet, Anayasaya göre son Danıştay kararlarını uygulamak zorundadır. Anayasanın 114. maddesi, «İdarenin hiç bir eylem ve işlemi, hiç bir halde yargı mercilerinin dışında bırakılamaz» demektedir. 132. maddenin son fıkrası, mahkeme kararlarının bağlayıcılığını belirtmektedir: «Yasama ve yürütme organlarıyla idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiç bir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez».

Anayasa organı yüksek bir mahkeme olan Danıştay'ın İhsan Topaloğlu konusunda aldığı kararlar, en ufak bir tereddüde yer vermiyecek kadar açıktır. Danıştay, «Turgut Gülez'in tâyinini ve Topaloğlu'nun naklini ilgilendiren kararnameyi durdurdum» demekte ve bunu bir tavzih kararı ile perçinlemektedir. Hükümet, bu kararlara uymadığı takdirde, kesinlikle Anayasayı çiğnemiş olacaktır.

İhsan Topaloğlu
«Yasalara uyunuz»

En ufak kaçamak kapısı yoktur. Hükümet kararında direnirse, Muhalefetin, Hükümeti Yüce Divana sevk yoluna gideceği muhakkaktır. Nitekim CHP Grubu, Bakanlar Kurulu hakkında gensoru açmak için harekete geçmiştir.

Zincirli Atatürk

Geride bıraktığımız haftanın son günü, 27 Mayıs Fikir Kulübü yöneticileri, Dr. Memduh Eren ve Avukat Nuri Yazıcı, T.M.T.F. merkezinde bir basın toplantısı düzenleyerek ikili anlaşmalar ve üsler meselesi üzerinde durdular. İkinci Başkan Nuri Yazıcı, özetle şunları söyledi: «Tarihî, sosyal ve ekonomik zorunluluklar, Türk Ulusunu yeni bir Millî Kurtuluş Savaşına zorlamaktadır. 1964'den beri Batılılarla yapılan ikili anlaşmalar yoklukla malûldür.. Bir kısmı BMM'nin onayından geçmeyen ve hiç bir selâhiyeti haiz olmıyan bakanların sözlü vaadleriyle yolsuz, gayrı meşrû anlaşmalarla, ulusumuz, ekonomik, siyasî ve askerî, kısacası, millî bağımsızlığını kaybettirmiştir. Türk Ulusunun kurtuluşu, bu ülkelere ve iç sömürücülere karşı yapılacak sosyal devrimlerle olacaktır. Bu yol, millî kurtuluş savaşıyla elde edilecek millî bağımsızlık ve kapitalizme karşı olan toplumcu millî demokrasi yoludur».

Başkan Memduh Eren de «Bu anlaşmaların yarattıkları fiilî durumlara derhal son verilmesi gereklidir. Türk Ulusu millî menfaatlerimize aykırı, millî bağımsızlığımızı tehdit eden bu gizli anlaşmaların kaldırılmasına azimli ve kararlıdır» dedi.

27 Mayıs Fikir Kulübü yöneticileri basın toplantısına çerçeveli bir Atatürk portresinin kenarına eklenen kilitli zinciri de getirmişlerdir. Yöneticiler, bu zincir ve Atatürk portresini üç kişilik bir heyetle BMM Başkanlığına götüreceklerini açıklamışlardır.

Demirel ve ticarette millîleştirme

Gerek tütün ekicisi, gerekse pamuk ekicisi, bu yıl, Amerikalılardan ve onların yerli komisyoncularından şikâyetçidir. CHP Senatörü Niyazi Sarlıcalı, tütüncünün derdini Senato'da şu sözlerle dile getirmiştir: «Esefle açıklayayım ki bu yıl Ege tütün piyasası Amerikan şirketlerinin baskısı altında cereyan etmiştir. En büyük istihsal merkezimiz Akhisar'da Amerikan şirketinin mümessili her gün akşam üzeri Türk alıcı tüccarların yazıhanelerini dolaşarak azamî fiyatlarını kontrol etmiş ve 9 liradan yukarı mübayaalara engel olmuştur.»

Pamukta da, Birleşik Amerikanın 17 milyon balya pamuğu satışa arzedeceği haberlerinin sistemli olarak işlenmesi sebebiyle fiyatlar 150 kuruşa kadar gerilemiştir. Bundan da en çok yabancıların parasıyla çalışan yerli komisyoncular, efendileri ve kendileri hesabına yararlanmışlardır.

Pamuk ekicileri, bir heyet halinde Başbakan Demirel'e giderek şikâyetlerini anlatmışlardır. Bu heyetin bir mensubu, Demirel'in makamında kendilerine şu sözleri söylediğini ileri sürmektedir:

«Aranızda tüccar bulunmadığına göre rahatça konuşabiliriz. Biz spekülasyona karşıyız. Tüccar spekülasyona devam ettiği takdirde ticareti millîleştirebiliriz. Biz çiftçi hükümetiyiz. Ancak bu konuşmam tamamen aramızda kalmalıdır. Başbakanlığın önü bir tuzaktır. Şimdi buradan çıkınca basın sizi sıkıştırıp beyanat almak istiyecektir. Bu konuşmamız basına aksettiği takdirde, bu kabil samimi sohbetlerimiz sona erer. Müstahsil mallarını değerlendirmek için tedbir alacağız.»

Ekiciler şimdi iktidarın başını, «hem camie, hem de kiliseye mum göndermek» ile suçlamakta ve onun tüccarlara da «biz sizden yanayız» dediğini ileri sürmektedirler.

Vehbi Koç ve öteki montajcılar

Vehbi Koç'un sürpriz binek otomobili imal teşebbüsü, montajcıların ateş püskürmesine yol açtı. Daha önce bu işe girişen Makine — Kimya, devlet teşebbüsü olmak dolayısiyle, bağrına taş bastıysa da montajcılar seslerini yükselttiler. Montajcılar hep birlikte Koç'un teşebbüsünü önlemek istediler ve nihayet konuyu Odalar Birliğine getirdiler. Birliğin Koç'a verilen müsaadeyi durdurmak üzere teşebbüste bulunmayı kararlaştırdığı belirtilmektedir.

Yerli binek otomobili hikâyesi, her halde eğlenceli gelişmelere yol açacaktır.

GERÇEK SAYGISI

«Dön baba, dönelim...»

Fethi Naci

10 Ekim 1965 sonrasının iktidarı ile 1950-60 döneminin iktidarı, Menderes'in davranışlarıyla Demirel'in davranışları gittikçe belirginleşen benzerlikler gösteriyor.

1950-60 dönemi iktidarı, kapitalist yoldan Türkiye'yi kalkındıracağına inanıyordu. Bugünkü iktidar da öyle.

1950-60 dönemi iktidarı, toprak reformuna ve Köy Enstitülerine karşı idi. Bugünkü iktidar da öyle.

1950-60 dönemi iktidarı, kendi öz kaynaklarımızla kalkınabileceğimize inanmıyordu, umutlarını dış yardıma ve yabancılara bağlamıştı. Bugünkü iktidar da öyle.

1950-60 dönemi iktidarı, bağımsız ve haysiyetli bir dış politika yürütemiyeceğimize, Amerika'nın eteklerini bırakırsak Sovyetlerin uydusu olacağımıza inanıyordu. Bugünkü iktidar da öyle.

1950-60 dönemi iktidarı, ekonomide plân fikrine karşıydı, plâna karşı «hababam» metodunu ileri sürüyordu. Bugünkü iktidar da öyle.

1950-60 dönemi iktidarı, dini politikaya âlet ediyordu. Bugünkü iktidar da öyle.

1950-60 dönemi iktidarı, doğruları söyleyen bilim adamlarından hoşlanmıyordu, enflâsyonu körüklüyordu, partizan idareden yanaydı, her ileri fikrin karşısına dikiliyordu, vb... Bugünkü iktidar da öyle.

Uzayıp gider bu benzerlikler listesi.

★

Bu benzerlikleri düşündükçe aklıma hep Karl Marx'ın «18 Brumaire» adlı eserine başlarken söyledikleri geliyor.

Kitabın ilk cümlesi şöyle: «Hegel, bir yerde, bütün büyük tarihî olayların, tarihî kişilerin âdeta iki defa tekrar ettiğini belirtir.» Bundan sonra Marx şöyle der: «Hegel ilâve etmeyi unuttu: Birincisinde trajedi olarak, ikincisinde fars (kaba komedi) olarak.» Örnekler de veriyor: «Danton'a göre Caussidière, Robespierre'e göre Louis Blanc, 1793-1795 Montagne'ına göre 1848-1851 Montagne'ı, dayıya göre yeğen.»

Ve okurlara, okurların anlayışına saygımdan ötürü bu fıkra burada biter!

iş adamları toplantısı

Akdeniz Bölgesi Oda ve Borsaları Üçüncü Bölge toplantısı, bol kredi talepleriyle son buldu. Sanayiciler, malî portesi 56 milyon lirayı bulan bir Maden Bankası kurulmasını, özel yatırım bankasının bir an önce gerçekleştirilmesini, Sınaî Kalkınma Bankası ile Sınaî Yatırım ve Kredi Bankasının iç ve dış imkânlarının arttırılmasını, işçilerin parasıyla beslenen Sosyal Sigortaların özel sanayicilere açtığı kredinin arttırılmasını, Merkez Bankasının para basarak sanayiciye ucuz faizli kredi vermesini istemekteydiler. Bu taleplerin yanı sıra, toplantıda bir de Demirel şiiri okundu:

Özel sektör olarak
Bağlandı hep sana bel
Ümidimizi kırma
Ey Süleyman Demirel.

Ne var ki Demirel, muazzam bütçe açığı karşısında, kamu yatırım fonlarını arzulanan ölçüde özel sektöre kaydırabilecek durumda değildir. Üstelik banka kredilerini kısmak zorunda kalmıştır. Korkulur ki ona bel bağlayanların ümitlerini kıracaktır.

Demirel'e ümit ve bel bağlayanlar yalnız yerli özelciler değildir. Yabancı özelciler de, bu eski Morrison Temsilcisinden büyük kolaylıklar beklemektedirler. DPA Ajansı muhabiri, bir çok Alman gazetesinde yayınlanan bir yazısında Demirel'den beklenenleri şöyle belirtmektedir: «Seçim yılındaki siyasî güvensizlik ve bu seçimlerde yabancı sermayeyi teşvik taraftarlarının mı, yoksa aleyhtarlarının mı kazanacağı sorusu, yabancı yatırımları uzun süre felce uğratmıştır. Nitekim bu yatırımlar geçen yıl içersinde, beklenen seviyenin çok altında kalmıştır. Fakat Demirel'in partisi bu kadar büyük galibiyet kazandıktan sonra, yabancı yatırımların canlanacağı ümit edilmektedir.»

Devlet Memurları Kanunu ve Öğretmenler

Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu Dernek Başkanları İkinci Danışma Kurulu toplantısının en önemli konularından biri, öğretmenlerin sınıflandırılması sorunu oldu. Federasyon Başkanı Hayrettin Uysal, sorunu şu sözlerle ortaya koydu:

Devlet memurları kanunu çıkıyor. Bir sınıflandırma ilkesi getiriyor. Kanun, anlamıyla, esprisiyle devlet memurlarını, görevlerin gerektirdiği niteliklere, mesleklere ve devlet için taşıdığı değere göre sınıflandırmayı öngörüyor. Öğretmenlik meslek topluluğunun değeri, yapısı ve her çeşit kademesi bir bütündür. Bu bütün ki, kişilikler yaratmaktadır. Sorunu bu noktadan ele alalım.

İlgili kurumumuz, yani Bakanlığımızın en yüksek bilimsel kurulu Talim ve Terbiye Dairesi, Anayasa anlamı içinde öğretmenliği bir bütün olarak değerlendiren bir görüş oluşturuyor. Bu görüş, Devlet Personel Dairesine ve Federasyonumuza bildiriliyor.

Arkadaşlarım, Millî Federasyonumuz da kurultaylardan aldığı direktiflere paralel, bilimsel incelemeler yapıyor, çeşitli milletlerin personel rejimlerini inceliyor. Sonra bunları ana hatlarıyla bir raporda ... Bakanlığa ve Devlet Personel Dairesine bildiriyor. Görülüyor ki, hem Talim ve Terbiye Kurulunun, hem Millî Federasyonumuzun görüşleri, ortak bir noktada birleşmiştir. Aynı çabalar uzun bir süre devam etmiştir.

Üç yıldanberi meslek ve geniş anlamda eğitim bütünlüğünü sağlayıcı bu görüşler Devlet Personel Dairesine duyurulmak istenilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulunun çabalarını, Millî Federasyonumuzun önerilerini dikkate almaktan kaçınan Devlet Personel Dairesi, çağdaş âmme prensiplerinden modern personel rejiminin özelliklerinden uzak bir görüşle bu seslere kulak tıkamıştır. Bizzat kanunun devlet hayatımıza getirdiği yeniliklerden uzak olarak ta meslek kuruluşlarının görüşlerine itibar edilmeksizin kişisel görüşlere dayandırılan bir statü zorla empoze edilmek istenilmiştir.

Oysa Devlet Memurları Kanununun hazırlık safhalarında yapılan çalışma ve temaslarda tasarının, millî eğitim görevlerinin özelliğine uygun bir uygulamaya imkân vermiyeceği kuşkusu, bütün meslek çevrelerimizde belirtilmiş, kanun devlet memurları için getirdiği esaslarda millî eğitim hizmetleri bakımından bir değişiklik yapılması imkânı hasıl olmadığı taktirde, millî eğitim personelinin, kanunun kapsamı dışında bırakılması telkin edilmek istenilmişti. O zaman bu sağlanamadığı için, öğretmenliğin tek dereceli bir sınıf halinde düzenlenmesi, hem Millî Eğitim Bakanlığının, hem Millî Federasyonumuzun görüşü olarak teklif olunmuştu.

Burada çözümlenmesi gereken bir sorun ile karşı karşıya bulunuyoruz.

Son zamanlara kadar ilgiyle karşılanan Talim ve Terbiye görüşünün, Millî Eğitim Bakanlarının çabalarıyla Devlet Personel Dairesince kabul edileceği yolunda umutlar taşıdık. Ne yazık ki, bu olumlu görüşleri savunur görünen Millî Eğitim Bakanlığının yüksek sorumluları bir noktada geriye çekildiler. Millî Eğitim Bakanlığına, Devlet Personel Dairesince hazırlanan, hepinizin bildiği ve şimdi elinizde bulunan, öğretmenliği parça parça edici bu tüzük, bir oldu bittiye getirilerek, geçen hafta içerisinde gizlice empoze edildi.

Öğretmen bütünlüğünü koruyacaklarını, öğretmenlerin parçalanamaz olduğunu söyliyenlerden gelen bir yazıda ise «üçlü bir toplantıda varılan mutabakata göre, uygun görülen bu tüzük» bütün görüşlere karşıt olarak yukarıdan emredilmiştir. Sözü geçen bu üçlü anlaşmayı kimler yapmıştır? Bu üçlü anlaşmanın kararı Millî Eğitim Bakanlığının yetkili organlarınca kabul görmüş müdür? Bu üçlü anlaşma Türk öğretmenine karşı değil midir? Talim ve Terbiye Dairesinin bilimsel görmediği ve subjektif esaslara dayanan bu sınıflandırma tüzüğünü kabul etmesi mi bekleniyor?

Bu ikinci danışma kurulu toplantımızda, mesleğimize yönelmiş bir tahribatı bütün açıklığıyle anlatmış ve Millî Federasyonumuzun bu yoldaki çabalarını da gözlerinizin önüne sermiş bulunuyorum.

Sınıflandırma tüzükleri meydanda. Bu konuda önerileriniz olacaktır. Vereceğiniz kararlara göre çeşitli çabalarda bulunacaksınız. Oylarınızla görevlendirdiğiniz biz federasyon yöneticilerine direktifleriniz olacaktır.»

Uzun çalışmalardan sonra Danışma Kurulu, sınıflandırma konusunda oybirliği ile şu kararı aldı:

1. «Öğretmenlik Meslek Sınıfı Tüzüğü» Federasyonun önerdiği 8 maddelik esaslar içinde ahzırlanmalıdır.

2. Federasyonca hazırlanıp, Danışma Kurulumuzca oybirliği ile kabul edilen bu esaslar Cumhurbaşkanına, Başbakana, ilgili Bakanlara, tüm siyasî partilere, parlâmento üyelerine duyurulacak ve destekleri istenecektir.

3. Öğretmenliğin Cumhuriyetten bu yana kazanageldiği ve bugün daha da güçlendirilmesi gerektiği bu hakları verilmez, bu davranışlarımızdan olumlu bir sonuç alınmazsa, Danışma Kurulumuzun tüzük önerisinin gerçekleşmesi ve bu mesleğin temel haklarının tanınması için kanunların izin verdiği daha büyük davranışlar gösterilecektir.

Danışma Kurulu toplantısında oybirliği ile kabul edilen «Öğretmenlik Meslek Sınıfı Tüzüğü» esasları şöyledir:

a) Öğretmenlik kurumsal bir sınıftır.

b) Öğretmenlik, ilk, orta, lise, meslekî, teknik okullarla, yüksek okulların eğitim ve her kademedeki yönetim hizmetlerini kapsayan tek dereceli bir meslek sınıfıdır.

c) Öğretmenlik Meslek Sınıfı'nda yönetim hizmetleri «Bakanlık merkez ve taşra yönetim hizmetleri dahil) geçici hizmetlerdir. Katı bir yöneticilik sınıfının, bugünkü yönetim örgütlenmesi ve ihtiyaciyle de olsa kurulmasına çalışılması, öğretmenlik meslek sınıfının özelliğine aykırıdır.

d) Öğretmenlik Meslek Sınıfının maaş tavanı 1.000 gösterge rakamıdır. Bu meslekte geçen her yıl bir kademe ilerlemesidir. 1.000 gösterge rakamı, ilkokul öğretmeninin 27 yılda erişebilmesi göz önünde bulundurularak, 27 eşit kademeye ayrılır.

e) Yüksek tahsilli öğretmenin, yüksek tahsili olmayan öğretmenle arasındaki fark, aynı sınıf içinde her yılı bir kademe olarak (yüksek tahsilde geçen süre, varsa bunun üstündeki yetişme süresi ve meslekî gelişme teşvik süresi) farkıdır.

f) Meslekî teşvik süresi, bir defaya mahsus olmak üzere ve birinci yüksek tahsil müddetinin, bir katı olarak verilir.

g) Bu tüzüğün uygulanmasına geçilirken 6273 sayılı İntibak Kanunundan kadrosuzluk sebebiyle yararlanamıyan öğretmenlerle, eğitmenlerin geçmiş hizmet yılları birer kademe olarak dikkate alınır, hakları verilir.

h) Millî Eğitim Bakanlığının içinde, ya da dışında eğitim hizmeti gören öğretmenler, öğretmenlik meslek sınıfına dahildirler. (Kütüphaneci öğretmen, beslenme eğitimcisi öğretmen, halk eğitimcisi, hapishane öğretmenliği gibi...)

Eğitim Bakanı Orhan Dengiz ise, öğretmenlerin azimli çıkışı karşısında, «Tüzükler daha kesin değil. Bakanlıkta, Personel Dairesi temsilcisi ile çalışıyoruz. **Bâriz sivrilikler** giderilecektir» diyerek meseleyi geçiştirmeye çalıştı.

Traktörde devletçilik

Aydın CHP Milletvekili Şükrü Koç, Nazilli'de çıkan Gerçek gazetesinde yayınlanan «Niçin devlet eliyle donatım» başlıklı yazısında, tarım araçları ithalinin özel teşebbüs eliyle yapılmasının nasıl bir soygun olduğunu ortaya koymaktadır. Devletçilik yoluyla, bugün çiftçiye 50 bin liraya satılan bir traktörün 27 bin liraya çiftçiye intikali mümkündür. Şükrü Koç şu bilgiyi vermektedir:

«Döviz imkânları sınırlı olduğu ve ithalâtın özel sektör eliyle yapılmasını, sanki demokrasinin temel ilkelerindenmiş gibi kabul edenlerin telkinleri sebebiyle, bugün yılda ihtiyacımız olan 6000 traktör ve 800 biçer - döveri yurda getirmek mümkün olmamaktadır. Bu acıklı olduğu kadar gözaçıcı olayı yakından inceliyen, Adana Milletvekili Kemal Sarıibrahimoğlu, Türkiye'de en çok tutulan Massey - Ferguson traktörlerinin fabrikasına giderek, ciddî incelemeler yapmıştır. Onun verdiği sıhhatli bilgilere göre, halen, Ziraat Bankası kredisiyle köylüye 50 bin liranın üstünde satılan Massey - Ferguson 65 model traktörlerin export fiatı 1500 dolar civarındadır. Buna, Londra'da bir yahudi firmasının yüzde 30 komisyon hakkı eklenince, FOB İstanbul fiatı 2000 dolar olmaktadır. Yani 19 bin lira. Bu miktara 4500 lira gümrük 4500 lira da vergi, masraf eklenmekte ve adı geçen traktör Türk hudutlarından içeri 28 bin liraya girmektedir. Asıl facia bundan sonra başlamaktadır. Zira, bu fiatların üzerine, ithalâtçı, birinci toptancı, bölge başbayii ve mahallî acentalar yüzde 10 — 30 arasında kârlar ilâve etmektedir. Bu suretle, köylünün eline 50 bin liranın üstünde bir fiatla intikal etmektedir. Bu durum, biçer - döverde de aynidir. 64 bin liraya gümrüğe giren bu araç 150 bin liraya satılmaktadır. Gübre fiatları serbest bırakıldıktan sonra, gübrede, ilâçta da ayni mekanizma işlemektedir. Türk ekonomisinin hiç bir dalında özellikle, sonuçları geniş halk kitlelerini yakından ilgilendiren tarımda, böylesine bir vurgun ve soygun örneği bulunamaz.

Şimdi mesele şudur: Önce, Londra'daki Avrupa komisyoncusuna her traktör için 500 dolar açıktan ödenmektedir. Bunu ortadan kaldırmak için, fabrika, toplu ve direkt ithalâtı tavsiye etmektedir. Bunu da devlet yapabilir. İstanbul'a girişte, ithalâtçının, birinci toptancının, bölgelerde başbayilerin aldıkları kârlar bir hizmetin karşılığı değildir. Aracılığın korkunç şekilde beslenmesidir. Nihayet, mahallî acentaların aldığı bir kısım kâr vardır. Bütün bunları millî ekonomimize ve üreticinin menfaatına düzenlemek devletin ödevidir. Nitekim Anayasanın 52. maddesi bu ödevi belirtmektedir.

İthal malının yüksekliği ve haksız olarak, fâhiş kârla satılması sonucu olarak üretici, ürününü çok yüksek fiata maletmektedir. Nitekim, bundan 5 yıl önce 100 kuruşa gelen çiğitli pamuk bugün 180—200 kuruşa malolmaktadır. Üretim artışına rağmen, köylü kazanamamakta, borçtan kurtulamamaktadır. Bir bakıma milyonlarca köylü ailesi, bir kaç yüz ithalâtçı ve ihracatçı hesabına çalışmaktadır. Zira bunlar, hiç bir gerçek emek harcamadan milyonlar kazanmakta, fakat köylü pahalıya malettiği ürününü ihracatçının ve onun komisyoncusunun oyunları altında ezdirmekten kurtaramamaktadır. Diğer taraftan, ürünlerimizin maliyetinin yüksek oluşu sebebiyle, serbest dövizli pazarlarda, diğer üretici ülkelerle fiat ve kalite rekabeti yapamamaktayız. Zira, pamuk tütün, incir, üzüm gibi ürünlerdeki rakiplerimiz, traktörü 50 bine değil, yarı fiatına almaktadır. Bu suretle maliyetleri düşmekte, ekici rahatlıkla ekonomik bakımdan kalkınabilmektedir.

Türkiye, ülkemizin gerekleri ve zorlamalarıyla, artık bugün sistemleşmeye doğru giden, elyordamı tedbir olmaktan kurtulup, bilimsel temellere oturan bir devletçilik anlayışına varmıştır. Devlet eliyle, Kanada'da 13 bin liraya alınacak Traktör, her türlü masraf ve gümrüğü ve yüzde 20 kârıyla köylüye 27 bin liraya satılabilecektir.»

Şükrü Koç
«50 bin yerine 27 bin»

Petrol oyunları

TPAO ve Etibank'ın milliyetçi genel müdürlerinin, yabancı şirketlerin hoşlarına gitmedikleri için değiştirildiklerini bilmekteydik. Ama ümit etmekteydik ki, yerlerine gelenler de, milliyetçi politikayı sürdürmeyi isteyebilirler. Bu nedenledir ki, yeni genel müdürleri tenkitten şimdiye kadar kaçındık ve beklemeyi tercih ettik. Fakat TPAO Genel Müdürünün hafta sonunda verdiği beyanat, bu teşekkülün tehlikeli bir gidişe yöneldiğini göstermektedir: TPAO yüzde 27 ucuz fiyatla Libya'ya petrol ithali anlaşması yapmıştır. Kartel üyeleri, buna benzer ucuz fiyata satışları önlemek için Libya devleti üzerinde baskı yapmışlardır. Ama ortada bir mukavele vardır ve TPAO Genel Müdürüne düşen iş, mukaveleyi uygulatma yolunda çaba göstermektir. Turgut Gülez ise, karşı tarafa ipucu verir ve mukaveleyi bozun der biçiminde konuşmaktadır: «Libya'dan ordunun akar-yakıt ihtiyacı için yüzde

27 indirimli petrol alınması konusunda anlaşma imzalanmıştır. Ancak son çıkan Libya Petrol Kanunu ile şirketlerden alınan devlet hissesi artmış bulunmaktadır. Bu artışın bize verdikleri fiyat üzerinde tesiri olup olmıyacağını bir yazıyla sorduk, cevap bekliyoruz». TPAO Genel Müdürünün, «anlaşmayı bozabilirsiniz» üslubunda mektuplar değil, «anlaşmayı derhal uygulayın» diye yazması gerekirdi..

*Turgut Gülez, Plânlama Teş*kilâtı tarafından istenen ve İnönü Hükümeti sırasında bir kanun tasarısıyla Meclise getirilen TPAO — Petrol Ofis birleşmesi konusunda da, yabancı şirketlerin tezini benimsediğini belli etmiştir. Mobil, bu tasarının kanunlaşmasını önlemek için bayilerini harekete getirmiş ve milletvekilleri üzerinde baskı yapmıştı. Birleşme, yabancı şirketlerin satışlarını azaltacaktı. Yabancı şirketler, tasarı «rekabete ve serbest ticarete aykırı» diyorlardı. Turgut Gülez de tıpkı onlar gibi, «Tek vücut haline gelme, iki şirketi de âtıl hale getirir. Aradaki tatlı *rekabet kalkar» demektedir.*

Petrol boru hattı konusunda da Gülez'in tutumu endişe verici̇dir. Bilindiği gibi, boru hattı son derece kârlı bir işletmedir. Yabancı şirketler, boru hattını kendileri yapmak, hiç değilse ortak olmak istemişlerdir. Şimdi Gülez, boru hattına Türk vatandaşlarını ortak etmek formülünü ortaya atmıştır. Bu formül dahi tehlikelidir. Yabancı şirketler, paravana yerli kişiler aracılığı ile işletmeye katılabilirler ve söz sahibi olabilirler. Güney Amerika'da birçok ülke, yabancıların şirketlerde en çok yüzde 49 hisseye sahip olabilecekleri konusunda kanunlar çıkartmışlar, fakat yerli paravanalar yoluyla Amerikan tekelleri işlerini yürütmeyi başarmışlardır. Bu tehlike engellense dahi, yatırımları için büyük paraya ihtiyacı olan TPAO'yu, bu çok *kârlı işe ortak alarak, kârdan* yoksun bırakmak lüzumsuzdur.

Bu durumda İpraş Yönetim Kurulu Başkanı Topaloğlu'nu bu görevinden de uzaklaştırmak için girişilen usulsüz davranışlar özel bir anlam kazanmaktadır. Topaloğlu, başlangıçta İpraş Yönetim Kurulu kararıyla isten uzaklaştırılmak istenmişti. Yönetim Kurulu üyesi Menderes'in Petrol Dairesi Başkanı Emin İplikçi, bu yolda hayli çaba göstermişti. Fakat bu çaba hukukî yollardan önlendi. Bunun üzerine, TPAO Yönetim Kurulunun bir ara kararı ile İpraş Genel Kurulunu toplantıya çağırdığı *bildirilerek,* meselenin halline teşebbüs edildi. Topaloğlu, ara kararında usulsüzlük bulunduğunu Noter eliyle gönderdiği ihtarname ile ispatlayarak bu ikinci denemeyi de boşa çıkardı. *Nihayet 31 Ocak günü* T.P.A.O. Yönetim Kurulu, Topaloğlu yerine Gülez'i seçmek amacıyla İpraş Genel Kurulunun toplanması kararını almak üzere toplandı. Toplantıda üç üye (Fazıl Yalçın, Nevzat Sengel, Emin Bozoğlu) aleyhte, Ticaret Bakanı Müsteşarı, Enerji Bakanlığı Müsteşar Vekili ve Maliye Bakanlığı Müsteşar Muavini olmak üzere üç üye de lehte oy kullandığından karar alınamadı. Buna rağmen, İplikçi - Gülez ikilisi, alınmamış kararı alınmış gibi göstererek İpraş Genel Kurulunu toplantıya çağırdı. Ancak Topaloğlu'nun avukatı Aksoy'un, mahkeme eliyle *baskın şeklinde yaptığı delil* tesbiti işlemi, bu oyunu da suya düşürdü. TPAO'nun yeni Baş Hukuk Müşaviri Hayri Domaniç, gerçek dışı beyanları yüzünden güç durumda kaldı. Ama yine de 8 Şubat günü İpraş Yönetim Kurulu Ankara'da toplandı. Prof. Aksoy noter eliyle, mahkemenin yaptığı delil tesbitinin tasdikli bir suretini Yönetim Kuruluna iletti. Mahkeme kararını tanımıyan üyelerin hem hukukî, hem de cezaî yönden sorumlu olacaklarını belirtti. Bu ihtarname, İpraş Yönetim Kurulu toplantısında okutuldu. Toplantıda söz alan İhsan Topaloğlu ve Murakıp Özer Derbil de üyelerin büyük sorumluluk altında kalacaklarını *uzun uzun anlattılar.* Ne var ki 5 kişilik İpraş Yönetim Kurulu, iki oy ile Genel Kurulu toplama kararı aldı! Caltex temsilcileri, Danıştay kararı dolayısiyle, çekimser kaldılar. Ünlü Max Ball'un yardımcılığını yapan Menderes'in Petrol Dairesi Başkanı Emin İplikçi ile Kâzım Akyel, buna rağmen Genel Kurulu toplama yolunda oy kullandılar! Şirket statüsüne göre Genel Kurulun 15 gün sonra toplanması gerekirken, toplantının 11 Şubat günü yapılmasını kararlaştırdılar. Kanunsuz Genel Kurul toplantısının yapılıp yapılmıyacağı henüz belli değildir. Yalnız Topaloğlu'nu derhal *İpraş'ın başından uzaklaş*tırmak için göze alınan tertipler ve cür'etli usulsüz davranışlar şüpheler uyandırmaktadır. Yaygın şüphe odur ki, bu acelecilik Ataş'ın rafineri tevsiine İpraş'ın yaptığı itirazı Petrol Komiseri kararından önce geri alabilme ve Libya'dan ucuz petrol ithalini son dakikada olsun bozabilme telâşından ileri gelmektedir.

Dışişlerinden bir ses ve Kıbrıs

YON'ün yıllarca önce ortaya attığı «Avusturya tipi bağımsız, üslerden temizlenmiş ve federatif bir devlet» tezi, hayli geç kalmakla beraber, Dışişlerimizde yankı bulmaya başlamıştır. Dışişleri Bakanı Çağlayangil, acemice bir davranışla da olsa, Avusturya tipi bağımsız Kıbrıs tezini benimsediğimizi açıklamıştır. Bu politikanın başarısı, Sovyetler Birliği ve Üçüncü Dünya ülkeleriyle yakınlaşmamıza bağlıdır. Bu gerçeği, hariciyecilerimizde az görülen bir cesaretle Dışişleri Enformasyon Genel Müdür Yardımcısı İlhan Bakay, Akşam gazetesinde yayınladığı yazılarla belirtmek lüzumunu duymuştur. Yunanlılarla ikili müzakere heveslerimizin nasıl aleyhimize işleyen bir tuzak olduğunu delilleriyle ortaya koyan Bakay çıkar yolu göstermiştir: «Sovyet Rusya'nın ve ABD'nin rızası, hiç değilse muhalefeti olmadan bu dâvâya bir çözüm yolu bulmak mümkün değildir.

Onun için Demirel Hükûmetine bu durumda bazı işler düştüğünü söylemek zorundayız. Bir defa Üçüncü İnönü Koalisyonu zamanında başlatılıp Ürgüplü'nün başkanlığını yaptığı Dördüncü Koalisyon tarafından geliştirilen Türk - Sovyet ilişkileri bırakıldığı yerden alınıp tekrar olumlu bir şekilde geliştirilmelidir.

Kim ne derse desin, yeni Hükûmetin iktidara geldiği günden bu yana, zaman zaman sorumlular tarafından sarfedilen tatlı sözlere rağmen bu vâdide, müsbet mânâda, herhangi bir gelişme olmamıştır. Yalnız bu defa, Demirel Hükûmetinin daha gerçekçi davranarak, bu ilişkileri, Kıbrıs sorununa dayamamasında, daha geniş açıdan ele almasında sayılamıyacak kadar fayda vardır. Bu şekilde hareketle Türkiye, her şeyden evvel Şimal komşusunun güvenini kazanmış olacaktır. Bu şekilde hareketle, Türkiye, dosta düşmana gerçekten Atatürk dış politikasına dönüldüğünü göstermiş bulunacaktır. Açıklık ve samimiyet dış politikada başarının temel şartıdır. Görülecektir ki, Kıbrıs sorunu arada kendiliğinden hal yoluna girecektir.

Esasen, Sovyet Rusya'nın Birleşmiş Milletlerde çekimser kalmasının ayrıca bir mânâsı olduğunu da artık anlamak gerekir. Sovyet Rusya böyle hareket etmekle Türkiye'yi kırmak istemediğini göstermek istemiştir.

ABD'ye gelince, kanaatimiz odur ki, Sovyetlerin Türk görüşüne müzahir bir tutumuna ABD'nin karşı koyacağı düşünülemez.»

Ne var ki, Bakay'ın da belirttiği üzere, Demirel Hükûmeti döneminde Türk - Sovyet ilişkileri duraklama aşamasına girmiştir ve meselenin çözümünü Amerika'dan bekleyen yeni iktidar, adım adım dâvâyı kaybetme yoluna girmiştir.

Makarios, Yunanistan'a görüşlerini kabul ettirmiştir. Atina ve Makarios, Kıbrıs meselesinde «Türkiye'nin hiç bir ilgisi bulunmadığı» noktasında anlaşmışlardır. Yunanistan, Türkiye ile müzakereye, Enosis'in önceden kabulü şartıyla oturacaktır. Niyet, kayıtsız şartsız bağımsızlık yolundan Enosis'e gitmektir.

Rumların, her türlü inisyatiften yoksun Türk Hükûmeti karşısında bundan sonra atacakları adım nedir? Prof. Ahmet Şükrü Esmer'e göre, Atina bildirisi bu soruyu cevaplandırmaktadır. Bildiride, «Yunan Hükûmeti, Kıbrıs Hükûmetinin Adada barış şartlarını ve düzeni kurma sadedinde Türk azınlık temsilcileriyle, Ada Türklerinin haklarını incelemek yolundaki arzusunu memnunlukla karşılar» denilmektedir. Prof. Esmer, bu sözleri şöyle yorumlamaktadır:

«Bundan anlıyoruz ki, Makarios şimdi Adada Türk cemaatinin mukavemetini kırmak için bir takım şeytanî tedbirlere başvuracaktır. Ortaya bir takım kuklalar çıkarmakla, sertlikle, yumuşaklıkla, tehditle, vaadlerle, Makarios bu hedefine varmaya çalışacaktır.

Makarios ve Atina'nın plânları, projeleri artık belli olmuştur. Yunanistanla ikili görüşmelerden bahsetmek artık gülünçtür. Atina bildirisi, Kıbrıs meselesinde yeni bir safha açıyor».

U-Thant'ın temsilcisi Bennet'in, ismi açıkça söylenmiyen bir arabulucu olarak Lefkoşe, Atina ve Ankara ziyaretlerine başlaması, bu yeni safhanın ilk belirtileridir. Bennet, Plaza raporuna uygun bir biçimde, Türklere Kıbrıs'ta bir azınlık statüsünü kabul ettirmeye çalışacaktır. Makarios'un Atina'daki basın toplantısında söylediği şu sözler, nasıl bir ric'at içinde bulunduğumuzu gösteren çeşitli davranışlardan bir tanesidir:

«Bildiğime göre, (Bennet) Kıbrıs'a gidecek, sonra Atina ile Ankara'ya geçecek. Belki Londra'ya da uğrayacak. Şunu hatırlatmak isterim ki, Türkler, evvelce Bennet'in arabuluculuğunu red, Plaza'nınkini kabul etmişlerdi. Şimdi Bennet'i kabul etmektedirler. Bu bakımdan tehlike mevcut değildir».

Plaza'yı tantana ile reddeden Türk Hükûmeti, şimdi evvelce red ettiği arabulucuyu, ismi söylenmeden de olsa kabule hazırlanmaktadır! Eğer Türkiye, İnönü'nün başlattığı Sovyetler ve Üçüncü Dünya ile yakınlaşma politikasında yürüseydi, Bennet'ler ve Plaza'ların gelmesi, ancak bize yararlı olurdu. Ama durum bu değildir ve her geçen gün yeni iktidarın hikmeti vücudunun Sovyet yakınlaşmasını durdurmak olduğu anlaşılmaktadır.

AP BASINI VE İHTİLAL !

Şu veya bu bahane ile millî iradenin üzerine yürümeye kalkacak akılsızlar zuhur ederse bilmelidir ki her sokakta barikat, her evde bir serhat kalesinin mukavemetini göreceklerdir. Kendilerine 1936 İspanyasını iyice tetkik etmelerini bir defa daha tavsiye ederiz.

(Başyazı) — ADALET

★

Ben Türklerin seçimle işbaşına getirdiği «Adaletçi» iktidar için hiç bir tehlike yok diyorum. Yoksa onun mücadele ettiği solak zihniyetin ve mümessillerinin karşılaştıkları tehlike, onlar için küçümsenemez. Evet, onlar için tehlike var çünkü, «Adaletçiler»in iktidarında artık Türkiyede cirit oynatamıyacaklardır...

Onlar için tehlike var çünkü, normal kanunlarla yapılacak seçimlerle «Adaletçiler» Anayasayı değiştirecek hale gelecek ve Anayasanın bir kamburu olan «Tabiî» senatörlük müessesesi kaldırılacaktır.

Ahmet Gürkan — ZAFER

★

Sayın İnönü :

— Kafam kızmayagörsün, yapmıyaca*ğım yoktur!*

Demişti. Şimdi hak veriyorum. Halk Partisinin, Adalet Partisine yapmıyacağı yoktur. Tevzir, tahrik, iftira, yalan, hatta dinî taassup tarzında bir küfür bile!

Adalet Partisi böyle bir lânete uğramak için ne yapmıştır? Ortada dine saygısızlık sayılacak ne vardır? Hiçbir şey!

Biz Türk milletinin güvenini kazanarak meşrû seçimlerle iktidara getirdiği bir hükûmete :

— Dışardan direktif alıyor!

Diye iftira edecek kadar hak yolundan sapmış, siyasî hırsımıza kapılıp garez ve kinle dolmuş değiliz ki Allah bize lânet etsin!

Orhan Seyfi Orhon — SON HAVADİS

★

En güzel anayasalara, en mükemmel anayasa mahkemelerine, en dürüst seçimlere rağmen, bir çok ülkelerde gene de darbeler, iç savaşlar çıkmaktadır...

Sosyal hayatta, siyasî hayatta, tıpkı fizik ve madde âlemindeki gibi mutlak bir determinizm yoktur. Fakat hesaba katılmadığı, ona göre tedbirler alınmadığı, gözü kapalı gidildiği zaman sonuçları çok vahim olacak bazı genel temayüller mevcuttur.

Prof. Aydın Yalçın — SON HAVADİS

★

Müesses siyasî ve hukukî nizamı devrime teşebbüsleri her zaman için tek dereceli teşebbüsler halinde sahneye konulmaz.

Silâhla sokağa fırlamazdan önce, bu tarz fırlayışı ayarlamaya yönelgin gayretlere de şahit olabiliriz...

Meselâ, otoriteyi tahrip, temel kuruluşlar ve mes'ul şahıslar üzerinde iftiralarla şüphe ve itimatsızlık yaratma gayretleri, yalanlarla iktisadî ve sosyal hayatı felce uğratma teşebbüsleri ve açık, kapalı ihtilâl talepleri de müesses nizamı devirmenin ön fiilleri cümlesindendir...

Mevzuatımızda bu bahiste bir noksanlık varsa derhal giderilmelidir.

(Başyazı) — Babıâli'de SABAH

★

...Meş'um bir ses yine çınlamaya başladı... Kendisi gibi bir takım uğursuz kafalarda da mâkes bulan bu ses Tiranos'un, Tiranos'çuların sesidir; demokrasilerin büyük düşmanı, korkunç ve hilekâr tahripçisi Tiranos'ların..

Tiranos ilk defa Milâddan önce 411 yılında bu entrikalarla demokrasiyi yıkıp yerine *çöreklenmişti...*

Elbirliğiyle demokrasiyi bir kere daha devirip Tiranos'a teslim etmeğe, refaha, saadete, dirliğe ve düzenliğe susamış mâsum bir topluluğu Sisyone gibi asırların gerisine itmeğe nasıl da can atıyorlar..

İbretle ve esefle görülecek çabalar, hiyanetler bunlardır işte. Eflâtun gelsin bugünü görsün de bakalım mezarında rahat edebilir mi?

Celâl Yardımcı — TERCÜMAN

★

Türkiye'de öteden beri bir solcu basın vardır. Solcu demek komünist demektir. Az solda, orta solda, çok solda, solun ucunda olmak ancak mikdar farkıdır. Zehirin azı da, ortası da, çoğu da zehirdir: zehir az olursa bir ayda, orta olursa bir haftada, çok olursa bir anda öldürür. Demek ki netice aynidir, ancak zaman farkı vardır.

Türkiyede solcu, yani zehir kusan basına karşı milliyetçi ve islâmcı basın da gelişmektedir, bunun mânası savunma cephesinin kuvvetlenmesi demektir. Gençlik arasında da bu cepheye mühim katılışlar göze çarpmaktadır, bilhassa bu hal pek ümit vericidir...

Endonezya'da İslâmcılar, solcuları yere serdiler, Türkiye'de de böyle olacaktır. Çünkü solculuğa karşı savunma kal'esi her gün biraz daha kuvvetleniyor, mücahitlerin sayısı da çoğalıyor.

Kadircan Kaflı — TERCÜMAN

★

Bir çıkarcı ekibi, bu memlekette, ordusu ile, işçisi ile, öğrencisi, çiftçisi, köylüsü ve kentlisi ile bu asil milleti bir süre aldattı diye, sonuna kadar bu aldatıcı davranışlara göz yumacak değiliz...

İsmet Paşa ve onun partisi son ümitlerini de yitirince, Türkiye'de yeni bir ihtilâlin vasatını hazırlama çabasına düştüler.

10 Ekimden sonra İsmet Paşanın mahza kerametmiş gibi söylediklerini bir düşünün, *«Bunların iktidarı on ay bile dayanamaz...»,* «Bu gidişin sonunu iyi görmüyorum...», «Yakın gelecekten endişeliyim...» vesaire...

İsmet Paşa yalnız kendisi konuşsa, belki inanmıyan çok olacak. Bunun için yardakçıları da harekete geçmişler ve bir kısım basın ile bir kısım Temelli Senatör ve solun solunda ahzı mevki eylemiş olan bir kısım çıkarcı da değişmez genel başkanın elindeki comağın hareketine göre ses vermeye başlamış ve vatandaşı tedirgin etmek için harekete geçmiştir.

Durum, şartları henüz olgunlaşmamış olmakla beraber, bir ihtilâl vasatı hazırlama çabasının bütün özelliklerini aksettirmektedir...

Sokaktaki Adam, subaya, askere, işçiye, öğretmene ve talebeye bazı hakikatleri bir defa daha göstermek ve İsmet Paşa takımının aldatıcı davranışlarına oyuncak olmamak için onları ikaz etmek zorundadır.

Sokaktaki Adam — ADALET

AF VE İKTİDARIN SORUMLULUGU

AP'nin genel affı vaad eden seçim beyannamesinin ilân edildiği Eylül ayından, hele 10 Ekim 1965'ten sonra işlenmiş suçları genel affın kapsamı içine alacak bir kanun, Anayasanın ruhuna aykırı bir kanun olacaktır. Genel af yetkisini açıkça ve aşırı surette kötüye kullanmaktan başka bir şekilde nitelendirilemeyecek olan böyle bir kanunu, Anayasa Mahkemesinin iptal etmesi gerekir.

Prof. Dr. Muammer Aksoy

Siyasî hayatımız yine «af kampanyası» devresine girmiş bulunuyor. «Affı başarıp başaramıyacağımıza, nasıl, ne derece ve ne şekilde başaracağımıza ilişkin konuşmalar ve yazılar», haftalarca, toplum hayatımızın ön plânında yer alacaktır. Başka milletlerin teknik alanlarda bol bol keşifler yaptığı, büyük iktisadî ve sosyal gelişmeleri gerçekleştirdiği çağımızda, biz de suç işleyenleri ve mahkûm olanları af etme alanında herhangi bir topluma nasip olmıyan ölçüde çabalar ve «başarılar» (!) gösteriyoruz. Suçluları zaman zaman Ceza Kanununun ve Hapishanenin dışına çıkarmak için, hiçbir fırsatı kaybetmeme konusunda başka toplumların bizimle yarışa kalkışmasına bile imkân yoktur. Yakında, meselâ «Başbakanlarımızın bir erkek evlât kazandıkları günlerde» dahi genel af yoluna gidilirse, buna hiç şaşmamak gerekir.

Memleketimizde bugüne kadar, başka bir memlekette görülmemiş ölçüde kötüye kullanılmış olan af yetkisinin, son Af Kanunu tasarısında, bizdeki tatbikatta dahi rastlanmıyan bir aşırılıkla, ne korkunç bir derecede kötüye kullanıldığını, yazıda ana hatları ile göstermeğe çalışacağız.

GENEL OLARAK

İnsanların bir barış içinde bir arada yaşayabilmelerinin en başta gelen şartı, başkalarının saldırılarına karşı toplum düzeni tarafından korunmuş olmalarıdır. Canımıza, bedenimize, haysiyet ve şerefimize, malımıza (ve bizzat toplumun en önemli yararlarına) karşı tecavüzleri Devlet cezalandırdığı içindir ki, «herkes herkese savaş halinde» bulunmaktan kurtulmuştur. Güven içinde yaşama imkânı, işte bu sayede sağlanmıştır.

Cezaya çarpılma ihtimali ne kadar kesin ise, suç işlenmesinin önlenmesi de o kadar etkili olacaktır. **Beccaria**'danberi hemen her hukukçunun teslim ettiği bu gerçeği, daha **Eflâtun** bile dile getirmişti: «Ne mahiyette olursa olsun, hiçbir suç cezasız kalmamalı ve hiç kimse cezadan kaçamamalıdır». Eğer şahıslara veya topluma karşı işlenen suçlar, yapanların yanına kâr kalmağa başlarsa ve bu durum toplumu idare edenlerin keyfî davranışlarının sonucu olursa, Devlet ve toplum düzeni temelinden sarsılır. Kendisine karşı işlenmiş suçların cezalandırılmadığını (katillerin, hırsızların ve haysiyetlere tecavüzü sanat edinmiş kimselerin, ya hiç cezalandırılmadığını, yahut da sembolik cezalardan sonra serbest bırakıldığını) gören kimseler, iki görüş ve duygunun derin surette etkisi altında kalmaya mahkûmdurlar: 1) Affedilmiş suçlarla hakları çiğnenmiş bulunan kimseler (mağdurlar), toplum tarafından cezalandırılmıyan bu suçluları (kişilere veya toplum hayatının temeline saldırmış olanları) bizzat cezalandırmaktan başka bir çare kalmadığı inancına ulaşacaklrdır. Hele bizdeki gibi öçalma eğilimi kuvvetli olan toplumlarda birbirini kovalayan genel aflar, kişileri, hakkını bizzat almaya zorlar, 2) Suçların ciddîye alınmadığının şuuruna varan bir çok kimse, suç işlemeği, eskiden suç işlemiş kimseler de, yeni yeni suçlar işlemeği, önemsiz ve çekinilmemesi gereken bir davranış olarak görmeğe başlarlar.

İşte genel affa sık sık başvurmanın büyük tehlikesi, özellikle buradadır. Ceza Hukuku uzmanları ve konuyu inceleyen bütün düşünürler, genel affı ancak belli şartlar altında kabul etmektedirler. Belli bazı fiillerin cezalandırılmasına devam edilmesi, pek özel şartlar yüzünden kamu için bir huzursuzluk kaynağı teşkil ediyorsa, ancak bu gibi suçlar bakımından, genel affın toplum ve kişiler için olumlu sonuçlar doğuracağı kabul edilebilir.

GENEL AFFIN SAKINCALARI

Siyasî hayatı henüz bazı objektif ölçülere ulaşmamış ve bir kaç yıldan daha uzaktaki geleceği hesaba katmayan siyaset adamları ile dolu olan - bizimki gibi - toplumlarda, genel af müessesesinin sakıncaları, şüphesiz ki pek ağır basacaktır.

Beccaria, Bentham, Kant gibi düşünürler, genel affı prensip olarak reddetmişlerdir. Keza **Positivistler'in** af'a karşı ileri sürdükleri görüşler, memleketimiz için özel bir önem taşımaktadır. Onlara göre, af, hemen her zaman tavsiye, tazyik, iltimas, seçimlerde oy kazanmak gibi sebeplerle yapılır ki, bu da yetkinin kötüye kullanılmasından başka bir şey değildir.

Ceza Hukuku hocamız merhum Prof. **Tahir Taner** genel af konusunda şöyle demiştir: «Adî cürümleri işliyenlerin ahlâkî kötülükleri muhakkak olduğuna göre, bunların umumî affa nail edilmesi veya ceza larının azaltılması, ceza siyaseti bakımından çok muhataralı ve vahimdir. Af üzerine takibattan kurtulan veya ceza evinden salıverilen bu gibi şahısların, az zaman sonra tekrar suç işleyerek ceza evinin yolunu tuttukları çok vakidir. Diğer taraftan adî suç faillerinin affı, ceza kanununun umumî önleme yolundaki kuvvet ve tesirini çok düşürür».

Değerli Ceza Hukuku Profesörlerimizden Dr. **Faruk Erem** bu konuda şöyle demektedir: «Hakikî bir zaruret mevcut olmadığı halde, taraftar kazanma, cezaevleri mevcudunu azaltma... gibi hukukî değerden mahrum mülâhazalarla af yetkisinini kullanılması, bir cemiyette adalet ve kanunlara güveni azaltır. Nasıl olsa günün birinde af kanununun çıkacağı ümidi, cezanın genel önleme hassasını zayıflatmaktadır.»

İstanbul Hukuk Fakültesinin tanınmış Ceza Hukuku Profesörleri Dr. **Sulhi Dönmezer** ve Dr. **Sahir Erman** da, genel affın kötüye kullanılışının bir gelenek haline gelmesi karşısında, onun ancak, belli şartlara saygı gösterildiği takdirde savunulabileceğini teslim etmektedirler: «Suiistimale kaçmamak, af selâhiyetini ceza adaletinin dışında kalacak maksatlarla kullanmamak, bahusus affı zarurî kılan sebepler bulunmadan bu selâhiyeti istimal etmemek ve adî suçların affından titizlikle kaçınmak **şartlariyle** af yetkisinin mevcudiyeti ve muhafazası yerinde olur.»

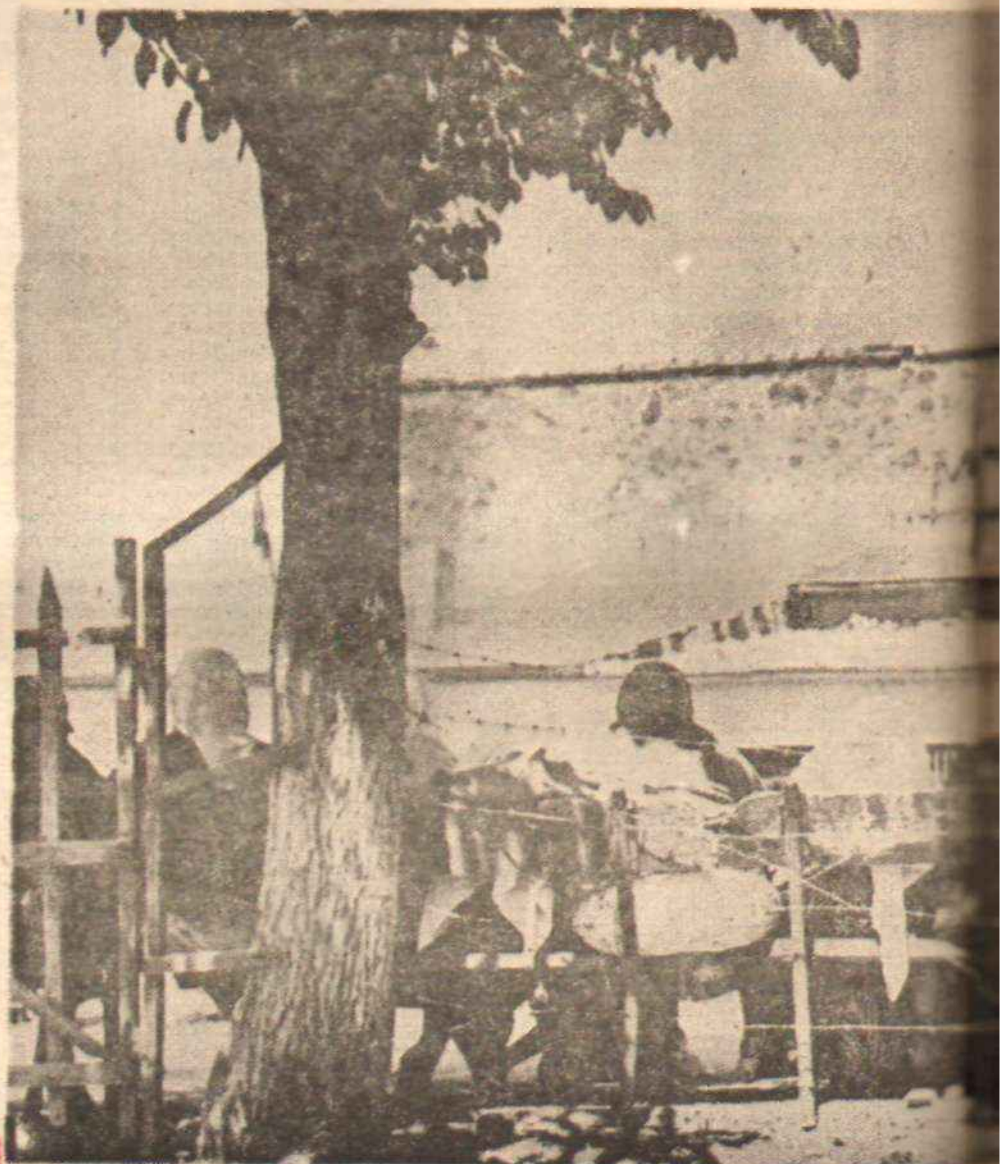
«Türk Hukukunda Af» konusunda kaleme alınmış en yeni incelemeyi teşkil eden doktora tezinde Dr. **Selâhattin Keyman** şöyle diyor: «Suiistimalden titiz bir şekilde kaçmak şartiyle, af yetkisini kabul etmek doğru bir netice sayılabilir. Ancak bu konuda gösterilecek en ufak bir hafifliğin dahi, affa karşı olanlara hak verdireceğini unutmamak gerekir. Af yetkisinin istimalinde sorumsuz bir şekilde hareket etmek, mazur görülemez. Zira af, Ceza Hukukunda ciddiyet ve dürüstlüğün ölçüsüdür.»

BİZDE GENEL AFFIN KÖTÜYE KULLANILIŞI

Memleketimizde genel affın uygulanışına bir göz atarsak, «dünyanın hiçbir uygar memleketinde, genel af yetkisinin bu kadar kötüye kullanılmadığı» nı tesbit etmek zorunluğunda kalırız. Şimdi, Cumhuriyetten bu yana kabul edilen genel af kanunlarına kısaca bir göz atalım: 26 Aralık 1923 gün ve 391 sayılı «Affı Umumî Kanunu», 16 Nisan 1924 gün ve 487 sayılı «Lozan Muahedenamesi mucibince ilân edilen Affı Umumî Kanunu», 26.10.1933 gün ve 2330 sayılı «Cumhuriyetin 10 uncu yıldönümü münasebetiyle neşrolunan Af Kanunu», 29 Haziran 1938 gün ve 3527 sayılı «Af Kanunu», 2.8.1944 gün ve 4627 sayılı «Bazı Suçlardan Mahkûm Bulunanların Affına ve Suçlardan Maznun Olanlar Hakkında Takibat Yapılmamasına Dair Kanun», 14.6.1946 gün ve 4943 sayılı «Af Kanunu» (Basın suçları hakkında), 14.7.1950 gün ve 5677 sayılı «Bazı Suç ve Cezaların Affı hakkında Kanun», 23.6.1958 gün ve 7132 sayılı «Bazı Orman Suçlarının Affına ve Bunlardan Mütevellit İdarî Şahsî Haklarının Sukutuna Dair Kanun», 28.6.1960 gün ve 4 sayılı «Hürriyet Mücadelesi Uğrunda İşlenen Bazı Suçların Affına Dair Geçici Kanun», 10.9.1960 gün ve 79 sayılı «Millî Korunma Suçlarının Affına Dair Kanun», 26.10.1960 gün ve 113 sayılı «Af Kanunu» 10.1962 gün ve 78 sayılı «Anayasayı Suçundan Yüksek Adalet Divanınca kûm Edilenlerin Cezalarının Kısmen Hakkında Kanun», 23.2.1963 gün ve sayılı «Bazı Suç ve Cezaların Affı kında Kanun».

Görülüyor ki, tek tek suçluların rı anılmak suretiyle çıkarılan düzine «özel af kanunları» ndan başka, -kap ları pek farklı- bir çok Genel Af Ka ile, cezanın ciddîliği tehlikeye düşürü tür. Kurucu Meclis kürsüsünde (Ana Komisyonu Sözcüsü olarak) söyledi şu cümleleri, burada nakletmekle ve ceğiz: «Bu memlekette, genel af müesse si kadar kötüye kullanılmış, amacın tamamen uzak ufuklara sürüklenmiş, ve hukuka aykırı olarak kullanılmış bir müessese bulunamaz. Genel affın, deki gibi korkunç surette kötüye kull ması, mahkeme kararlarına karşı gü tamamen ortadan kaldırmıştır. Dün hiçbir yerinde genel af, bizde olduğu adî suçlar için uygulanmaz. Genel af, memlekette şu veya bu şekilde bir ka kavgası olur veya kitle halinde siyasî işlenirse, geçmişin acıları üstünden sü çekmek, onları unutmak ve sivasî ha huzura kavuşturmak için kabul edilmiş müessese (çare)dir. Bizde ise, genel af adeta bahane aranmaktadır. Yani za zaman hapishanelerin kapıları ardına dar açılmakta ve işlenmiş her nevi makbul fiiller gibi kovuşturma dışı bıra maktadır. Bir suçun cezası, müebbet pistir. Fakat herkes bilmektedir ki, T kiye'de hapis cezası, fiilen 10 yılı aşa Zira en geç 10 yıl sonra bir af çıkar. B le bir ceza tatbikatı dünyanın hiçbir rinde yoktur. Onun için, genel affı to ele alarak, bizdeki korkunç kötüye ku nılmasından ötürü kaldırsak bile yerid (24.4.1961, **Temsilciler Meclisi Tuta Dergisi** cilt 4 s. 105) Bu değer yargım doğruluğuna, bugün daha çok inan ruz.

Bütün adî suçluları -hele memle mizdeki şartlar altında- kötü insanlar rak damgalamak, şüphesiz ki, tam bir görüşlülük teşkil eder. Türkiye'deki şartlar o derece kötüdür ki, bir çok toplumun bir kurbanı olarak suçlu d muna düşmektedir. Yapılacak asıl iş, lumdaki bu kötü şartları değiştirmek, likle bir çok suçun baş kaynağı olan memleketimizde yaygın olan sefaleti ve haleti yok etmektir. Amma şartlar düze linceye kadar ceza mekanizmasını işle veya tesadüflere göre rastgele işler duru düşürmek, kişiler ve toplum için çok d tehlikeli bir durumun yaratılmasına se

Ankara Cezaevinin kapısı

olur. Suçların cezası çok ise azalır. Bazı fiiller bu toplumda suç sayılmamak gerekiyorsa, kanundan çıkarılır. İnsancıl düşüncelerle daha insaflı davranmak gerekiyorsa, hafifletici sebepler çoğaltılır ve suçluların ıslâh edilişlerine göre, cezalarda çok daha fazla indirim sağlıyan bir infaz sistemi kabul edilebilir. Biz böyle çözümlerden yanayız. Amma bir şahsın hakaret, adam yaralama, adam öldürme, hırsızlık dolandırıcılık, din istismarcılığı, seçim fesatcılığı veya herhangi bir adî suçtan dolayı ceza görüp görmemesi yahut aynı suçtan ötürü çekeceği hapis cezasının, bir gün yahut bir yıl sürmesi, suç tarihinin, DP yahut AP nin iktidara geldiği «mesut» (!) günün yakında olup olmamasına göre değişmesini, normal bir düşünüşle kabul edebilmeğe imkân yoktur.

Seçimden iki sene önce bir yıllık cezaya çarpılacak bir suç işliyen kişi tam bir yıl ceza gördüğü halde, seçime bir kaç ay kala aynı suçu işliyenin hiç ceza görmemesi, seçimden bir kaç ay sonra işlenilecek aynı suç için yine bir yıl ceza çekilmesi aklın alamıyacağı bir keyfilik teşkil eder.

AF TASARISININ ÖLÇÜSÜZLÜĞÜ VE SAKATLIKLARI

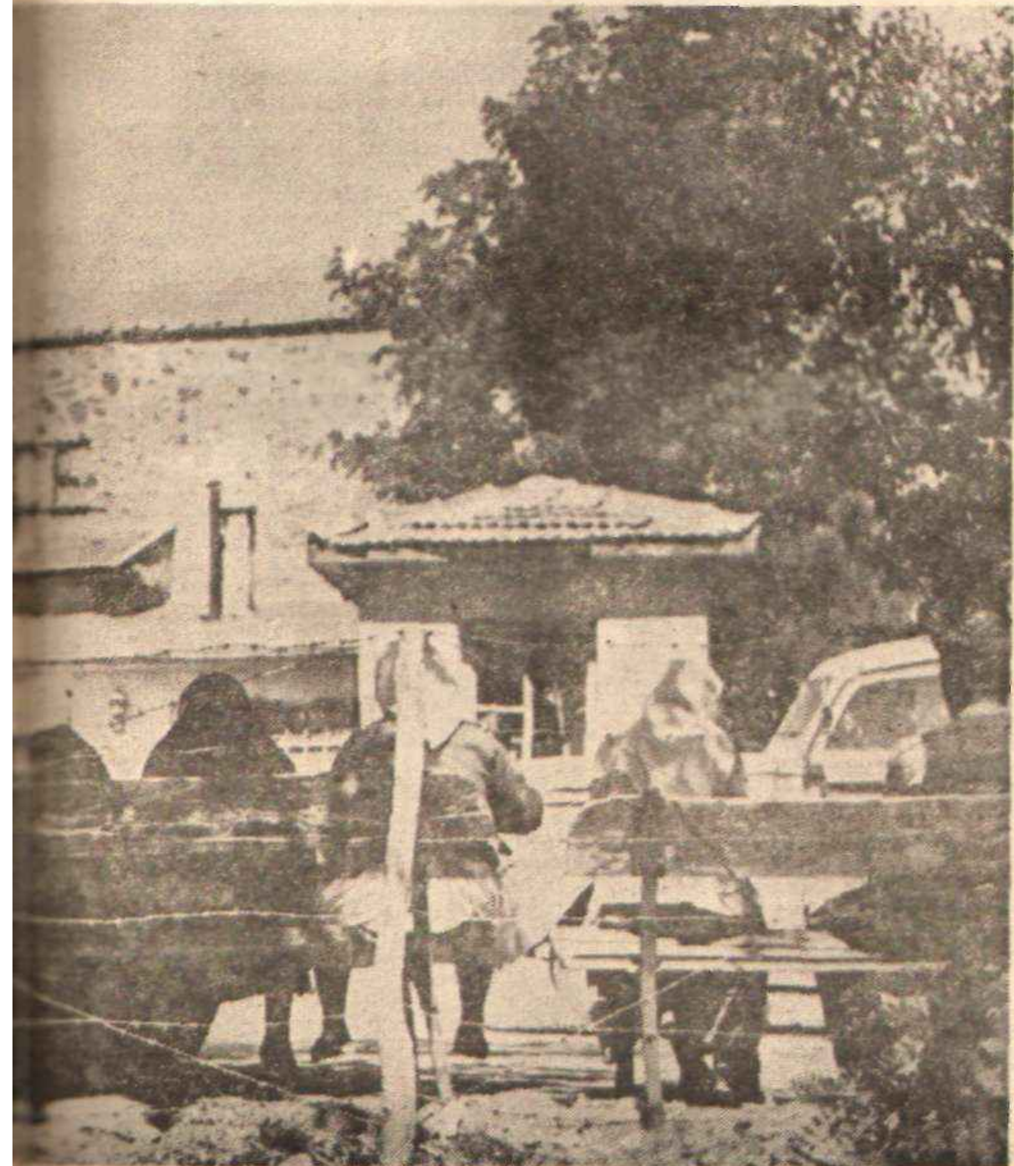
Memleketimizde, af konusunda, iktidarların bugüne kadar hatalı hareket ettiği bir gerçektir. Ancak AP iktidarının genel af konusundaki tutumu, olumsuz anlamda tam bir rekor teşkil etmektedir. AP idarecileri, af alanında, objektifliğin asgarisine bile saygı göstermek lüzumunu duymamış ve her türlü ölçüyü hiçe savarak af yetkisini partizanca amaçlarla en göze çarpacak surette kötüye kullanmıştır. Genel af yetkisinin bu derece kötüye kullanılması, bugüne kadar memleketimizde bile görülmemiştir. Bu konuda bir kaç misal vererek, yargımızın doğruluğunu isbat etmek isteriz:

AFFIN SEÇİM BEYANNAMESİNE ALINMASI

Şimdiye kadar bizim tarihimizde dahi, *affın seçim beyannamesine alındığı ve bir* seçim propagandası konusu haline getirildiği görülmemiştir. Gerçi 1961 seçimlerinde, *AP nin biricik propaganda silâhı,* «Yassıada mahkûmlarının affı» parolasından ibaretti. Amma o zaman, -hiç değilse- genel affın konusu olarak sadece siyasî suçlar ele alınmıştı. Daha 1961 seçimlerinde, 27 Mayıs ihtilâlinin karşısına dikilen sözlerle bir af kampanyasına girişmenin, «siyasî bakımdan büyük bir basiretsizlik» teşkil ettiği şüphesizdi. Amma teslim etmek gerekir ki, adî suçlarda dahi genel affı bir seçim propagandası konusu yapmak, hukukî bakımdan ve demokrasinin âkibeti açısından, çok daha aşırı bir davranıştır. Hele affın «seçim beyannamesinde yer alması» ve böylece genel affın bir oy kazanma aracı haline getirilmesi, seçimleri dahi gölgeler. Zira seçimlerin amacı, memleket sorunlarının çözülmesinde çeşitli partilerin veya şahısların teklif ettiği programlardan, halkın hangisinin benimsendiğini tesbit etmektir. Memleketin objektif siyasî, hukukî, iktisadî ve sosyal sorunları ile ilgisi bulunmıyan, şahsî (sübjektif) hesaplara dayanan genel af va'di sayesinde seçim kazanmak, demokratik düzenin temelini teşkil eden seçimleri soysuzlaştırmak demektir. Bu gibi hileli yollarla oy toplanması, dürüst vatandaşların Demokrasiye olan saygısını ve güvenini ciddî surette sarsacaktır. Bu sebeple, (Yassıada mahkûmlarının hepsi salıverildikten sonra bile) AP nin, genel affı seçim beyannamesine giren bir konu haline getirmesini, affedilmiyecek bir siyasî günah ve pek kötü bir tatbikatın başlangıcı olarak nitelendirmek zorundayız.

AFFIN, İLÂNDAN SONRAKİ SUÇLARI DAHİ KAPSAMASI

Eğer hukuk, ceza ve hatta Devlet kavramı asgarî derecede bile ciddiye alınırsa, *iktidarların af yetkisini, vatandaşları açık*ça suç işlemeğe teşvik için kullanmıyacaklarını teslim etmek gerekir. Gerçi genel af *yoluna sık sık gidilmesi,* suç adaylarını şuur altında (genel olarak) teşvik eden bir tutumdur. Amma kişileri, «suça doğrudan doğruya teşvik edici» ve adetâ «kişilere, serbestçe suç işleme için sorumsuz devre yaratıcı» bir tatbikatı, Devlet seviyesine *yükselmiş bir toplulukta, tasavvur etmek* bile güçtür. Bir iktidarın «yakında af çıkaracağım, bu kanuna kadar istediğiniz *suçu işleyiniz, affedileceksiniz* (*yani* Ceza Kanununun hükümleri bir devre için sadece kâğıt üstünde kalan boş lâflardan ibaret olacaktır)» diyebilmesi veya bu anlama gelen bir çözümü kabul etmesi, aşiretlerde bile zor düşünülebilir. Böyle dav*ranan bir iktidar, Devletin temellerini tah*rip etme yolundadır. Şu halde «genel af ilân edileceğinin açıklanmasından sonra *işlenecek suçların, affın kapsamı içerisine* girmesi» kabul edilemez. Yakında af çıkaracağını bildiren bir iktidarın veya iktidar adayının, bu *bildiriden sonra işlenecek suç*ları dahi affın kapsamı içerisine sokması, «Devlet hayatında tasavvur olunabilecek hafifliğin, sorumsuzluk şuurundan yoksun olmanın son haddi»dir. Bu gibi aşırılıklar, Devletin direkleri üzerine kumar oynamaktır. Siyasî hayatta, hukukî hayatta, Devlet hayatında bugüne kadar elde edilmiş bütün bilgilere meydan okumak, topluma sadece sakıncalar getirebilir. Hiçbir iktidar, kendisine bir iki yıl için veya bir seçimde bazı kazançlar sağlıyacak bir adım pahasına, Devletin geleceğini tehlikeye koymağa yetkili değildir. Bunun hukukî, siyasî ve tarihî sorumluluğu çok büyüktür. İşte bu sebeplerledir ki, AP nin Eylül ayında yayınlanan seçim bildirisinde ilân edilen genel affın, artık Eylül ayından sonra işlenecek suçlarla ilgisi olmaması gerekir. Oysa AP idarecilerinin 10 Ekim seçimleriyle iktidara gelince af kanunu çıkaracaklarını, bu sebeple de «kendi silâhşörlerinin AP nin hasımlarına karşı her türlü hakaret, iftira ve tehdit yoluna sapabileceklerini» AP li gazetelerin sahip ve yazarlarına duyurmak gibi bir hafiflikten kendilerini alıkoyamadıkları seçim sırasında ileri sürülmüştü. AP organlarının seçim kampanyası süresince, sistemli olarak hakaret, iftira ve tehditler yağdıran korkunç bir makine haline gelmiş olması, bu iddialara tamamen hak verdirdi. AP iktidara gelince, parti idarecileri, özledikleri partizan idarenin zeminini hazırlıyabilmeleri için, «af çıkıncaya kadar, her türlü saldırgan yayında bulunabileceklerini» yine kendi gazete ve dergilerine telkin etme yoluna saptılar. Bu vaad yüzündendir ki, 10 Ekim 1965 den sonra dahi, AP yayın organları, demokratik devrede görülmemiş bir taşkınlıkla, muhaliflere «komünistlik iftirası yağdırma» ve «ağız dolusu küfretme» konusunda rekor kırmaktadırlar. Durumun böyle olduğunu, daha af tasarısı ilân edilmeden önce, 10.1.1966 günlü basın toplantısında ifade etmiş ve bu tutumiyle iktidarın kişileri suç işlemeğe teşvik ettiğini ve Anayasanın vatandaşlara tanıdığı hakları tahrip etmek suretiyle büyük sorumluluk altına girdiğini belirtmiş bulunuyorum (Bakınız: Ulus Gazetesi 11.1.1966).

hükümlü aileleri

Değerli fikir ve siyaset adamı Bülent Ecevit de, Millet Meclisinde geçenlerde yaptığı gündem dışı konuşmada aynı görüşleri dile getirmiştir.

AP İdarecileri, affın yalnız Eylül 1965 den önceki suçları değil, -AP organlarına yapılan vaade uygun olarak- 10 Ekime kadarki suçları da kapsadığını, Adalet Bakanı ağzından ilân ettiler. AP organları bu kadarla da yetinmedikleri içindir ki, daha sonra «29 Ekime kadar işlenmiş suçların affedilmesi» kabul edildi. Ancak AP organları, 29 Ekim'den sonra da suç işlemeğe devam ettiklerinden, Mecliste son dakika verilecek bir önerge ile çok daha sonra işlenmiş suçların dahi affın kapsamı içerisine alınacağını, biz şahsen şüphesiz görüyoruz. Evet, ne yazık ki, AP idarecileri, çıkaracakları af kanununu, memleket ihtiyaçlarına göre değil, tamamen kendi partilerinin ve partizanlarının şahsî çıkarlarına göre ayarlamak gibi affedilmez bir suç işlemektedirler.

Seçim suçlarının cezasız kalması, demokrasimizin geleceği için büyük tehlikeler taşır. Böyle kötü bir örnek elde olursa, gelecek seçimlerde herkes iftira, hakaret ve hasım olan parti ve onun adayları hakkında her çeşit karalama metodlarına (yani sahteciliğe) başvurmağa teşvik edilmiş olacaktır. Bütün bunlardan daha önemlisi, iktidara karşı halkın (hiç değilse halkın yarısının) duyacağı saygı ve güvenin büyük ölçüde yok olmasıdır. Bir kısım vatandaşı diğer bir kısım vatandaşa ceza görmeksizin sövdürten bir iktidara karşı, vatandaşların besliyeceği duygu ne olabilir? Hangi iktidar olursa olsun bu duruma düşmemelidir.

Hele seçimlerden sonraki devrede işlenmiş olan suçların dahi, AP li bir kaç gazeteciyi ve gazete sahibini korumak amaciyle affın kapsamı içerisine alınması, ceza ve Devlet kavramı ile dahi bağdaşamıyacak bir taşkınlık teşkil edecektir. Bir kaç hafta sonra çıkacak affa güvenerek halâ rahat rahat suç işlenilebiliyorsa, böyle bir durum «anarşinin başlangıcı» yahut «iktidardan yana olanlar için, kanunun ortadan kalkması» yani Anayasa düzeninin işlememesi demektir. Gerçekte bu durum, burada çizdiğimiz tabloya tamamen uygundur. Belli AP gazeteleri (hele bir tanesi), aylardan beri hakaret ve iftira yağdırdığı kişilerin Mahkeme ile gönderdiği hiçbir tekzibi yayınlamamakta, bu suçların çıkacak af kanununun kapsamı içerisine gireceğinden emin olarak, şeref ve haysiyetleri çiğnemeye devam etmekte ve kişileri Anayasanın 34 üncü maddesiyle tanınan bir haktan yoksun duruma düşürmektedir. Oysa yalan ve iftira ile haysiyetine saldırılan kişinin *cevabını duyurmamak* ahlâka dahı aykırı bir tutumdur. Genel af yetkisi «vatandaşların şeref ve haysiyetleri, iktidarların oyuncağı durumuna düşebilsin» diye tanınmamıştır. Bu sebeple de bazı vatandaşlar aleyhine suç işlenmesini açıkça *teşvik edecek nitelikte,* yani bu kapsamdaki bir genel af, Anayasanın ruhuna aykırı düşer.

Anayasamızın ön tasarısında yer almış olan bir kuralı burada hatırlatmak isteriz: «Hak ve yetkinin kötüye kullanılması, hukukun hiçbir alanında korunamaz». Bu hükmü, Kurucu Mecliste tasarıdan çıkaran Anayasa Komisyonu, onun hukuk alanında bir bedahet olduğunu, Anayasada ayrıca yer almasına lüzum bulunmadığını ileri sürerek, bu kuralın daima uygulanacağını belirtmiş bulunmaktadır.

Zaten gerek İdare Hukuku, gerek Anayasa Hukuku alanında, bir organa tanınmış olan yetkinin, «amacından saptırılarak kullanılması» nın mahkemelerce asla himaye görmiyeceği esası, genel olarak benimsenmiştir. Kanun koyucunun amacından ayrılarak kamu hizmeti ve kamu yararı amaçları dışına çıkan idarî kararları, Danıştay iptal etmektedir. Anayasa Mahkemesinin de, genel affın, açıkça toplum ve memleket yararı amaçlarından saptırılması ve iktidar partisine mensup bazı gazetecilerin sistemli olarak rahatça suç işlemesini sağlama amacına yöneltilmesi halinde, böyle bir kanunu iptal edebileceğini şüphesizdir.

ÖZET: AP nin genel affı vaadeden seçim beyannamesinin ilân edildiği Eylül ayından hele 10 Ekim 1965 den sonra işlenmiş suçları genel affın kapsamı içerisine alacak bir kanun, Anayasanın ruhuna aykırı bir kanun olacaktır. Genel af yetkisini açıkça ve aşırı surette kötüye kullanmaktan başka bir şekilde nitelendirilemiyecek olan böyle bir kanunu, Anayasa Mahkemesinin iptal etmesi gerekir.

Şimdi tekzip suçlarının affedilmesi konusundaki özelliğe dokunmak isteriz: Kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunan veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlara karşı cevap verme hakkı, Anayasamızla dahi (mad. 27) garanti altına alınmış bir haktır. Bu hakkı çiğneyen ve böylece kamu oyunun kişiler hakkında yalana dayanan yanlış bilgi ve kanaat sahibi olmasını cevabı yayınlamamak suretiyle kasden sağlayan ve tutumunda inat eden bir gazetecinin, bütün insanî kurallara aykırı tutumunu, genel affın kapsamı içerisine almak, muteber hiç bir gerekçeye dayandırılamaz. Hele gazetenin cevabı yayınlamaması yüzünden kullanılmamış olan cevap verme imkânını *tekrar sağlamadan, tekzip* suçlarının cezasını affetmek, başkalarının haklarını af kanunu ile çiğnemektir. Madem *ki yayınlanmıyan cevabın tekrar yayınlan*ması ve böylece saldırıya uğrayan şeref ve haysiyetin korunması şimdi bile kısmen *mümkündür, o halde kanun koyucunun* tekzip suçlarından dolayı af yoluna gitmesi, ancak «af kanunundan sonra cevap ver*me hakkının tekrar doğması (daha doğru*su devam etmesi) şartına bağlı» olarak kabul edilebilir. Aksi çözüm, hem suç işle*meği ve hem de ahlâksızlığı teşvik etmek* ve hakkı çiğnenmiş olan şahsın haklarının gözetilmesi esasına hiçbir suretle önem *vermemek demektir.* Bir af kanunu ile sadece hakaretin cezasız hale getirilmesi yetmiyormuş gibi, cevap verme hakkının dolambaçlı yoldan ortadan kaldırılmış olması, Anayasanın 27 nci maddesi hükmünün ruhuna ve amacına aykırı olduğundan, tekzip suçlarının ilişkin böyle bir af Anayasa Mahkemesince iptal edilmelidir.

SONUÇ

AP İdarecileri, sadece uygar ve modern devlet idarecilerinin değil, asgarî derecede sorumluluk şuuruna sahip aşiret idarecilerinin bile itibar etmiyeceği derecede aşırı ve zararlı bir partizanlıkla, «genel af» yetkisini, kendi adamlarını kayırmak ve azdırmak amacıyla kullanma çabası içindedirler. AP içindeki sayısı az da olsa halen mevcut bulunan basiret sahibi Milletvekillerine büyük ve tarihî bir görev düşmektedir: Kendi idarecileri tarafından oynanan «Devlet ve toplumumuz için bu pek tehlikeli oyun»un karşısına çıkarak, af yetkisinin bu derece kötüye kullanılmasına engel olmak!

Gelecek yazımızda, kanunlaştırılmak istenilen tasarı karşısında «27 Mayıs Devriminin, 21 Mayıs ve 141—142 nci maddeler suçlularının durumu» nu inceleme konusu yapacağız.

ULUSAL STRATEJİYE DÖNÜŞ ZORUNLULUGU

(Sosyalist Kültür Derneginde, eski MBK üyesi, CKMP Genel Başkan Yardımcısı Numan Esin'in yaptığı konuşma.)

Numan Esin

KEMALIST POLİTİKA NEYDı?

Sosyalist Kültür Derneğinin düzenlediği savunma stratejisi konulu seminerler ile varılmak istenilen sonuç, Türkiyenin bugünkü savunma stratejisini ve buna bağlı savunma sistemlerini incelemek, yeterlilik derecelerini araştırmak, sakıncalarını giderecek görüşler getirmek veya yeni bir savunma stratejisini geliştirmek olmalıdır.

Bu konu, bize yabancı değildir. Henüz Harp Akademisi öğrencisi olduğumuz yıllarda 1957-1958 yıllarında biz, Türkiyenin savunma stratejisinde değişik görüşler taşımış ve hazırladığımız özel tezlerle çevremize etkili olmaya çalışmışızdır. Esefle söyleyelim ki Türkiyede fikir hareketleri pek kısır olduğu için, ancak 27 Mayıs ihtilâlinin getirdiği, nisbi dinamizm içinde sorunlarımızı tartışma ortamına birkaç yıldır girmiş bulunuyoruz. Çok geç ve çok şey kaybedildikten sonra.

Bilindiği gibi Türkiye 1952'denberi NATO (Kuzey Atlantik Paktı) Câmiası içinde bulunmakta, ayrıca ABD ile ikili anlaşmalarla bağıntılıdır. CENTO ile İran, Pakistan ve dolaylı olarak yine ABD'ye karşı bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Türkiye'nin bağımsız millî savunma stratejisi, bu ittifaklar sistemleri içinde kaybolmuştur ve Türkiyenin menfaatleri bir uyarlılığı ciddi şekilde tartışılacak bir başka durum doğmuştur. Bugünkü durum Türkiye'nin mi, yoksa başkalarının mı menfaatlerine daha uygundur, bunu tesbit etmekte zaruret vardır.

Türkiye, İkinci Dünya Harbinin sonuna kadar, Birinci Dünya Harbindeki acı tecrübelerin verdiği derslerin etkisi ile daha çok, sıkı ittifak sistemleri yerine millî misaka bağlı barışçı bir milletlerarası denge politikası güderek içeride kendi imkânlarımızı kullanmayı öngören devrimci idare ve devletçi bir kalkınma modeli ve bağımsız savunma stratejisi seçmişti. Türkiye'nin jeopolitik noksanlığını bölge paktları ile tamamlamak, büyük devletlerle dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları akdetmek suretiyle kuvvet durumlarına uygun düşen inisyativ sahibi Kemalist dış politika genellikle başarılı olmuştur.

MENDERESÇİ AÇIK PAZAR STRATEJİSİ

İkinci Dünya Harbinden sonra, Stalin'in soğuk harp ve tecavüz politikası, ekonomik sıkıntılar v.s. Türkiyeyi karşı ağırlıklar bulmak için bir başka alternatife itti. Ve biz bazı Avrupa devletlerinin muhalefetine rağmen son derece arzulu ve sonunun ne getireceğini de pek hesaplamadan NATO ittifak sistemine girdik. Bu davranıştaki gerekçe, Rusya karşısında bir münferit harp tehlikesine karşı kendimizi güvene almak ve içeride dış yardımların ve yabancı sermayenin desteğinde ekonomimizi nurlu ufuklara götürmekti. Bu devrede Türkiye bütün askerî gücünü, NATO'ya tahsis etti. Kuvvetlerimiz, millî icap ve ihtiyaçlara göre değil, NATO ve hattâ Amerikan standardlarına göre techiz edildi, silâhlandırıldı. Sevk ve idare prensipleri, eğitim buna göre yürütüldü. Böylece gerçekten güçlü bir ordu doğdu. Fakat bu ordunun taktik kullanılması, NATO sistemi içinde yabancı kumanda kanallarının kontroluna, NATO plânlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Lojistik bakımdan ise yiyecek ve giyecek hariç dış kaynaklardan desteklenmektedir. Bu durum, millî ordu ülküsüne bağlı, hemen hemen tamamı mutevazı halk çocukları olan subay ve kumanda kademelerinin kuvvetli tepkisine yol açmıştır. Daha teğmen rütbelerinden itibaren biz, genç subaylar, millî strateji dışında yabancı kontrollerini asla hoş karşılamamışızdır. «Bize bir ordu» bizim o günlerde sloganımızdı. *Şimdi hatırlıyorum da, birkaç arkadaş,* Yıldız Harp Akademisinin tahta döşemeli pansiyonlarında, bu konuları büyük heyecanla tartışırdık. Çok daha eski, Harp Okulunda 1949'da, bugün ordumuzun en yüksek kumanda kademesinde bulunan bir hocamız, o zaman Kurmay Albaydı, bize Birinci Dünya Harbindeki Alman kumandasının Türk ordusundaki zararlarını acı acı dile getirmişti. Atatürk'ün bu konudaki şikâyetleri ve muhalefeti ise hepimizce malûmdu. Üstelik bu devrede harp sanayiimiz tam bir yıkıntıya maruz kalmıştır.

Diğer taraftan, iktidarın kalkınma modeli, serbest mübadele ekonomisini öngörmekteydi. Yani askerî güç NATO ittifak manzumesinde bulunurken, ekonomik bağlılık *itibariyle de Türkiye serbest* mübadele ekonomisi ile kapitalist ülkelere açık bir pazar haline getirilmiştir. Plânsız yatırımlar, ödeme dengesindeki kronik açıklar, kısa vâdeli yüksek faizli dış yardımlar ve sözde yabancı sermayeye bağlanan ümitlerle bu devrede, devlet eliyle sermayedar yaratma ve partizanları zengin ederek yeni bir sınıf türetme gayretleri büyük hız kazanmıştı. Ekonomisi ve savunması bu ölçüde kapitalist dünyaya ve bu dünyanın çeşitli teşkilâtlarına bağlanmış olan Türkiye'nin dış politikası da buna göre idi. Hattâ, ekonomideki krizleri giderebilmek için Türk devlet adamları, kraldan ziyade kralcı Batı ile Doğunun yaklaşma politikasının tam karşısında idiler. Menderes'in o sıralarda gerek Yugoslavya'da ve gerekse ABD de yaptığı konuşmaları, dışarıda tebessümle karşılanmıştır.

*Sonuç şudur ki, 1950 - 1960 devresin*de, ekonomik kalkınma modeli, savunma stratejisi, dış politika ve demokrasi anlayış ile Türkiye bugün iflâs ettiği aşikâr olan bir sistemin bütünlüğü içinde idi.

Meseleyi, yalnız bir savunma mese. ve dış politikada demokrasi hareketi ve dış politikada hararetli Batı taraftarlığı olarak görmek hatâlıdır. Ekonomik kalkınma modeli anlaşılmadan diğerlerinin nedenlerini kavramak mümkün değildir.

Türkiye kalkınmış, sanayiini kurmuş, millî gelirde büyük artışlar sağlamış bir ileri ülke olsaydı, bu modeli takip edebilir, gelişmiş Batı ülkeleri ile birlikte, diğer dünyaya karşı kendi zenginliklerini ve pazarlarını korumanın mücadelesi için kader birliği yapabilirdi Ama Türkiye az gelişmiş bir ülkedir. Serbest mübadele ekonomisi ve kapitalist kalkınma modeli çerçevesinde Türkiye kalkınmış ülkelere pazar olma kaderinden kurtulamaz. Kal*kınamaz, sanayiini kuramaz.*

O halde bugün Türkiye'de, ulusal savunma stratejisi, ekonomik bağımsızlık, dış politikada inisyatif ve demokrasiyi sosyal ve ekonomik temellere dayandırma sorunları birbirine son derece bağlı bir sistemin üstünlüğü içinde anlaşılmalı, böyle kavranmalı ve mücadelesi buna göre yürütülmelidir.

STRATEJİNİN HALK TEMELİ

Fakat mesele sanıldığı kadar basit değildir. Trkiye 10-15 yıldır savunması, ekonomisi, politikası ile o derece angaje olmuş durumdadır ki, kesin dönüş yapma şansı geniş ölçüde azalmıştır. Bunu bir ümitsizlik değil, meselenin güçlüğüne işaret için söylüyorum. Üstelik, 27 Mayıs İhtilâlinin tatbikat plânındaki başarısızlığının getirdiği bir takım psiko - sosyal durumlar meseleyi daha da ağırlaştırmaktadır. Aydın kitlelerin 27 Mayısın radikal temposunu yavaşlatmak için bizim karşımıza çıkmaları ve ihtilâlin tansiyonunu, *klâsik demokrasinin bilinen vası*talarına erişmek için feda etmeleri, bugün hatâları kesinlikle anlaşılmış davranışlardır. Şu nokta önemlidir. İhtilâlin buradaki dekadansı, karşı ihtilâl kuvvetlerinin geniş halk temellerine dayanmasına yol açmıştır. Bu dayanağın kazanılması için ise yıllar ve yıllar lâzımdır.

Kolay başarı şansları geniş ölçüde azalmıştır. Türkiyeyi, ekonomik, politik, sosyal bağımsız bir bütün hâline getirmenin ve ulusal savunma stratejisinin hedeflerine yöneltmenin mücadelesi çok çetin şartlar altında yürüyecektir. Ama Türkiye ve Türkiye halkı bu şerefli mücadeleden zaferle çıkacaktır.

AMAÇ, HARP DIŞI KALMAKTIR

Savunma stratejisinin gayesi, şüphesiz toprak bütünlüğümüzü korumak, ulusal bağımsızlığımızı muhafaza etmek ve geliştirmek, barışta dış politikayı kuvvet temeline oturtmak suretiyle topraklarımızın *dışında yurdun yakın emniyeti ve hal*kın hayatî menfaatlerini korumakla sınırlıdır. Bunun dışındaki maksatlar, savunma stratejisi değil, taarruz stratejisidir. Trükiye millî hudutlar içinde kalkınmak çabasında bir ülke olduğuna göre barışçıdır ve harple kazanacağı hiçbir şey yoktur.

Bu espri içinde Türkiye'nin menfaati, kuvvet durumu ve sonuçları ile aleyhimize gelişecek bir lokal harbe girmemek

CUMHURBAŞKANININ TEDAVİ YOLCULUGU

Celâl Erikan

(Emekli General)

YORUMLAR

Sayın Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in Amerika yolculuğu basın ve kamuoyunun büyük çapta ilgisini çekti. Olumlu ve olumsuz bir çok yorumlar yapıldı. Bu da Fatih Sultan Mehmet gibi en ulu hükümdarının nasıl zehirlendiğini, Sultan Abdülâziz'in *ölümü ya da intiharı, kendisine zamanında ölüm diye açıklanmış* olan bir kamuoyu için doğaldır. Tarihimizde bunlara benzer ve sır bulutu altında kalmış olaylar çoktur.

Cumhurbaşkanının gidişi üzerindeki yorumlar şöyle özetlenebilir:

1 Bir istifa söylentisinin, Başkanın iyi sağlık durumuyla yalanlanması üzerinden daha bir ay geçmeden yurt dışında bir tedavi gereği ortaya atılmıştır. Buna karşı raporu veren profesörler kurulu hastalığın yeni bir seyrinden bahsetmemiştir.

2 Tedavi, yabancı bir kolun uzanmasını gerektiriyorsa niçin eski Cumhurbaşkanları örneğinde olduğu gibi, uzmanlar yurda getirilmemiştir?.

3 Saltlıkla dış tedavi gerekiyorsa, Başkan Johnson'un mektu*bunun Türk kamuoyunu rahatsız ettiği birçağda niçin Ame*rika Birleşik Devletlerinin «Gülhane Tıp Akademisi» ni karşılayan «Walter Reed Hastanesi» seçilmiştir? Fizik tedavisi bakımından ileri sayılan İsveç ve Almanya'dan niçin yararlanmıyor?

4 Cumhurbaşkanlığı tasarruflarının, yurtta kalacak vekilinin elinde daha kolaylıkla işletilmesi düşünülmüştür.

5 İktidarla güçbirliği düşündüğü söylenilen Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterinin bu geziye katılması da yolculuğun yalnız sağlık değil, işlemli sağlık sorusuyla ilgisine delâlet eder görünmektedir.

6 Biz de başka bir ihtimal ekliyeceğiz: Başkan Gürsel iktidarca istenmemektedir, ya da hoş görülmemektedir veya da iktidarın düşündüğü biri vardır. Bu yüzden tasfiyesi gerekmekte*dir. Ayrıca mektubunun basına verilmesiyle yıpratılmasına* çalışılmakla tasfiyesi düşünülen buna karşı Cumhurbaşkanının hakkında koruyucu biçimde konuştuğu bazı kimselerin kolayca bertaraf edilmeleri de Gürsel'in emekliliğiyle daha kolay mümkün olacaktır. Ele alınacak Başkanın sağlık durumu bakımından, yurdun içinde bulunduğu ortamda, sağlık kurullarımızın aleyhte bir rapor vermiyecekleri, vereceklerin çıkması halinde komuoyumuzda iyi karşılanmıyacakları hesaplanmıştır.

Oysa Amerikan sağlık kurulları hatır gönül ve Türkiye'nin *huzur durumu gibi düşüncelere kapılmadan böyle bir raporu* ya da buna temel olacak verileri Türk kamuoyuna duyuracaklardır. Uygulamada Amerikan raporu değil; Türk sağlık kurulları raporu geçerli olacaktır. İşte niyet eden kurul varsa Amerikan kurulunun açtıkları yoldan yürüyecek; niyetli kurul bulunmazsa ilgili sağlık kurulları hiç değilse manevi olarak küçültülmüş olacaklardır.

Çıkarı uğruna dünya'yı yakmakta göz kırpmayan Amerikanın bir sağlık kurulu da, Türkiye'de «Amerikan dostluğunu dikkatle tartanlardandır», diye gösterilecek olan Başkan Gürsel'in sağlığı (her şeye rağmen sübjektif sayılacak bir konudur) konusunda istenilen hükmü verebilecektir. Hattâ Başkanları Roosevelt'in dünyaca bilinen ârızasında bir işlem raporu *verilmemiş* olduğunu ve kendisinin hattâ bir savaş içinde dünya çapındaki işlerde çalıştığını unutarak...

Okuyucular veda mesajından ve kendisini köşkte ziyaret edenlerin beyanlarından, Başkan Gürsel'in kendi isteğiyle Amerikaya gittiğini anlamış olmalıdırlar. Bu doğrudur. Çünkü beş yıl süren rahatsızlığı Başkan Gürsel'de, zerrece de olsa sağlık imkânı neredeyse oraya gitme ruh hali yaratmıştır. Yanındakilerin, hekimlerin telkinleri, gidişi kabul etmek şöyle dursun, kendisini *gönüllü bir duruma sokmuş olabilir. Nitekim sayın Başkanımı*zın Amerika'ya hareketi sağlık durumu yeni bir değişiklik göstermediği halde hemen bir kaç saat içinde düzenlenecek gibi, bir mizansenle tertiplenmiştir.

BAŞKA ZİYARETLERİ HATIRLAMA

Bir zaman önce bir Türkiye Cumhurbaşkanı tedavi için değil, siyasi ve iktisadî yaklaşma için bir Amerika yolculuğu yapmıştı. İngiliz Hava Kuvvetlerinin «Argonaut» özel uçağıyla yola *çıkmıştı. İlk iniş yeri olarak İngilterede* Bournemouth'ta iki gün kalınmıştı. Bir transatlantik ile Amerika'ya varılmış; dönüşte Andrea Doria ile Napoliye dek gelinmişti. Buradan Gaziantep muhribi yandaşlığı Gemlik muhribiyle dönülmüştü. İngiltere'de kalınışın Amerika hükûmetince nasıl yorumlanabileceği, Andrea Doria vapurunun seçilmesinin Turgut Reis'in ve Barbaros'un Akdeniz egemenliği ilkesinden kesin olarak vazgeçilmiş görünmeyi hatırlatmanın bu büyüklerin ruhlarını rencide edip etmiyeceği üzerinde durulmamıştı.

Eğer bu kez de yurd dışına gidilmemiş ya da Avrupa memleketlerinden biri seçilmiş olaydı yukarıda sayılan sakıncalardan kaçının yok edileceği kolayca anlaşılır.

★ ★ ★

Eski Başkanın Amerika'da bir aydan artık kalışı sırasında, bu *ziyaretin kefareti ödeniyormuş gibi, Türkiye Büyük Millet* Meclisinde Petrol Kanunu savaşı veriliyordu. Şimdi bile üzerinde çekiştiğimiz kanun... O zaman gezisi sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı «NATO gerekli görürse Türkiye'de atom silâhlarının üslenebileceğini» söylemişti. Komutanları Amerikan olan NATO Askeri makamları gereklilik göstermede gecikmediler. Bu üsler de kurulmuştu.

Dönüşlerinde Cumhurbaşkanı Türkiye'nin küçük Amerika olabileceğini söyledi. Yıllar geçti. küçük Amerika olmadıktı ama, *bir Orta Amerika Devleti'ne benzedikti.*

Dönüşten sonra sayısı ve kaplamca ucu bucağı belli olmayan ikili anlaşmaların imzalanması birbirini izlemişti.

SAYIN GÜRSEL'İN DİKKAT EDECEGİ NOKTALAR

Sayın Başkan Gürsel'e sağlıklar dileriz. Bu yolculuklarıyla ilgili olarak herhangi bir iktisadî tâvize girişmemelerini hatırlatmak isteriz. Belki kefaret olarak Amerikan Emperyalistleri Maden konusunda söz edebilirler. Ve hattâ yüzsüzce ısrar da eyleyebilirler. *Askerî ve siyasî bir tâvizden kaçınılması diye bir ö*güttle bulunmayı gereksiz buluyoruz. Çünkü verecek bir şey kalmadığı kanısındayız. Belki Vietnam'a asker göndermeyi ya da atomlu gemilerinin evvelce reddedilmiş ziyaretlerini kabulümüzü isteyebilirler. Bir de hoşgörünme sonucu yetkisi dışındaki noktalarda Sayın Başkan beyanat vermekten kaçınmalıdırlar. Onun için de gerekçeleri kuvvetlidir. Rahatsızlıkları, bütün ilgilerini sağlıkları üzerine toplayıp, şifa bularak dönmelerini dileriz.

dünya harbi halinde ise harbin tahrip sahası, harekât alanı olmıyacak surette harp dışı kalabilmekle sağlanır. O halde münferit harbe hedef olmıyacağız. Dünya harbinde harp alanı dışında kalacağız. Bizim gayemiz bu olmalıdır.

Bu gayeye, ekonomik bağımsızlık, dış politikada inisyatif ve savunma stratejisinde buna göre yapılacak köklü değişikliklerle varılabilir.

Bu konuda sarahate ulaşabilmek için etraflı tahliller yapmakta zaruret vardır. Zamanımızın ölçüsü nisbetinde konuyu derinleştirelim:

Bir ülkenin savunma stratejisinin, ekonomik, sosyal yapı ve politika ile ilgili olduğuna ve bir bütün teşkil ettiğine yukarıda işaret ettik.

Bir başka tarzda bu konuyu tekrar ele alacağız.

Savunma stratejisini etkileyen faktörleri şöyle gruplaştıralım:

1. COĞRAFYA, jeopolotik ve jeostratejik durum,

2. KUVVET. Milli güç, ekonomik, sosyal, siyasal güç,

3. IDEOLOJI, Devlet ve toplum felsefesi, 4. TEKNIKTEKI GELIŞMELER özellikle harp silâh ve araçlarındaki gelişme- fazlaca kapılanlar, coğrafya faktörünü teler. Jeopolitik kuramlarının cazibesine mel saymak meylindedirler. «Bir devletin politikasını, o devletin coğrafyası tayin eder» şeklinde özetlenen bu görüş, hatâhdır, hatâlı değilse bile çok noksandır. Savunma stratejisinin tesbitinde yalnız bu faktörle hareket etmek, hatâlı sonuçlara götürür bizi.

Bizzat jeopolitik kuramlar, kuvvet, ideoloji ve teknikteki gelişmeler karşısında geniş ölçüde değişikliklere uğramışlardır. Denizler jeopolitiği, kıta jeopolitiği, kenar-kuşak ülkeler jeopolitiği ve en son feza jeopolitiği ile coğrafi bölgelere verilen izafi değerler çelişiktir. Hele statik veya dinamik jeopolitik bölgeler şeklinde yapılan tasniflerin hiçbir devamlılık değeri yoktur.

Teknikteki gelişmeler, haberleşme, gözetleme, ulaştırma, propaganda, milletlerarası kitle hareketleri, hava kuvvetlerindeki tekâmül, termonükleer silâhlar, feza araştırmaları, bugün, coğrafyanın ve coğrafi engellerin, dar boğazların, iç denizlerin, adaların, çöllerin, hattâ Okyanusların stratejiye olan etkilerini geniş ölçüde azaltmıştır. Kuvvet faktörü yeterli olduğu teknikteki gelişmeyi takip edecek güçte olduğu takdirde coğrafyanın savunma stratejisine olan etkisi çok azalmaktadır.

Coğrafyanın değişmez politik kurallar getirdiği görüşü, değerinden çok şey kaybetmiştir.

TURKIYENIN AMERIKA İÇIN ÖNEMI

Meselâ Türkiye coğrafyasını ele alalım. Türkiye, Rusyanın Güneyinde onun sıcak denizlere, Akdenize ve denizler coğrafyasına inmesini engelleyen, Ortadoğunun kilidi, Ortadoğu petrolleriyle Süveyş Kanalını Rus etkilerinden koruyan bir coğrafi bölge sayılır. Diğer taraftan, Rusyaya yöneltilecek taarruzi harekâtta kara kuvvetlerine geniş bir üs ve deniz kuvvetleriyle Karadenizde Rusyanın Güneyini etkileyen, amfibik harekât ile manevra imkânları veren bir bölge olarak görülür. Bu görüş ve düşüncelerde hâlâ bir gerçeklik payı vardır.

Yalnız, Napolyondan bu yana «İstanbul mu, bu dünyanın merkezi demektir» tarzındaki görüşlerin geniş ölçüde değiştiğini unutmayalım.

Rusya, Türkiye coğrafyasını kontrol etmediği halde, bugün yalnız Akdenizde değil, hemen hemen bütün Afrikada müessir kuvvet halindedir. Hattâ Okyanuslar ötesinde Lâtin Amerikada bile Kuvvet, ideoloji, teknik terakki bu üç faktör Türkiye coğrafyasını Rusya için ciddi bir engel olmaktan çıkarmıştır. Diğer taraftan, Rusyaya Türkiye üzerinden deniz harekâtı, amfibik harekât, Rus atom ve hava gücü tahrip edilmeden düşünülemez bile. Daracık Boğazlar ve Karadeniz coğrafyası böyle bir harekât için avantaj değil, handikaptır.

Türkiyenin ve İranın mahdut ulaştırma şebekesine dayandırılarak Rusyaya yöneltilecek bir kara harekâtı ise, mahdut kuvvetler harekâtı olmak ve Rusyanın içini değil, Azerbaycan ile Güney Kafkasyayı hedef almak durumundadır.

Biz bu sebeplerle Türkiye'yi kara ve deniz harekâtı bakımından Rusya'ya taarruz durumlikte beslemeye elverişli bir üs gözüyle bakmıyoruz.

Türkiye'nin Batı dünyası ve Rusya için kara ve deniz harekâtı bakımından ciddi bir önemi yoksa da, gözetleme ve ikaz sistemleri, hava üsleri, atom denizaltıları, atom başlıklı füze rampaları bakımından son derece değerli bir coğrafya olduğu muhakkaktır.

İleri strateji ve kenar-kuşak jeopolitiği ile Rusyayı ileriden karşılama ve tecrit politikası güden ABD için Türkiye'nin önemi bu noktadan gelmektedir.

TÜRKİYE ÜSLERDEN ARINMALIDIR

ABD için bu stratejinin değeri meydandadır. Böylece, atomik harbin ilk tahrip safhasında zaruri temel hedefler olan gözetleme ve ikaz sistemlerini, hava üsleri ve atom üslerini kendi toprakları dışında bulundurmakla, belli ölçüde ABD'yi Rusya'nın tahrip hedefi olmaktan kurtarmaktadır. Rus taarruz gücünü geniş bir coğrafya üzerinde dağıtıyor ve harbin bu ilk safhasında Rusya coğrafyasına yakın çıkış noktalarından, Rusyayı atom ve hava gücüyle baskılamaktadır. Şu halde, bir dünya harbinde Türkiye'de Amerikan üsleri bulunduğu takdirde Türkiye topraklarının otomatikman harbin ilk dakikalarında harp hedefi olacağı aşikârdır.

***Milli stratejimizin hedeflerinden biri* olarak biz, yukarıda ifade ettik ki, bir dünya harbinde, harp alanı dışında kalmak, Türkiye'nin hedefi olmalıdır. Şimdiki *durum, bu gaye ile tezat halindedir*. Burada Amerikan menfaatleri ile Türkiye'nin menfaatleri çatışmaktadır.**

Bize düşen iş, harbin bilhassa ilk tahrip safhasında Rus taarruzlarına hedef olacak üslerden Türkiye'yi arındırmak olmalıdır. Bu üslerin Türkiye'nin savunmasına bir faydası yoktur.

Konvansiyonel silâhlarla yapılacak bir genel harp halinde (ki genel bir harpte atom silâhlarının kullanılmaması kanaatımızca çok zayıf bir ihtimaldir) veya nükleer harbin kara harekâtında, ağırlık merkezinin tarihten gelen ürkütücü misallere rağmen yine de Almanya - Polonya - Avrupa Rusya'sı mihverinde olması ihtimali çok daha kuvvetlidir. Harp prensiplerinden, asıl kuvvet, asıl hedef ve nihayet geniş bir harekât alanı olarak bu bölgenin önceliği meydandadır.

Türkiye harekât alanı, her iki taraf için konvansiyonel silâhlar, kara, deniz ve hava harekâtı bakımından tâli bir bölgedir. Natonun bölgemize bundan daha fazla bir değer verdiğini de sanmıyalım. Bir ileri karakol, o kadar.

Şu halde, Rusya'nın dibinde bir ülke olmamıza rağmen, yurdumuzu yabancı üslerden arındırdığımız ve kara harekâtı bakımından zaten önemli olmıyan tehdidi kontrol ettiğimiz takdirde Türkiye'nin Üçüncü Dünya Harbinin harp alanı olmaması mümkündür. Hiç değilse, harbin ilk tahrip safhasında bu gayeyi gerçekleştirmek kabildir.

Bugüne kadar alışılagelmiş kanaatlere çelişik düşen bu görüşümüzün yadırganması ve dünya harplerinin bütün dünya coğrafyasını sardığı devirde, Rusya yakınındaki Türkiye'nin harp dışında kalamıyacağı çok yaygın bir kanaat, bir peşin hüküm gibi ileri sürülür. Oysa, tek bir örnek, yaygınlığın karine teşkil etmiyeceğini ispatlamaya yeter, Türkiye İkinci Dünya Harbine girmedi, birincisine ise girdi. Halbuki İkinci Harp Birinciden çok yaygındı

IDEOLOJIK KAVGADA YUMUŞAMA

Savunma stratejisini etkileyen bir diğer faktör ideoloji yani toplum ve devlet *felsefesi ve düzeni idi. Burada kapitalist* düzen ve sosyalist düzen arasındaki temel felsefe farkının devletler manzumeleşmesindeki etkilerine girmek istiyorum. Bunun yanı sıra henüz bu iki düzen arasında tercihleri yapmamış devletlerin durumları da incelenmelidir. Her iki tarafın temeldeki düşüncesi, temeldeki ekonomik kavgayı kendi lehine kazanmak ve dünya düzenini buna göre değiştirmektir. İdeoloji gücünün maddi kuvvet âmili yanındaki değerine işaret etmek istiyorum. İdeolojinin mânevi etkisi inkâr edilemez. Dünyayı kendi görüşlerine göre değiştirme ve yeniden kurma ihtirası insanları ve toplumları bir müddet hattâ kendi öz çıkarları dışında bazı davranışlara sürüklemektedir. *Bununla beraber halkların* kendi öz çıkarlarına olan bağlılıkları yöneticilerin ideoloji örgüsünden uzaklaşmalarına ve mahalli şart ve talepleri dikkate alarak farklılaşmasına yol açmaktadır. Dünya ihtilâli için tutuşan Trocki'nin, Rusya halklarının menfaatlerini temsil eden ve mahalli şartlara daha iyi adapte olan Stalin'e yenilmesinde bu noktanın önemini azımsamıyalım. Stalin, Trocki'ye nazaran realist, pragmatistti. Daha sonra sosyalist dünyayı Rusya'nın tekelinde tutmak iradesi Stalin'in eski Rusya emperyalizmini benimsemesi olarak değerlendirilebilinir. Ama evvelâ Tito ile başlıyan farklılaşma, mahallicilik ve hâkim devlete tâbi olmamak arzusu, suni değildi, gerçekçi ve *pragmatistti. Bugün sosyalist* dünyada sosyalist devletler arasında bağımsızlık ülküsü ve her ülkenin kendi sosyalizmini kendi yapacağı ilkesi hız kazanmıştır. Sosyalist ideolojiyi tek telli saz sanma eğilimi iflâs etmiştir. Bugün Çin - Rusya mücadelesi ideolojide revizyonizm - doğmatizm çatışması altında, coğrafyanın, tarihin, ekonomik, sosyal, siyasal gücün çatışmasına şahit olmaktayız. En azından bugün sosyalist dünyada, Moskova ve Pekin mihverlerini ve ayrı çıkarlar çatışmasını görüyoruz. Kapitalist ülkelerdeki *sosyalist örgütlerin ise revolüsyoner olmak* yerine kapitalist düzen içinde revizyonist görüşlere doğru kaydığını müşahade etmekteyiz. Hasılı ideolojik kavga devam etmekle beraber, eski hararetini kaybetmişe benziyor. Herkes kendi evini kendisi düzenliyor veya öyle arzu ediyor.

Kapitalist düzen içindeki ülkeler, milletlerarası sermayenin iş ortakları mal mübadelelerinde ve ticaret hacmindeki büyük artışlar, ekonomilerin sürekli ihtisaslaşması dünya pazarlarının direkt kontrolü gibi bir çok ortak çıkarlar sebebiyle aslında, görünüşteki rekabete rağmen sosyalist bloka nazaran daha müttehittir. Bugün evolüsyon halinde bütüne gitme hareketi içinde olan Batı Avrupa devletleri evolüsyonu tahminlerden önce gerçekleştireceklerdir

*Ortak Pazar devletlerinin temsil et*tikleri güç, stratejik askeri güç haline gelme eğilimini hızlandırmaktadır. Böylece Washington mihveri Batıda Paris - Bonn mihveri ile çok defa yanyana, bazan karşı karşıya düşmektedir.

Görülüyor ki ideolojik kavga bazan temelde, çok defa satıhta devam etmekte ise de başka şartlar ve zaruretler ideolojiyi gölgelemektedir. «Sulh içinde bir arada yaşamak» aslında termonükleer silâhların tahrip endişesi yanı sıra bloklar içi rakiplere karşı bir güvenlik kurma başlangıcından başka bir şey değildir.

Az gelişmiş ülkelere gelince, kapitalist ve sosyalist olsun gelişmiş sanayici ülkelerin mücadele alanları olmak kaderinden henüz kurtulmuş değillerdir. Bu ülkelerin sanayilerini kurana kadar hâkim sanayi ülkelerin sömürülme hedefi olacakları tabiidir. Gelişmiş ekonomiler ile az gelişmiş *ülkeler arasındaki mesafe, azalacağına* artmaktadır. Üçüncü Dünyanın durumu budur. Bu ülkelerden bir kısmı, sosyalist kapitalist farklılaşmasından ustaca faydalanarak siyasi bağımsızlıklarını ekonomik güçlenme ile tamamlamak istiyorlar. Takip ettikleri modeller her ülkeye göre değişiktir. Sosyalizm yaygın bir akım olarak gelişiyor. Fakat, tıpkı dinler gibi farklılaşarak değişerek kalıp altında muhtevayı çok defa aynı bırakarak.

Hasılı asıl konumuza dönersek savunma stratejisinde etkisini kabul etmekle beraber, ideolojilerin hâkim unsur olduklarını bugün için söylenemez.

Bu vardığımız sonucun konumuzla mantıki ve pratik ilgisi, Nato ve Varşova *paktı devletlerinin savaşma ihtimallerinin* azalmasıdır. Küba buhranından bu yana bilhassa bu devletler, kaderlerini ideolojik hedefler yerine ortak çıkarlara bağlamak eğilimindedirler.

Rusya, Batıdan emin olmak istiyor, Doğu Avrupa ülkeleri, komünizm zaferini dünya harbinde aramak yerine, batı ile ilgilerini artırarak, Rusya karşısında daha serbest olmak istiyorlar. Fransa ve Batı Avrupa, Amerika ile işbirliğine devam ederken Rusya ile yaklaşmak çareleri arıyor. Burada tipik bir örnek vermek istiyorum. Siyasi rakipleri de Gaulle'ü dürüst olmayan bir dış politika takip ettiği iddiası ile son başkanlık seçimlerinde suçlamışlardır. De Gaulle Rusya'ya karşı, Amerika ile, Amerika'ya karşı Rusya ile, hem Amerika hem Rusya'ya karşı Kızıl Çin'le, Almanya'ya karşı İngiltere ile İngiltere've karşı Almanya ile flört halindedir. Dürüstlük veya değil. Yalnız hiç kimse de Gaulle'ün hepsinden önce Fransa için oynadığını inkâr etmiyor.

Netice şudur ki başarılı veya değil, idare ettikleri halklara sadık ve yaşadıkları topraklara bağlı ülkücü devlet adamları için bundan başka takip edilecek yol yoktur. Ve bugün bu konuda bütün devletler kendi halklarının çıkarları, kendi ülkelerinin selâmeti için çalışmaktadırlar. Normal ve en güzel olanı da budur.

Bu düşüncedir ki Rus liderlerini, Çin tehlikesi karşısında Batı ile yaklaşma politikasına sürüklemiştir. *Amerika'nın ve* Rusya'nın birbirleriyle harp ederek kazanacakları fazla bir şey yok. Kim kazanırsa kazansın harpten aslında her ikisi de kaybedecektir. Bir termonükleer harp nesillerin fedakârlıkları pahasına elde edilmiş sonuçları silip süpürmeyecek mi? İki dünya harbi Avrupa'yı yıktı. Rusya'yı ve bilhassa A B D'yi meydana çıkardı. Üçüncüsü Çin'i meydana çıkarabilir.

Netice şudur ki Nato ve Varşova paktı devletleri arasındaki siyasi tansiyon düşmüştür ve tahmin olunur ki daha da düşecektir. Bununla beraber Rusya ve A.B.D. birbirini daima kollayacaklar ve yeni durumdan daha fazla faydalanmak isteyeceklerdir

1969 DA NATODAN ÇIKMALIYIZ

Bize gelince, 4 faktörü Türkiye için değerlendirerek sonuca varmak istiyorum. Münhasıran coğrafya ve jeopolitik faktör bakımından Türkiye coğrafyası, tamamlanmış veya jeopolitik hedeflerine ulaşmış bir coğrafya değildir. Türkiye coğrafyası jeopolitik tamamiyete, ancak Batıda Balkan dağlarını ve Ege - Doğu adalarını, Kıbrıs'ı, Süveyş ve Basra Körfezlerini hâkimiyeti veya kontrolü altında bulundurmakla erişebilir. Anadolu ve Doğu Trakya'daki devletin tabii gelişme istikametleri bu hedefleri jeopolitik mânâda kapsar. Coğrafyayı tek âmil, başlıca *faktör saymış olsa idik, Türkiye devleti* bu hedeflere yönelmek iddiasında bulunabilirdi. Halbuki kuvvet âmili, ideoloji âmili ve teknikteki gelişmelerin coğrafya üzerindeki etkileri Türkiye Devletinin jeopolitik hedefleri üzerine yönelmesini gerektirmemiştir

Türkiye realist bir görüşle kuvvetlenebil*mek, iktisadi kalkınmasını* gerçekleştirmek için milli misak hudutları içinde barışçı bir dünya görüşünü benimsemiştir. Kemalist Türkiye'nin felsefesinde milliyetçilik humanizma ile *birlikte yer almış*, savaşçılık yerine barışçılığın benimsenmesi hem kuvvet faktöründen hem ideolojik idrakten doğmuştur. Türkiye itina ile harp dışında kalmaya çalıştı ve bunda başarılı oldu. Tarihimizde belki en uzun barış devresini son kırk yılda idrak ettik. Türkiye bundan kazançlı çıkmıştır. Bu, YURTTA SULH - CIHANDA SULH politikası Türkiye için isabetlidir. Türkiyenin sanayileşmiş ülkelerle, bir bütün haline gelmeyi hedef tutan davranışları ve bu yöndeki ekonomik politika hatalıdır. Türkiye'nin *ne gelişmiş kapitalist ekonomi*lerle ve ne de gelişmiş sosyalist ekonomilerle bütünleşmeye gitmesi lehine olamaz. Bu gibi bütünleşmeler sanayileşmiş ileri ülkelerin hesabına *işler, gelişmemiş eko*nomiyi mahkûm eder

Bize düşen iş ekonomide, politikada ve savunma stratejisinde bağımsızlığa doğ*ru yönelmek olmalıdır. Ekonomik kalkın*mamızı, kendi kaynaklarımızı seferber ederek gerçekleştirmek zorundayız. **Dış yardımlar, yabancı sermaye, milletlerarası sermaye kuruluşlarının destekleri, az gelişmiş ekonomiler için destek olmaktan ziyade zaaf unsurlarıdır.**

İç politikada, demokrasiyi, ekonomik ve sosyal temellere dayandırmak gereklidir.

Savunma stratejimiz, bölgede barış hedefini güden bağımsız ulusal bir strateji olmalıdır. Türkiye'nin, gelişmiş sanayici ülkelerin savunma stratejilerini istihdaf eden ve Türkiye'nin menfaatleri ile çatışan bir ittifak sistemine hele her türlü kontrolu terkederek kaderini bağlamasında, bu ittifak sistemi içinde güvenlik aramasında isabet yoktur.

Nato anlaşması 1969 da uzatılacak veya isteyen üye çekilebilecektir. Çeşitli görüş ayrılıkları, esasen anlaşmanın âkıbeti üzerinde tereddütler yaratmaktadır. ABD - Rusya ve Avrupa yakınlaşmasının artması nisbetinde Nato ve Varşova camiaları gevşiyecektir. *Fransa şimdiden anlaşma*nın basit bir ittifak anlaşması haline getirilmesini istemeye hazırlanmaktadır. Dünya değişiyor.

Türkiye bütün yabancı üslerden arınmalıdır.

Türkiye 1969 da Natodan ayrılmaya hazırlanmalıdır. Silâhlı kuvvetlerimiz önümüzdeki üç yıl içinde, kademeli bir şekilde ulusal savunma stratejimizin icaplarına ve ekonomik imkânlarımıza göre yeniden teşkilâtlandırılmalı, 1953 ten beri yıkılan harp sanayiimiz, ekonomik kalkınma hedefleri içine alınarak ihya edilmelidir

Bunlar son derece ciddi çalışmaları gerektirir. Kaybedecek zaman kalmadı.

Türk dış politikası gittikçe daha çok milli, daha çok bağımsızlık mihverine oturtulacaktır. Kuvvet, milletlerarası denge, barış hedefi dostluk politikamızın ilkeleri olmalıdır

SORULAR:

SORU — Yetkililer, Nato içindeki kuvvetlerimizi müsaade almadan istediğimiz gibi kullanabiliriz, milli kuvvet teşkiline lüzum yok diyorlar?

CEVAP — İstediğimiz gibi kullanmamız mümkün değil, olaylar bunu gösteriyor. Milli kuvvet zorunludur.

SORU — Nato'dan çıkmak, Amerika ile olan ikili anlaşmaların ve Amerikan üslerinin kaldırılması anlamına da gelmekte midir?

CEVAP — Evleviyetle gelmektedir.

SORU — Ordunun yurt kalkınmasında kullanılması konusunda ne dersiniz?

CEVAP — Ordu tüketicidir, üretici yapılmalıdır. Fakat bazı teknik zorunluluklar vardır, kolay değildir. Askerlik çağına gelmişlerin bir kısmı üretici olarak kullanılabilir.

SORU — Orta öğretimde askeri okulların kaldırılması, yoksul halk çocuklarına ordu saflarını kapamaktadır?

CEVAP — Orduyu halk kaynaklarından beslemeyi benimseyen bir görüşün sahibi olarak, askeri orta okulların yeniden açılmasını lüzumlu bulurum.

SORU — Amerikan üslerini kaldırmaya gücümüz yeter mi?

CEVAP — Doğrudur bu iş bir güç meselesi haline gelmiştir. Ama üslerin kalkması zorunluluğuna inananlar bunu gerçekleştirecek bir güç teşkil edeceklerdir. Üsler kaldırılmazsa harbin dışında kalamayız

SORU — Kıt'a Çin'in tanınmasına taraftar mısınız?

CEVAP — Tanımakta çok geç kaldık. Denge politikası izleyelim diyoruz, Çin'in tanınması bu politikanın gereğidir.

BAŞBAKANIN YARIM GÜNÜ

Ahmet Kahraman

— Fiat artışları sıhhat alâmetleridir.

— Biz seçim meydanlarından geldik.

— Asya - Afrika konferansı siyasi değil, coğrafidir..

— İstanbul asma köprüsü yapılacaktır dedikse, hemen yapılacaktır demedik ya!...

— Benim vatandaşım bir gecede bir ev yapabilme gücüne sahip midir? Sahiptir! O hal de yaptıkları bu evler yıkılmamalıdır!

— Va mı bunun aksini söyleyecek olan? Vasa çıksın söylesin!

— Benim anam bir köylü kadınıdır! Su taşıya taşıya kolları uzadı. Bunu yakından bilen bir insan olarak, bu ıstırabımızı da dindireceğiz sayın vatandaşlarım...

(Bu vecizeler Demirel Süleyman Başbakana aittir. İktibas edilemez efendim...)

VARLIKLI SOKAKTAKİ YOKSULLAR

Buğday Sokak ana - baba günü gibiydi.. Varlıklı sokağı dolduran bu yoksul insanlar, gözlerini 10 numaralı kapıya dikmiş, çıkacak kurtarıcıyı bekliyorlardı. Kalabalık sabırsız ve sessiz..

Derken kapı açıldı. Arkasından sokaktaki kalabalık dalgalandı.. Bekleşenler kapıya doğru seğirttiler.. Fakat bir polis önlerine geçti, kendini kapıya siper etti. Kimseyi geçirmedi. İçerden çıkan adam, dertli kalabalığın beklediği kurtarıcı olmadığı için, kimse polisin bu hareketine itiraz etmedi.

Az sonra sütçü geldi. Hizmetçi kadın bir litre süt satın aldı sütçüden. Sokak kapısını kapatmadan sütü mutbağa bıraktı. Sonra, sahanlıkta bir sandalyenin üstünde yığılı duran kirli çamaşırları, alıp gözden ırak bir yere götürdü; sonradan yıkamak üzere... Evin hanımı konuklarını karşıladı kapının eşiğinde. Konuklardan birinin, çorabının ipliği kaçmıştı boydan boya.. Evin delikanlısı kapının önüne çıktı. Sırtını kapıya dayadı. Kabak çekirdeğini yeyip, bekleşenleri seyrederek, can sıkıntısını çekmeden «beyefendiyi traş edecek» berberi bekledi...

DİLENMEĞE GELMEDİK

Eve berber girdi, Beyefendinin ense traşını gerekli şekilde yaptı. Saat 12 sıralarında, evin efendisi olan Demirel Süleyman Başbakan, göründü kapıda.. Kalabalık, bir solukta acılarını sarıp sarmalayacak, acılarını dindirecek olan kurtarıcılarının etrafında halka oluverdi.. Ortada dimdik duran orta yaşlı, şişmanca, dinç ve saçlarının büyük bir kısmını yitirmiş olan kurtarıcı, başını dik tutarak dinledi söylenenleri kurtarıcı Demirel Süleyman Başbakan, sinirli görünmesine, inadına gülmemesine rağmen, «bize ev-bark, toprak, su, yol, okul» diyenleri, iş isteyenleri, polisten, jandarmadan şikâyet edenleri sessizce dinledi. Ve «peki, ilgileniriz» dedi. Gülmeyi, geldiği seçim meydanlarında unutmuş olmalıydı ki, kaşlarını çatarak otomobiline bindi.

Bu arada «çoluk-çocuk hepten açız. Bana iş» diye direnen genç bir adama çıkarıp bir elli lira uzattı. Genç adam parayı almak istemedi. Başbakanın otomobili hareket etmeden önce dilenmeğe değil, iş istemeğe geldiğini söylemeyi de unutmadı genç adam...

«SÜLEMEN EMCE OKUMAK İSTİYOM»

Çift rozetli Başbakanı, Başbakanlıkta da bir grup yoksul vatandaş karşıladı. Kurtarıcı dert üstüne dertler dinledi. «Çaresine bakacağız» diyerek başından savdı onları. Bu kadarıyla

Başbakan Demirel, iş isteyen bir kısa boylu vatandaş ile

kurtulacağını sanan Demirel hızla merdivenleri tırmandı.. Bu sırada Kastamonulu çocuk Mustafa kalabalıktan sıyrıldı ve «Sülemen emce» diye bağırdı.. Sesi duyan Demirel Süleyman dönüp bakmak, sonra da çocuğun yaklaşmasını sağlamak için durmak zorunda kaldı. Çocuk bir solukta «emce» nin yanına gitti. Ve, «Sülemen emce, okumak istiyom. Beni okut» dedi.

Mustafa suçlu suçlu başını eğerken, Başbakan da gülmesini tamamladı. Etrafına bakındı. Merdivenlerin altında, kollarını birleştirerek duran baş dedektifini görmekte güçlük çekmedi. Demirel, «Nâzım bey» diye seslendi dedektifine. «bu çocukla alâkadar olun.»

«ESKİ GÜNLERİ GERİ GETİRİN»

«Çileye paydos» sloganıyla iktidara gelen Demirel Süleyman Başbakan, çile dolduranlarla karşılaşamayacağı, yoksullar tarafından rahatsız edilmeyeceği umudu ile özel kalem odasına girdi. Fakat burada da rahatı bulamadı. Kendisini sekreterlerle birlikte, 30 yaşlarında, tıknaz, kızarık yüzlü bir adam karşıladı. Saygı olsun diye ayağa kalkan adam, sallanamadan duramıyordu. Ve adam sallanarak konuştu:

«Süleyman bey, ben kısa konuşacağım. Kısa ve öz. Beni seçerseniz her istediğiniz olacak, demiştiniz. Sizi seçtik, seçtirdik de. Başbakan oldunuz. Eski günleri geri getirmenin zamanı geldi. Haydi eski günleri geri getirin. Bana 30 bin lira para lâzım. İş yapacağım.»

Demirel, şarabın sallandırdığı adamın sözlerini burada kesmek zorunda kaldı:

«Ne 30 bini kardeşim. İsterseniz sizi bir işe yerleştiririm ama paraya gelince... Evet paraya gelince, biz burada para dağıtmıyoruz. Türkiye'de para kazanmak gayet kolaydır. İsterseniz kazanırsınız. Gidin çalışın ve kazanın.»

Sallanan adam ise direndi. «Anlamam ben. 30 bini istiyorum» dedi ve gerçekten de anlamadı. Demirel Süleyman Başbakan emreden bir sesle «Nâzım Bey» demek zorunda kaldı sonunda. Sallanan adamın dışarı atılmasında da hayli güçlük çekildi...

KABUL EDİLMİYECEK HEYETLER DE VARDIR

Demirel, o gün kendisini ziyarete gelen bir çok heyetleri kabul edip «Başbakanlığa seçilişinden dolayı hayır dualarını» aldıktan sonra tüm isteklere «yapacağız, edeceğiz» cevabını verdi çaresizlik içinde. «Hükûmetleri yönetmek güçtür. Ne olursunuz benden her şeyi istemeyin. Yapamam, yapsam, yapmak istesem bile buna imkân yoktur» diyemedi.

Fakat «gecekondular yıktırılmamalıdır. Bir gecede bir ev yapabilme gücü kanalize edilmelidir» şeklindeki sözlerinden sonra, meydana gelen olaylar üzerine belediyelerin gecekondu yıkımına başlamasıyla, kazazedeler arasına giren Akdereli gecekonducuları kabul etmedi. Gecekonducular, kendilerini Başbakanın huzuruna çıkartacak, kendilerine «baş» olacak bir politikacı aramaya çıkarlarken, Demirel Süleyman Başbakan ziyaretçi işlemini tamamladı. Günlük raporları okudu. Karnı acıkınca da yemeğe çıktı.

TEK BACAKLININ AĞLAYIŞI

Sokağa çıkınca yine kendisini yoksullar karşıladı siftah.. Fakir fukara grubun arasında «Ne dedi Başbakan? Çileye paydos, herkese iş bulunacaktır dedi mi? Dedi... O halde bana da iş bulunacaktır..» cümleleri kafasında şekillendire şekillendire, trene atladığı gibi Malatyadan Ankaraya gelen tek bacaklı Hüseyin de vardı..

Koltuk değneklerini dayanak yapıp, tek bacağı üzerinde dengesini kurmağa çalışarak, soğuğun altında saatlerce ince bir gömlekle başbakanlığın önünde bekleyen avurtları birbirine geçmiş Hüseyin, polisin muhalefetine rağmen Başbakana yaklaşmasını becerdi. Soğukta titremekte olan Hüseyin, Başbakanla burun buruna gelince titremesi arttı. Hüseyin sonra titremeyle birlikte ağlamağa başladı. Başbakanın karşısında titremesine ağlamasına devam ederek «Bana iş efendim. Bahtına düşmüşem iş» diye kekeledi. «Acım» dedi sonunda..

Demirel «Nâzım bey ilgilenin» dedi ve yürüdü. Başbakanın yanında, Türkiyenin iç güvenliğini korumakla görevli ve sağ kolu Sükan Faruk da vardı. Sükan Faruk onun solunda yürüyordu. Foto muhabirlerini görür görmez, dişlerini sıkarmış gibi yapan Sükan yine gülüyordu. Başbakan Demirel Süleyman dimdik, kendine özgü mağrur yürüyüşü ile uzaklaşırken, ağlayan biri vardı. Bacağının birini fabrikada bırakan tek bacaklı Hüseyin, kır atlıların arkasından bakarak ağlıyordu.

Ve efendim, yarım ömrü değil ama, Demirel Süleyman Başbakanın yarım günü böyle geçti...

Dursun Akçam'ın Röportajı

Kanayaklılar

6

BENDEN SANA SENDEN ALLAHA

Meşalelerle gerdek odasına giden güvey, gelini bekler. Kız yengesi, oğlan yengesi koluna girerek getirirler gelini. Teslim işini kız yengesi yapar. Gelini verirken:

— Benden sana, senden Allaha, der.

Yenge helva tavuk verir, damattan bahşiş alır, çekilir gider.

Birbirlerinin yabancısı iki genç, birtakım bocalamalar geçirirler. Tanışmak, anlaşmak derken sevişmeye sıra gelmez sabah yaklaşır. Yıkanmaları için hazırlanan sıcak su kapının önüne konmuştur. Evdekiler uyanmadan urbalarını giyerek hazır olmaları gerekir. Bir yandan da horozlar ötmektedir. Horozun dili kurusun, haber verecek zamanı mı buldu?

Atım kaçka kabaktır (1)
Yüküm tekne tabaktır
Horoz dilin lâl olsun
Niçin dedin sabahtır!

Horoz bu! Görevini yapacaktır:

Ben horozum öterim
Sesi sese katarım
Sen yârinle sarıl yat
Ben vaktinde öterim!

Ortalık ağarmadan kapı çalınmaya başlar, yengenin sesi duyulur. Güveye sormaktadır:

— Goç musun, goyun musun?

Güvey görevini yüzünün akı ile yapmışsa :

— Goçum! diye gürler.

İşler kesat gitmiş, güvey bağlanmışsa :

— Goyunum! fısıltısı duyulur.

İster koç olsun, ister koyun! Yüz aklığının hesabı görülür.

Bâzı yerlerde güvey gerdeğe girdikten bir saat sonra gelinin yüz aklığı istenir. Oysa, bir iki saat tanışma faslı sürebilir. Başka da tipik olaylar çıkabilir. Güvey'in birisi arkadaşının yeni ceketini giyerek gerdek odasına gider. Nişanlısı, ceketi daha önce bir adamın sırtında görmüştür. Kocasını ise hiç görmemiş tanımamaktadır :

— Sen benim kocam değilsin. Düğündeki atlılardan birisin, der. Ben seni çok gördüm!

Güvey nişanlısını bir türlü inandıramaz. Ceketi de arkadaşından emanet aldığını söyliyemez. Kız direnir inadına. Güvey yengeyi çağırtır, aman yenge, yaman yenge der! Yengenin tanıklığı ile gelin kocasını tanır.

Gerdek gecesinin sabahı kız ... nin ilk işi kanlı mendil. kızın yüz aklığını duyurmasıdır. O zaman evde şenlik başlar, ikinci bir düğün havası eser. Tüfek atılır, «bilûmum köylüye ilân» olunur. Kız yüz aklığını veremezse baba evine posta edilir. Bu az görülen olaylardandır.

Gerdekten çıkan geline hamur yoğurtulur. Una, tahıla, bulgura eli sokulur. Böylece bereketin artacağına inanılır. Gelinin, çobanın uğuru önemlidir. «Ya gelinin ayağı, ya çobanın dayağı» derler.

DUVAK AÇMAK

Tören, duvağın açılmasiyle biter. Yengeler, kaynana, kaynata, eş - dost uzunca bir halay çekerler. Davulcu, zurnacı ortada. Gelinin elinden sağdıç, kaynana, kaynata tutar. Yerine göre kaynı... Davulcuya bol bahşişler yağar. Davulcu davula dan! dan! vurur, oynıyanların adını yüksek sesle bağırır:

Dostun dost olsun, düşmanın kör olsun!
Atın yöğrük (rehvan) kılıcın keskin olsun!
Hacı dayı sağolsun, ay hacı dayı! Şabaaaş .bahşiş)!

Adları söylenenler, davulcuya şabaş verir, kasıla kasıla oynarlar. İlgiyi çekmek için çok bahşiş verme özentisi içindedirler.

Gelinin şabaşını sağdıç, kayın, kaynata, yakın dostlar verir. Bir yandan davulcuya şabaş verilirken, öte yandan gelinin duvağına, eteklerine iğnelerle kâğıt paralar tuttururlar. Gelin salkım saçak paralarla bezetilir.

Oyunda, gelinin avuçlarına buğday, arpa, bulgur doldururlar. Kemer arasına ekmek kırıkları, öteberi yiyecek maddeler sokulur. Gelin oynadıkça avucundakileri azar azar döker, üç dört turda hepsini bitirir. Sıra duvağın açılmasına gelir. Orta yere bir sandalya konur. Gelin bu sandalyenin çevresini üç kez dolaştıktan sonra sandalyeye oturtulur. Sağdıç gelir, yengeye seslenir:

— Yenge hanım, kamam kından çıkmıyor!

Yenge:

— Bahşişin başım üstüne! der.

Sağdıç bahşişini alır, kamayı çıkarır, gelinin başında üç sefer dolandırır:

— Söyle yenge, serini mi keseyim, dilini mi? der.

Yenge:

— Dilini kes dilsiz olsun! diye yanıtlar.

Sağdıç gelinin başındaki tülünü alır, geri geri kaçar. Gelin tülünü almak için sağdıca doğru koşar, avağından yakalar. O zaman sağdıç gelinin hedivesini verir.

Gelinin yüzünü görmek için oradakiler birbirlerinin üstüne binerler :

— Bir yudum su gibi!
— Burnu büyük!
— Renksiz kutel!
— Cigara kâğıdı gibi dudakları var!
— Öyle beyaz ki kar gibi!
— Çok mahzun bakışları var, diye her kafadan bir ses çıkar.

GELİNİN İLK GÜNLERİ

Yeni evliler, ilk günler herkesten kaçarlar. Bir suçluluk içindeymişler gibi dipte köşede saklanırlar. Oğlan bir hafta görünmez. Gelin, töreye göre bir aydan bir yıla değin evdekilerden başkalarına çıkmaz. Karı - koca tenhalarda bir araya gelebilirler. Birisi gördüğü zaman hemen ayrılırlar. İkisi başkalarının yanında birlikte bulunamazlar. Evdekiler vattıktan sonra yatar, onlar uyanmadan kalkarlar. Yabancılar yanında çocuklarını sevemezler. Çocuk hastaysa baktırmak, doktora götürmek büyük babanın, büyük annenin işidir. Onların karışması çok ayıp sayılır.

Gelin her sabah kuşlar ötmeden, koyun kuzu kırlara gitmeden önce kalkar' Ev - eşiği siler süpürür, ateş yakar, çorba yapar, su getirir... Bu işlerde bir gün geç kalırsa kaynanasının dırıltısı başlar :

— Ellerin tütünü göğe direk oldu, bizim gelin camızlar gibi yatıyor!

— Gelin dediğin domuz bitine benzer.. Ayağına koydun mu başına çıkar.

C.ana da süreli telkinlerde bulunur:

— Karının gece dostu, gündüz düşmanı olacaksın! der.

Kaynanasız gelinler mutludurlar :

— Allaha şükür, yabandan halam, başta kaynanam yok! Bir kaşık aşım, yalnız başım!

Kaynana tekerlemeleri , üç köy, dere köy, kuş uçmaz köy dememiş yayılmıştır. Gelinlerin kızların dudağında tesbih çeker gibi döner dizeler:

Ocak taşı yanyana,
Ben istemem kaynana!
Kaynanayı nitmeli?
Merdivenden atmalı.
Tıngır mıngır düşende
Peşinden seyretmeli!

Gelinler kaynanalara hala, teyze, bibi, büyükhanım... Kaynatalara emmi, dayı, baba... Kayınlara dadaş, dada, kadaş, çelebi, efendi... derler. Kocalarını, Herif, İşitiyor mu, Kız, Deli, Beribak diye çağırırlar.

İlk günlerin kaçak sevişmeleri, yumruklaşmaları.. çabuk uçar gider. Yıl geçtikçe kaygılar biner biri biri üstüne. Kör bir döyüşün içinde çırpınır dururlar. Sözleri sazları dinlenmez. «Saçı uzun aklı kısadır»lar, «Elinin hamuru ile erkek işine» karışamazlar. Gelinin övgüsü, «İtin yalını başından dok tırnağından çıksın, yine sesini çıkarmaz»dır. Eğer ağızlarını açacak olsalar genç kocalar türlü baskılarla gözlerinin kurdunu kırmaya çalışırlar. Döverler, korkuturlar. Bâzı bölgelerde gelinin sopası duvağının açılmasiyle başlar. Gerdek odasında gelinin yüzünü açan güvevin ilk işi karısının başını yumruklamak olur! Töreden bir davranış olduğundan olağan sayılır.

Karıyı dövmekten öte, korkutmanın başka yolları da vardır. İlk sözleri, «Çık git baban evine»dir. Karısına kızan giderek çocuklarını suçsuz yere döver, hayvanları döver, eline geçirdiği kap - kacağı kırar.

Karıya söz dinletememekten dertli bir koca, arkadaşının evine gider, görür ki karı, kocasının bir dediğini iki etmiyor, önünde elpençe divan duruyor.

Sorar arkadaşına:

— Sen ne yapıyorsun ki karın böyle tetikte hep senden işaret bekliyor?

Arkadaşı anlatır :

— Bir gün, karıya kızdım, dövecektim, kaçtı. O sıra külde yatan kedi gözüme ilişti. Kediyi tuttuğum gibi, bacaklarından orta yırttım! O gün bu gündür karı başını kaldırıp bana söz çevirmiyor!

Dertli koca eve gelir. Bir tutamak bulur, karısına sinirlenir. Gider kediyi yakalar, iki bacağından çeker koparır!

Olayı gören karısı kahkaha ile:

— Geçti Borun pazarı... Kediyi baştan çırarlar (yırtarlar) der!

Genç evlilere bu öykü sık sık anlatılır. Onlar da kediyi baştan çırmaya gayret ederler.

ŞILLI ŞORT

Köylüye göre üç kadın tipi vardır: Evhatunu, Derdiveren, Şillişort (zallanzort). İşini bilen, iyiye, kötüye karışmayan, başını eğerek köle gibi çalışan kadının adı «Evhatunu»dur. Derdiverenler, mızıkçıdırlar, nazlıdırlar, şikâyetçidirler. «Yoruldum, çok çalışıyorum, işler hep benim üstümde...» gibi sözler ağızlarından düzmez. İkide bir hastalanırlar. Ağır işlere dayanamazlar. Beğendikleri, hoşlandıkları bir nesne yoktur. Şillişortsa, bacağını katlayıp evinde oturmaz. Akşama kadar fırsat buldukça o kapı benim, bu kapı senin diyerek durmadan dolaşır. Yolda rastladığı kadınlarla saatlerce çene çalar. Evinde işleri yüzüstü kalır. Tertip, düzen arama.

Bu genel ayırımdan başka, kadınların ortak adları da çoktur. Eksik Etek, Küldöken, Ayran kâhyası, Zenne, Cariye, Kepçe Tutan, Köroğlu, Bölük Emini, Kafter (ihtiyar), Kaynatamın Kızı, Çocukların Anası, Dişebli, Kanay..klı. Kaşık Ortağı...

Öncesi sevgiye, karşılıklı anlaşmaya dayanmıyan evlilik yaşantısı çekilmez bir hâl alır zamanla. Geçim yükü, türlü sosyal baskılar bindikçe kavgalar artar. Olup bitenleri koca karısından, karı kocasından bilir. Koca kızdıkça karısını döver. Kadın ağlar, bir yandan da diline geleni söylemekten geri durmaz.

— Feleğin gözü kör olsun, ben senin üstüne burnumu silmezdim! Sen kimdin ben kimdim?

Gençliğin tatlı düşleri uçmuş, yalın acı gerçekler sırıtmaya başlamıştır. Kadın ezilmiş, yıpranmıştır:

— Savruldum sapa döndüm, der her sözbaşı!

— Maral gibiydim, suratım arkamdan görünürdü, eşiklere sığmazdım. Şimdi kurudum kırkala (kurumuş, eğilmiş söğüt ağacı) döndüm.

Geçen gün ömürden geçmiştir. İşte, gücde çabuk yıpranmış, başlanmıştır. Dönüşü, kurtuluşu olmayan bir gidiş.. Söylenir durur kadın:

— Şimdi arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez!

Çok kızarsa kocası tutar kolundan atar. Kadının sığınacak kimi, kimsesi yoktur. Kovulursa hepten eller kapısında kalır. Direnir, gitmez:

— Başımı eşiğe koyup kessen bir yana gidemem. Keranın (ocağın) bir kenarı senin, öbür kenarı benimdir. Etimi yersen kemiklerim var. Ne zaman onları da ateşe atar yakarsan kurtulursun!

Bu durumlarda tek güvenceleri babalar, kardaşlardır. Kocalarına kafa tutma gücünü oradan alırlar :

— Sahipsiz mi belledin, şimdi kalkar giderim! Dökmem senin bokunu da dökerim babamın bokunu. Belimi eğdikten sonra taş koyanım çok olur!

Baba kardeş uzak yakın kollarlar, pek ezdirmezler. Bazıları da tersine dostluk bozulur diye sesini çıkarmazlar. Kız kaçıp gitse bile kulağından tutar, geri getirirler, «Karı dediğin kocanın ayağının turabıdır».

Genellikle dışardan koruvanları pek çıkmaz. Kim ne karışırmış elin karısına. Namus onundur. İsterse asar, isterse keser. Ama kadınlar yine de koruyucu yaratırlar, kocalarına gözdağı vermeye çalışırlar :

— Kardeşim demiş ki..! Babam haber salmış demiş ki..! Emmimin oğlu demiş ki..! Sahipsiz mi sandın? Sanıyor musun çocuklarını döküp gidemez! Hiç umuruma değildir. Nasıl ki töreltin öyle de bakarsın!

Gençse, çocuğu da yoksa kaçıp kurtulma yolu vardır:

— Şimdi çeker giderim. Çelim yok, çocuğum vok. Ağaca çıksam papucum verde kalmaz. Olmasın itin akı da olsun karası!.

Oysa, kocası onu almak için az mı peşine düşmüştü, aracılar koymuştu, avuç avuç başlık para vermişti?

— Madem ki günümü gün çaputuna düğlüyecektin niye kanıma girdin, niye gül ömrümü kül ettin?

Kocası karşılık vermeyi gereksiz görür. Fazla uzatırsa sopaya sarılır. O uzatmasa da yığın yığın dayak atma sebepleri vardır. Unu, yağı, peyniri... tutumlu harcamamış olur, buvrukları kusursuz yerine getirmemiş, iyi çalışmamış olur, yabana yaz gözle bakmış denilir, ekmekleri çiğ pişirir, çorbanın tuzunu fazla katar, eve ahıra, mala, danaya iyi bakmıyor sayılır... gelir dayaklar, gider dayaklar!

Ö. köyünde D. Çomak, köy yolunun ortasında dövüvordu karısını. Kadını «mefta» gibi uzattıktan sonra eli beline kovdu, başına toplanan komşulara döndü:

— Başkalarının karısı gibi ağılda tezek yapmaz, kovayı alıp malın peşinden bok toplamaz, cil çekip hasır dokumaz, meşeden arkası ile odun getirmez, öküz koşmaz, çift süremez, araba yüklemesini bilmez... İndir kaldır bir ev, bir de aş, ekmek! Onu da doğru dürüst yapamaz. Ey komşular, Allah için hak verin, ben bu karının neyini sakıyacağım!, diyordu.

Dövdükten sonra karının gönlünü alma gereğini duyarlar bazan:

— Eşşekcan, ben seni henekten (şakadan) dövdüm. El gün içinde demesinler ki bu adam karıdan korkuyor da hiç dövmüyor!

— Çok nazlanma. Ben seni essahtan sövseydim, hiç yumuşak yerleri... vurur muvdum?

Kadının dilleri çözülür:

— Yalansa ellerin kırılsın, dahmı, kolumu kaldıram...orum, kemiklerim sızlıyor!

Koca uzunca gönül nazına pek gelemez. Önem bile vermez. Hiç bir şey olmamış gibi davranır:

— Kız, kalk hele bir lokma ekmek pişir, öyle acıktım ki!..

— Ben diyorum ki ineği satıp kara tosuna bir eş alayım, ne dersin?

Kadın da alışıktır. Hemen barışırlar.

(Devamı var)

(1) Atımın başı beyazdır).

«Sosyalizm ve İslâmiyet» tartışmaları

ASYA-TİPİ ÜRETİM NEDİR

Selâhattin Hilâv

Garaudy, İslâm fetihlerinin hız ve genişliğini, çözülme halinde bulunan Köleci düzen ile hareket edemez hale gelmiş bir Derebeylik düzeninden farklı bir ekonomik yapı getirmiş olmasıyla açıklıyor. Ayrıca, on dokuzuncu yüzyıl başına kadar, Cezayirde, çeşitli mülkiyet biçimlerinin varolmasına rağmen, ilkel kollektif mülkiyetin ağır bastığını söylüyor. (1) Açıkça belirtmemiş olmasına rağmen Garaudy'nin Asya-Tipi Üretim biçimini gözönünde tuttuğu söylenebilir. Ama, İslâm fatihlerinin, kölecilik ve derebeyliğe nisbetle «daha yüksek ekonomik ve sosyal örgüt biçimleri» getirmiş olduklarının Garaudy tarafından ileri sürüldüğünü de unutmamak gerekir. Oysa bu düşünce, Asya-Tipi üretim biçimini, kölelik ve derebeyliğe nisbetle ekonomik bakımdan daha üst bir aşama olarak görmeyen Marx ve Engels'in açıklamalarına uygun düşmemektedir. Garaudy'nin gerçekten Asya-Tipi üretim biçimini kastedip etmediğini bir yana bırakarak, bu üretim biçiminin ne olduğunu ve Asya-tipi üretim biçimi ile öteki biçimler ve özellikle Derebeylik arasındaki ilintiyi inceleyeceğiz.

Sayın E. Tüfekçi, Asya-tipi üretim biçimi ile derebeylik arasındaki benzerliklerin, farklardan daha önemli olduğunu ve bu üretim biçiminin derebeyliğin özel bir hali olarak düşünülebileceğini söylüyor. (2) Konu üzerinde yapılan yeni araştırmaların ışığında, sayın E. Tüfekçi'nin bu düşüncesine katılmanın mümkün olmadığı ilerde görülecektir. Nitekim, son yıllarda Asya-tipi üretimle ilgilenilmesinin nedenlerinden biri de, belli bir takım toplumların, derebeylik kategorisi içinde incelenmelerinin yetersiz olması ve bu toplumların, öteki Marksist üretim biçimlerinin de dışında kalmalarıdır. Bu bilimsel zorunluk, Asya-tipi üretim biçimi kavramını ön plâna çıkarmıştır.

ASYA-TİPİ ÜRETİM KAVRAMININ SERÜVENLERİ

Marx ve Engels'in önce 1853 yılında üzerinde durdukları bu kavram, daha sonraki marksist edebiyatta zaman zaman ele alınmıştı. Ama 1930-31 yıllarında Tiflis ve Leningrad'da yapılan tartışmalar sonunda, bu kavramın bağımsız bir üretim biçimi olarak ele alınamayacağı konusunda karara varılmıştı. (3) Tartışmaların sonucunda, Asya-tipi üretim biçiminin, Doğuya has bir derebeylik olduğu sonucuna varılmıştı. Bu, özellikle Stalin tarafından kesin bir biçimde dile getirilmiş olan gelişme şemasının yani İlkel Topluluk - Kölecilik - Derebeylik - Kapitalizm ve Sosyalizm şemasının her yerde ve her zaman geçerli evrensel formlar olarak düşünülmesine yol açmıştı. Bundan ötürü, uzun bir süre, Asya-tipi üretim biçimi gözden düşmüş ve marksizme aykırı bir kategori olarak görülmüştü. Asya-tipi üretim biçiminin gözden düşmesi, bu biçim içine giren toplumların, «durgun» ve «değişmesi mümkün olmayan» topluluklar olarak görülmesinden doğmuştu. Ne var ki, marksizmin, belli nedenlerden ötürü, metod olarak ve bilimsel çalışma varsayımları (faraziyeleri) sağlayan yaratıcı bir düşünce olarak bir süre kullanılmaması, zamanla «Marx'a Dönüş» sloganlarının ortaya çıkması ve tarih olaylarının çeşitliliğinin zorla belli bir takım formların içine sokulmasının imkânsız olduğunun görülmesiyle bir yana bırakılmış ve marksizm, bir tarih felsefesi olmak durumuna düşmüşken, gerçek benliğine yeniden kavuşturularak bir metod olarak ele alınmağa başlanmıştır. Asya-tipi üretim, yabancılaşma v.b gibi kavramlar, marksizmin son on yıl içinde yaşamış olduğu «kaynağa dönüş» ve «kendini buluş» hareketinin örnekleri arasında yer almaktadır. Doğu ülkelerinin tarihi ve toplumsal yapısıyla ilgilenen marksist bilim adamları Asya-tipi üretim biçimini eskiden beri kullanıyorlardı. Son yıllarda Fransa'da yayınlanan incelemeler ve özellikle Maurice Godelier'nin «Le notion de Mode de production Asiatique» et les Schémas Marxistes d'Evolution des Sociétés» («Asya-tipi üretim Biçimi kavramı ve Toplumların gelişmesinin Marksist Şemaları) adlı incelemesi konuya büyük bir aydınlık getirdi. (4) Bu yazımızda, Godelier'nin incelemesinden yararlanarak, daha önce yurdumuzda yayınlanmış olan iki yazının eksiklerini gideren bilgiler vermeye çalışacağız.

ASYA-TİPİ ÜRETİM VE ÖTEKİ ÜRETİM BİÇİMLERİ

Marx ve Engels'in Asya-Tipi Üretim biçimi ile ilk olarak 1853 yılında ilgilenmeğe başladıklarını söyledik. (5) Bu, Marx ile Engels'in mektuplaşmalarından ve Marx'ın New-York Daily Tribune'a yazdığı makalelerden anlaşılıyor. Engels, **Anti - Duhring'de** (1877) ve **l'Epoque Franque'**da (1882) bu kavramı, zenginleştirecek biçimde ele alıyor. Ama, Asya-tipi üretim kavramının **L'Origine de la Famille, de la Propriété Privée et da l'Etat**'da sözü geçmiyor. Buna karşılık, **Kapital**'in Engels tarafından hazırlanan ikinci ve üçüncü cildinin basımlarında Asya-tipi üretim biçimiyle ilgili açıklamaların yer aldığı görülüyor. Bu basımların tarihleri, 1885 ve 1894'tür. Asya-tipi üretim biçiminin etraflıca ele alınıp incelendiği metin, Marx'ın ancak 1939'da yayınlanan **«Formen die der Kapitalistischen Produktion Vorhergehn»** adlı yazısıdır (1855-1859). Bu metin, **Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie**'de yer almaktadır.

Marx, Formen'de, yedi ayrı ekonomik yapının sözünü etmiştir. Bu ayırımlar, toprağa sahip çıkma biçimleri yani insanlar arasındaki temel üretim ilişkisi açısından yapılmışlardır. Demek ki, Marx, bu incelemesinde, toprak mülkiyetinin gelişmesinin bir taslağını çizmek istemiştir. Bu ekonomik yapılar (formlar) şunlardır:

1 — İlkel Topluluk
2 — Asya-tipi üretim biçimi
3 — Antik Üretim Biçimi
4 — Cermen-tipi üretim biçimi.
5 — Köleci Üretim Biçimi
6 — Derebeylik (Féodalité)
7 — Kapitalizm

Kan, dil ve töre birliği üzerinde temellenen **İlkel Topluluk** «toprağın toplulukça kullanılmasının ve bu toprağa toplulukça sahip çıkılmasının bir sonucu olarak değil bir şartı olarak» görünmektedir. Toprak «mülkiyet»i bütün topluluğa aittir ve topluluğa mensup olmak bundan dolayı bireyin (ferdin) toprağa bireysel (ferdî) olarak «tasarruf» edebilmesinin şartıdır. Ekonomik faaliyeti avcılık, meyva toplama, balıkçılık ve gezegen tarımcılık olan ilkel topluluk yeni üretim formlarının (tarım-hayvan yetiştirme, zanaatkârlık) ortaya çıkmasıyla iki yönde gelişir: a) bireysel mal mülkiyetinin ve tasarruflarının (possesion) genişlemesi; b) eski aile ilişkilerinin değişikliğe uğraması. Bu gelişme sırasında Asya-tipi üretim biçimi doğar. **Asya-tipi üretim biçimi,** yeni üretim formlarının düzenli olarak bir üretim **artığı** sağlaması ve bu artık sayesinde, tarım ile zanaatkârlığın ayrılması yani iş bölümünün gelişmesi sonunda ortaya çıkmaktadır. Bu işbölümü, üretimin, içinde taşıdığı kendi - kendine - geçinme (autosubsistance) karakterini pekiştirir. Marx, bu konuda şöyle diyor:

«Zanaatkârlık ile tarımın küçük topluluklar içinde bir arada bulunuşu, sırf kendi - kendine - geçinmeyi sağlayıcı ve bir artık'ı üretmek ve yeniden - üretmek için gerekli şartı kendi içinde taşıyıcı (ihtiva edici. S. H.) hale geliyordu» (6)

Asya-tipi üretimde, sayın E. Tüfekçi'nin de belirttiği gibi, üretim bir pazara yönelmiş değildir: paranın kullanılışı sınırlıdır ve bundan ötürü ekonomi, «tabiî» halde kalmıştır.

Demek ki, Asya-tipi üretim biçiminin temelinde, ortak toprak mülkiyeti düzeninde yaşayan topluluklar (köy toplulukları) bulunmaktadır. Bu köy topluluklarının teşkil ettikleri birlik, aile başkanlarının teşkil ettiği bir kurul ya da bir şef tarafından temsil edilebilir. Üretim artığının bulunuşu, toplumsal **farklılaşmayı** mümkün kılar ve böylece bir azınlığın ortaya çıkmasını ve bu azınlığın artık'a sahip çıkarak topluluğun öteki üyelerini sömürmesini mümkün kılar. Bu azınlık, bir devletin ortaya çıkmasının önşartlarını içinde taşımaktadır. Ama hâkim sınıfı doğuracak olan bu azınlık, topluluklar için hayatî bir önem taşıyan işler yapmaktadır. Yani, bu azınlık, toplulukların hizmetindedir ve topluluklar **adına** belli görevler ve fonksiyonlar yerine getirmektedir. Ne var ki, «genel menfaati» koruyan ve bir azınlık teşkil eden bu bireyler ve kurumlar, zamanla, toplulukları baskı ve hâkimiyet altına alırlar. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, sömürmenin, herhangi bir kimsenin bir başkası üzerindeki hakimiyeti şeklinde değil, bir fonksiyonu temsil eden bir kimsenin bir topluluk üzerindeki hakimiyeti şeklinde ortaya çıkmış olmasıdır. Bu özellik, Asya-tipi üretim biçimini, bütün öteki sömürme sistemlerinden ayırır. Böylece, Asya-tipi üretim biçimi içindeki hakimiyet ilişkilerinin en iyi hangi şartlar altında ortaya çıkıp gelişebileceğini kestirmek mümkün olur. Bu şartlar, büyük kamu işlerinin (bayındırlık işlerinin) yapılması gerekli olduğu zaman ve toplulukların bu işleri tek başına yapamayıp geniş bir işbirliğine girmek zorunda kaldıkları zaman mevcuttur. Mısır'ın ve Mezapotamya'nın sulanması ve kurutulması gereken vadileri bunun belirgin bir örneğidir.

Bu çeşit bayındırlık * işleri, hem yeni üretim güçlerinin hem de tek tek toplulukların çabalarını **bir araya getiren** ve düzenleyen **merkezi** bir yönetimi gerekli kılar. Bu yüksek merkezî otoritenin teşekkülü, otoriteye bağlı köy topluluklarının yine bu otorite tarafından sömürülmesi imkânını doğurur.

«Bir araya getirici» azınlık ya da birlik, toplulukların topraklarını doğrudan doğruya kontrolü altına aldığı ve bu topraklar, devletin «yüce» mülkiyeti haline geldiği zaman yani mahallî toplulukları bir araya getiren» ve düzenleyen «yüksek topluluk»un mülkiyeti haline geldiği zaman, yönetim ve otorite fonksiyonunun sömürme aracı haline dönüşmesi hızlanır. Kral ya da Firavun'un temsil ettiği devletin toprağa sahip çıkması, topluluk'ların hepsinin mülksüzleştirilmesi (expropriation) demektir. Böylece, topluluklar topraklarının mülkiyetini kaybederler ama tasarruf hakkını ellerinde tutarlar.

Böylece, bireyin toprağa tasarruf etme hakkı, önce mensup olduğu mahallî topluluk sonra da mülkiyet sahibi haline gelmiş olan «yüksek» topluluk (devlet) aracılığı ile teşekkül edebilmektedir.

Burada asıl önemli olan ve Asya-tipi üretim biçimini öteki üretim biçimlerinden ayıran başka bir önemli nokta şudur: Devletin ve toplulukların sömürülmesinin ortaya çıkması, **mülkiyet ilişkilerinin** genel formunu değişikliğe uğratmamıştır. Gerçi toprak mülkiyeti «yüksek» topluluğun mülkiyeti haline gelmiştir ama formu bakımından yine de topluluk mülkiyeti (ortaklaşa mülkiyet) olarak kalmıştır. Ve birey (fert) de kendi öz topluluğunun üyesi olması bakımından toprağa tasarruf eden bir kimse olarak kalmıştır.

Bir zamanlar, mahallî topluluğun sahip çıktığı ve kullandığı üretim artığı, bu durumda, yüksek topluluğun yani yönetici azınlığın temsilcilerine gitmektedir.

Köylülerin ve zanaatkârların, devlete bağlı bir memurlar ve soylular aristokrasisi tarafından sömürülmesi, kişisel bir sömürme değildir. Çünkü angarya kollektifdir ve toprak rantı ile vergi birbirinden iyice ayrılmamıştır. Ayrıca, angarya ve rant, bir memur tarafından istenmektedir ama bu memurun kendi adına değil «yüksek» topluluk içinde yerine getirdiği fonksiyonun adına istenmektedir. Asya-tipi üretim biçiminde, insanın insanı sömürmesi, Marx'ın «genel kölelik» dediği bir forma bürünmüştür. Bu, greko-lâtin «kölelik»ten öz bakımından farklıdır. Çünkü, Asya-tipi üretim biçiminde, bireyin kişisel özgürlüğü, ortadan kalkmamıştır. Başka bir deyişle, bu üretim biçiminde, bir insanın bir başka insana doğrudan doğruya bağlı bulunması yani tâbi olma bağlantısı sözkonusu değildir. Bu üretim biçimi, bir topluluğun bir başka topluluk yani yöneticilerin teşkil ettiği azınlık topluluğu tarafından sömürülmesi ile gerçekleşir.

Ne var ki, bu üretim biçimi çerçevesi içinde, savaş ve istilâlar sonunda, kölelik ve toprak - köleliği (servage) görülebilir. Ama bu durumda, köle ya da toprak - kölesi, kendi efendisinin mensup olduğu gurupun ortak mülkiyeti haline gelir. Öte yandan bu efendi de, kendi topluluğuna bağımlıdır (tâbidir) ve devletin baskısı altındadır. Marx şöyle diyor:

«Demek ki, kölelik ve toprak - köleliği, aşiret hayatına dayanan mülkiyetin (ortaklaşa mülkiyetin. S.H) gelişmesinden başka şey değillerdir. Bundan ötürü, bu mülkiyetin bütün formlarını zorunlu olarak değişikliğe uğratırlar; ama en az Asya-tipi formda değişiklik yaratabilirler. Kölelik, Asya-tipinde ne çalışma şartlarını ortadan kaldırır ne de temel ilişkiyi değişikliğe uğratır.» (7) **(Devam Ediyor)**

---

1. «Sosyalizm ve İslâmiyet», s 10 ve 84, Yön Yayınları

2. Yön, sayı 147

3. Bakınız; Kenan Somer'in Asya-tipi Üretim Biçimi hakkındaki yazısı ve Profesör Varga'dan çevirisi, Sosyal Adalet, Kasım 1965.

4. Bu konuda yurdumuzda iki yazı yayınlandı: «Asya-tipi Üretim Biçimi Üzerine Açıklamalar, S. Hilâv (F. Naci, Az Gelişmiş Ülkeler ve Sosyalizm, Gerçek Yayınları) ve» Kenan Somer'in yukarda sözü geçen yazısı.

5. Sayın Dr. Hikmet Kıvılcımlı, «Marx ve Engels henüz çocuk sayılacak yaşlarındayken, Doğu ülkelerinde bir ilkel ekonomi ve sosyal düzen seziyorlar» diyor. Marx, Asya-tipi Üretim ile ilk olarak 1853'de ilgilenmeğe başladığı zaman otuz beş yaşındaydı; bundan dolayı sayın H. Kıvılcımlı'nın düşüncesine katılmak kolay değil. Ayrıca, yazarın, Asya-tipi üretim biçimi ile Antik üretim biçimini de bir ve aynı şey gibi ele aldığı görülüyor. Oysa Marx, bu iki kavramı birbirinden ayırmıştır. (Bakınız: Dr. H. Kıvılcımlı. Tarih, Devrim Sosyalizm. s 38, Tarihsel Maddecilik Yayınları).

6. Grundrisse, s 376

7. Grundrisse, s 395

SEN DE GEL

Yalınayak çıkılır bu yola
Yunmuş, arınmış. Sevgilerin
İnsanlar için olduğu bu yola
Sen de gel

Açık alınla çıkılır bu yola
Yalansız ve korkusuz. Yolcuların
Özü-Sözü-Bir olduğu bu yola
Sen de gel

Akşamları korkusuz uyumak için çıkılır bu yola
Yarının rahat döşeklerinde. Çocukların
Sabahları korkusuz uyandığı bu yola
Sen de gel

Beraber çıkılır bu yola
Sevgiyle, bilgiyle, cesaretle
Bir sendin, senin ellerindi yokluğu duyulan
Sen de gel
Sen de gel.

Mehmet Doğan

Sabahattin Âli ve kızı bir yolculukta

SABAHATTİN ALİ ALTMIŞ YAŞINDA

Ömer Faruk Toprak

İlk edebiyat ateşlerimi yakıyordum. Daha bitmiyecek gibi gürünen bu kış'tan çıkmıştık. Maksim Gorki'nin (Arkadaşım) adlı hikâyesini okuyalı birkaç yıl olmuştu. Ömer Seyfettin'in «Falaka» «Kaşığı» hikâyelerini eskitmiştim. Bilmediğim yeni kitaplar, yeni yazarlar arıyordum. Mahmut Yesari'nin «Kalbimin Suçu» «Su Sinekleri» Reşat Nuri'nin «Yaprak Dökümü» romanlarını gözüyaşlı buluyor, onların aşırı duygusal havasından sıyrılmak istiyordum. Çocukluktan çıkarak ilk gençlik yıllarıma girerken, Mahmut Yesari'nin «Bağrıyanık Ömer»ini, Yakup Kadri'nin «Yaban»ını kendime kendi gerceklerime daha yakın buluyor, bu türden kitaplar, dergiler arıyordum. Tatilimi geçirmek üzere Gönen kasabasına dönmüştüm. Halkevi kitaplığında hemen bütün yapıtları bitirmiştim. Kasabanın dar sokakları, ıssız bağ yolları benim için bitmişti. Yeni kentler, yeni yazarlar bulmak, onlara doğru yürümek istiyordum. Ünlü İskender'in kıyısında savaş yaptığı Gönen çayının köprüsünde yürüyor, söğütlerin altındaki kır kahvesinde akşam üstleri oturuyorduk. Geçip giden atlı ve öküz arabalarını seyrediyor, akşam karanlığında tozu dumana katarak unutamadığım Anadolu kokusunu getiren [illegible] sürülerine bakıyordum. Kasaba elektriksizdi, çukurda idi. Etrafımızda dağlar yükseliyordu. Gece başlayınca karanlık hızla yürüyordu. Pek seyrek, sarı sokak fenerleri, kendi direklerini bile zor aydınlatıyordu. Karanlıkta ilerliyorduk. Gün battıktan sonra, Gönen kasabası, bir kuyuya indiriliyordu. Ben öyle sanıyordum. Sarı benizli insanlar, kerpiç evlerin odalarında, sinek tersli kartpostalların kımıldamazlığı içinde idi. Hastalanmışlar, konuşmaz olmuşlar ya da az konuşmak alışkanlığını benimsemişlerdi. Gündüzleri böyle değillerdi. Ama geceleri korkunçtu, neşesizdi. Yarından daha öteye yaşamayı bırakıyorlardı.

Birgün ağabeyim, bir bavul dolusu kitap ve dergilerle çıkageldi. Ankara'daki bir yüksek okuldan yaz tatilini geçirmek üzere kasabaya, aramıza dönüyordu. Yeni bir atmosferden, değişik bir çevreden geliyordu. Getirdiği kitapları, dergileri inceledikçe, içimde yüklenmiş edebiyat tutkusu yeniden alevlenmeğe başladı. O dönemin Varlık kolleksiyonunu, usul usul karıştırmağa başladım. İlk karşılaşma idi bu. O vakte kadar adlarını hemen hiç duymadığım ozanlar, hikâyeciler, eleştirmeler vardı karşımda. Doğrusu ilk dakikalarda kuşku ile okuduğum yanlar, şiirler az sonra beni sanki birdenbire kuvvetle sardı. Sabahattin Ali'nin «Kanal» hikâyesini orada okudum. Benim o çağımda, bu güçte bir kalem ilk kez karşıma çıkıyordu. Bir gün içinde Sabahattin Ali imzalı bütün hikâyeleri okudum. Tek kelimeyle korkunçtu, eşsizdi yazdıkları. Varlık dergisindeki eleştirmelerden bir şiir, bir hikâye kitabını *daha önce yayınladığını* öğrendim. Remzi Kitabevine yazarak istedim, kitapları...

«Dağlar ve Rüzgâr» ı folklor kaynağından nasıl yararlanılacağını gösteren belgelerden biri olarak, halk şiirinin, değil o yıllarda, günümüzde de en iyi denemelerinden örnekler getirdiğini düşünürüm hep. Gerçi Sabahattin Ali, Dağlar ve Rüzgâr'dan sonra şiiri bırakmış, hikâveci ve romancı olarak, Cumhuriyet döneminin en ilginç kişisi olmuştur. Ama ülkemizin folklor zenginliklerini incelemesi, kendi sanatını böyle bir maya ile tutturması, doğru bir yöntemden, gerçek bir sanat tutumundan işaretler veriyor. «Değirmen» de romantik bir çizgiden gerçekci bir açıya geçiş görülür. Salt gözleme dayanan toplumsal gerçekler, artist bir kişiliğin potasında estetik olanaklarla sanat yapıtı haline getirilmezse, o kitabın yeri bir karakol tutanağından daha ilerde olamaz. Bundan ötürü biz, romantik edebiyatın, geçirdiği evrimlerden sonra, çağımızın toplumsal sorunları içinde bir yeri olduğu kanısındayız.

Sabahattin Ali, bu aşamadan sonra, Kağnı'da, Ses'te Anadolunun çilesi, kederleri ile yürüyen şiirli yanını, daha tutarlı bir pota içersinde işlemeye başladı. Özellikle teknik yönü kuvvetli bir çizgiye vardı. Bu şundan dolayı önemli idi. Refik Halit'deki «memleket hikâveciliği» epeyce eskimişti. Süslü bir dilden yapmak yönü fazla bir fantaziden geliyordu çünkü. Yazdığı dönemle düşünülürse, şüphesiz değeri vardır. Ama Kağnı'daki, Ses'teki hikâyeler yazıldıktan sonra, orada durmalıdır. Durunca şu anlaşılacaktır: Ülkemizin gerçeklerinin yazılış çizgisi, yirminci yüzyılın modern toplumcularının vardığı noktaya ulaşmıştır. Sabahattin Ali'den sonra, sosyal edebiyat alanında, özelikle roman türünde Gorki tipinde, Gogol anlayışında romanlar, hikâyeler yazılmıştır. Tıpkı onun da, o büyük yazarlarda olduğu gibi, kurulu düzenle, yaşadığı toplumla birtakım anlaşmazlıkları vardı. *Toplumsal ilişkilerin* içindeki haksızlıklardan korkmuyor, gittikce sertleşen bir çizgide kişiliğini kuruyordu. Bundan ötürü Sabahattin'in gerçekci hikâye türünde verdiği örnekler, aşılmamıştır kanısındayım. Bir tarzın, toplumsal gerçekciliğin, en yürekli ilk kalemi o. Artık ona «klâsik» gözüyle bakabiliriz. Kısa süren yazarlık yaşamı büyük bir yıldız gibi akıp gitti ama, kitapları, evet kitapları yaşıyor.

Şimdi tekrar belleğimdeki sıcak bir yaz gününe dönüyorum. Küllük kahvesini bilir misiniz? Sırtını Beyazıt camiinin duvarlarına vermiş, ağaçlıklı bir kahvevdi orası. Cumhuriyet döneminin sanatçıları bu ünlü yeri unutamazlar. Orada Hüsamettin Bozok, Suphi Taşhan ve ben oturuyorduk. Sabahattin'in geleceğini söylediler. Az sonra beyazı çok kır saçlı, çerçevesiz gözlüklü bir adam, aşağıdan göründü. Suphi onu görünce «Sabahattin» diye seslendi. Küllük'e uzun zamandır gelmemiş, yabancı bir hâli vardı. Ayağa kalktık, karşıladık. Beni tanıştırdılar. Yıllardır merak ettiğim, soylu bir hikâye yazarını seyrediyordum. Tıknaz orta boyluydu. Yumuk gözlerinde us pırıltıları... Hep o konuştu o gün. Sıcak bir anlatışı vardı. Nelerden söz açtığını şimdi ansıyamıyacağım. Bizimle nekadar oturdu bilemiyorum. Telâşlı bir hareketle saatine baktı. Buluşacağı bir arkadaşı olduğunu söyledi, gitti. İkinci karşılaşmamız, Ankara Devlet Konservatuarında oldu. Kısa bir süre kalmak üzere başkente gitmiştim. Arkadaşım Suat Taşer Konservatuvarda öğrenci, Sabahattin orada öğretmen. Suat'a «Sabahattinle nerede görüşebilirim» diye sormuştum. Ertesi gün, Sabahattin'in beni Konservatuvarda beklediğini söyledi. İlk görüşmemizin üzerinden yıllar geçmişti. O, ününün zirvesinde idi. Birtakım olaylara girmiş çıkmıştı. Saçları daha beyazlaşmış, şişmanlamıştı. Konuşurken tedirginliği belli oluyordu. Ankara'dan ayrılacaktı. İstanbul'a yerleşmeyi aklına koymuştu. Basın ve toplumdaki zıtlaşmalarda hedef olmaktan rahatsız görünüyordu. Masal çerçevesi içinde, ince alaylı taşlama hikâveleri yazıyordu. Bunlar, bir bakıma, *tedirginliğinin boşaltılışı gibi* geldi bana. Sonradan «Sırça Köşk» adı altında topladığı bu masallar ve hikâvelerden iki ya da üçünü bir solukta okudu bana. Israrla bu denemeleri nasıl bulduğumu sordu. Sırça Köşk, masalını yeni yazmıştı galiba. Uzun uzun üzerinde konuştuk. Ben Kağnı'daki gercekci sanatın etkili havasından sıyrılamadığım için masal tarzındaki hikâvelere ilk anda giremedim. Sonraları kitap biçiminde yayınlanınca, acı taşlama düzeyinden vurucu sosyal gercekciliğin en başarılı örneklerini verdiğini gördüm. Sırça Köşk kitabı, Kağnı-Ses ve Yeni Dünya paralelinde ama, iyice ustalaşmış bir kalemin son yapıtı olmuştur.

Üçüncü ve son görüşmemiz ikincisinden üç-beş gün sonra içkili bir gecede oldu. Tatlı bir sonbahardan kopardığımız gece. Karpiç'te başladı. Düşünüyorum, düşünüyorum da, kimler vardı masamızda pek çıkaramıyorum. Galiba Suat Taşer, Fethi Giray belki Mehmet Kemal vardı. İstanbul'a ait tasarılarından söz açtı hep. Aziz Nesin'le beraber Marko Paşa'yı çıkaracaklarını şimdiden yazılar, hikâyeler, fıkralar hazırladığını söyledi. Yemekten sonra, Karanfil sokağındaki evine geldik. Kitaplar, kitaplar her taraf kitaplarla doluydu. Büyük bir kısmı almanca idi. Gec vakte kadar oturup edebiyat üzerinde konuştuk. Yıllarca bağlı olduğu kentten kopmuş, İstanbul serüvenine hazırlanıyordu. Oysa sona yaklaşıyormuş.

Şimdi, ıssız bir deniz kıyısında, çığlıklar atarak alçalıp yükselen martıların görüntüleri arasından gelen Sabahattin Ali'nin beyaz yüzünü, beyaz saçlarını görür gibi oluyorum. Çığlıklarla uçuşan martılar diyorum, onun haince öldürülüşü bana daima çok sayıda martının çığlıklarla uçuşunu anıştırır. Bir insanın, hele Sabahattin Ali çapında büyük bir yazarın öldürülüşü karşısında insanın usu bir yerde duruyor.

12 Şubat 1906 yılında doğmuştu. Sabahattin Ali, ölmedi diyorum, bugün altmış yaşında.

BERTOLT BRECHT

DEVRİMCİYE ÖVGÜ

Çok kimsede şafak atar
Baskı arttıkça
Ama onun kabarır yüreği

Örgütler kavgasını
Ekmek parası emek parası için
Sorar mal sahibine
Nerden buldun
Efendim ben şu kanıdayım diyenlere
Kime hizmet ediyorsun

Hep susulan yerde
Orda konuşur o
Baskının baş tâcı edildiği
Alın yazısından söz edilen yerde
Sayar adları bir bir
Sofrada yer aldı mı
Bir yüz buruşturmasıdır gider
Tadı kaçar yemeğin
Oda dar gelmeğe başlar
Kovulduğu yerde ayaklanma olur
Sınır dışı mı ettiniz
Kıpırdanmalar sürer yurtta.

Türkçesi: TEO

DEVLET SU İŞLERİ HODARDALIKLARI

Orhan Özalp

(İnşaat Yüksek Mühendisi)

Devlet hizmetinde Demirel, DSİ Genel Müdürlüğünden Başbakanlığa sıçramıştır. Demirel, tahsilini yaptığı Amerikayı örnek almış ve DSİ'yi onun Amerikalı kardeşi USBR'ye benzer biçimde geliştirmeye çalışmıştır. Ama ortaya Amerikalı kardeşten çok farklı, milyar yutan bir «bürokrasi canavarı» çıkmıştır.

DSİ'deki «başarısını» Türkiye çapında tekrarlamaya hazırlanan Demirel'in İnşaat Yüksek Mühendisi Orhan Özalp'ın uzun ve etraflı etüdünden kısaltarak aldığımız DSİ — USBR karşılaştırmasından öğreneceği çok şeyler olduğu inancındayız.

Sulama işine Türkiye, 1901 yılından itibaren Konya — Çumra Ovasında ilk sulama tesislerinin kurulmasıyla başlamıştır. Cumhuriyetten sonra sulama işlerine önem verilmiş ve Devlet Su İşleri örgütünün temelleri atılmıştır. Amerika'da da sulama işleri, 1902 yılında bir devlet kurumu olan U.S. Bureau of Reclamation (USBR)'un kurulmasıyla hız kazanmıştır.

Türkiye, 1964 yılına kadar sulama işlerine 12 milyar lira harcamıştır. 1961—62 yılına kadar ABD harcamaları 48 milyar liradır. Fakat harcanan parayla Türkiye 3.06 milyon dekar, Amerika ise 36.40 milyon dekar arazi sulamıştır. Bu sayede üretilen enerji miktarı Türkiyede 700—900 milyon Kwh, ABD'de ise 28—32.000 Kwh'dır. Demek oluyor ki, para itibariyle dört kat fazla bir yatırımla ABD 12 kat fazla sulama yapmış, 40 kat fazla enerji üretmiştir. Başka bir deyişle, 60 yıllık dönemde, eşit para harcamasıyla ABD, Türkiyeden üç kat fazla arazi sulamış ve on kat fazla enerji üretmiştir.

1965 yılında da Türkiye, 1 kilometrekare toprağın tabiî su kaynaklarının geliştirilmesi için 1650 lira ayırırken, ABD 650 lira ayırmaktadır. Fakir Türkiye, aynı iş için zengin Amerikadan 2.5 kat fazla para harcama durumundadır.

Bu rakamlar, ancak büyük bir hovardalıkla açıklanabilecek büyük bir mantıksızlığın varlığını ortaya koymaktadır. Gerçekten Devlet Su İşleri, milyarlar yutan, fakat az iş yapan dev bir bürokratik canavar haline gelmiştir. DSİ'nin Amerikalı benzeri USBR ile yapılacak ufak bir karşılaştırma, bu fakir milletin parasının bürokratik canavar tarafından nasıl yutulduğunu gösterecektir.

1. PERSONEL HARCAMALARI

DSİ bütçesi 1961'de 567 milyon lira iken 1963'de 728 milyon liraya çıkmıştır. Artış 160 milyon liradır. Buna karşılık personel sayısı 10834'den, 1963'de 14766'ya çıkmıştır. ABD'de ise 1960 ve 1961 dönemleri arasında bütçe artışı 500 milyon lira olduğu halde, personel sayısı 9943'den 10178'e geçerek ancak 235 kişi artmıştır. Hovarda DSİ, 160 milyon lira bütçe artışını 4 bin yeni personel alarak karşılamaktadır. USBR, bizden 5 kat fazla yatırımı (ki 4 kat fazla sulama ve 16 kat fazla enerji işletmesine sahiptir) çok daha az personelle gerçekleştirmektedir.

2. ÂTIL MAKİNE VE ATÖLYE HARCAMALARI

Bu konuda durum daha da acıklıdır. DSİ'nin elindeki makine sayısı 1961'de 3306 iken, 1962'de 3528'e ve 1963'de 3995'e çıkmıştır. Yıllık artış 200'ün üstündedir. USBR'de ise makine sayısı 1958 yılında 3230 iken devamlı azalma göstermektedir. Türkiyenin altı katı bir alanda iş gören USBR'in sahip olduğu makine sayısı, bizdekinden azdır!

1959'da USBR'in 571 otomobil, 41 Station Wagon olmak üzere 612 binek arabası vardır. 1963'de DSİ'nin binek arabası sayısı ise 1362'dir.

DSİ. 1 milyar lira değerinde makine ve atölye tesisine sahiptir. Fakat bu muazzam makine potansiyeli ile görülen iş, gülünç miktarda kalmaktadır. 1964 yılında ihaleli inşaatta 2 milyon 815 bin, emanet inşaatta 20—25 milyon lira kullanma değeri sağlanmıştır. Toplam, 23 ilâ 28 milyon liradır. Buna karşılık DSİ makine ve atölye sarfı 120 milyon liradır! Bu harcamanın dökümü şöyledir:

Makina parkına: 49,4 milyon TL.
Akaryakıt: 17,2 milyon TL.
Atölye ve personel: 38,2 milyon TL.
Şoför (1500 kişi) gideri: 15 milyon TL.
Toplam: 120 milyon TL.

Demek ki dışarıdan kiralanarak 25 milyon liraya yaptırılacak bir iş için, yaklaşık olarak 120 milyon lira harcanmaktadır! Buna ayrıca 1 milyon liralık makine ve tesislerin yılda yüz milyonları aşan yıpranma payı eklenmelidir. Bu durum, muazzam bir potansiyelin nasıl âtıl tutulduğunu açıkça göstermektedir. Halbuki ABD, iş hacmine göre makine sayısını ayarlamayı bilmiştir. USBR'nin binek arabası sayısını nasıl azalttığı bir örnek olarak gösterilebilir: 1952 yılında USBR araba sayısı 1947 idi. 1959'da bu miktar 612'ye düşürülmüştür. Düşünün yüzde 60'ı, proje etüdlerinde ve inşaat işlerinde daha uygun arabaların ortaya çıkışı dolayısiyle daha iyi bir idare sisteminin geliştirilmesi, yüzde 40'ı ise bütün devlet arabalarının bir araya getirilerek, onlardan ortak yararlanma düzeninin kurulması sayesinde sağlanmıştır.

3. ÂTIL TESİS HARCAMALARI

DSİ yatırımlarının her yıl yüzde 10'u sabit tesislere, teşekkülün kendi oturacağı binalara harcanmaktadır. Verimli yatırımlar yerine, lüks binalar tercih edilmektedir.

60 yıllık USBR örgütünün personeli, DSİ yöneticilerinin çok iyi bildikleri üzere, barakalarda, fabrika ve hangardan bozma tesislerde ve en iyileri bizim iki katlı, beş sınıflı okullarımıza benzeyen binalarda barınmaktadırlar. Tesislerin çoğu muvakkat durumdadır.

Bizde ise Ankara'da Çatal Han'da 10 katlı dev bir DSİ binası dikilmiştir. Çatal Han'da bulunan DSİ personelinin bir kısmı için TBMM yakınlarında bir arsada muazzam bir bina inşa edilmektedir. Bölge Müdürlükleri ve şube binaları, biribirleriyle yarış halinde lüks eserlerdir.

4. BÜTÇE — PROGRAM VE UYGULANMASI

6200 sayılı DSİ Kanununun 24 ve 26. maddelerine göre, tesislerin kurulması ve işletilmesi için yapılacak giderlerin, tesislerden yararlananlar tarafından karşılanması gereklidir. Ayrıca proje esaslarına ait yönetmeliğin 9. maddesi «etüd-proje-inşaat kontrollüğü-idarî gider» olarak harcanan paranın, tesislere harcanan paranın yüzde 15'i olmasını öngörür. Ne var ki gerçek çok farklıdır. Bu yüzde 15, yüzde 100'ü aşmaktadır. 1964 bütçesinde DSİ'nin kendine harcadığı para (kamulaştırmalar dahil) 549 milyon liradır. İhaleli ve emanet inşaat tutarları ise 421 milyon liradır. 1963'de yatırım miktarı 356 milyon, DSİ'nin kendine harcamaları 372 milyon liradır. Demek ki yatırımlarda idarî harcamalar, çok büyük miktarlara ulaşmaktadır. ABD'de ise, USBR'in 252,9 milyon dolarlık bütçesinin 204,5 milyon doları fiilî yatırımlara gitmiştir. Personel, gezi, muhabere, kiralar, ambar malzemeleri, nakliye, proje kopyesi, etüd, proje plânlama, inşaat kontrolü ve yönetim giderleri olarak USBR'in kendine harcadığı paralar 48,4 milyon dolardır. Örgütün kendine harcadığı para, fiilî yatırımın ancak yüzde 23,5'undan ibaret kalmaktadır.

DSİ, Beş Yıllık Plân döneminde tarım ve enerji sektöründe yapılacak 11 milyar liralık yatırımın 7 milyarını harcayacaktır. Bu paranın yarısından fazlası, fiilî yatırımlara değil, DSİ'nin muazzam miktarlara ulaşan kendi harcamalarına gidecektir.

5. YATIRIMLARIN VERİMİ

Sulama işlerine toplam 12 milyar lira harcanmıştır. 1964 yılında sulanan alan 3.06 milyon dekardır. Sulamadan sağlanan gelir 671 milyon, enerjiden gelir 100 milyon liradır. Demek ki paraya dönüşen yıllık millî gelir 771 milyon liradır. Yıllık yatırım ise 1964 yılında 970 milyon liradır.

Sulama ve enerji üretimi için harcanan bu 970 milyon liradan, DSİ sulama tahakkuku olarak 13 milyon, Etibank enerji bedeli olarak 50 milyon lira Hazineye dönmektedir. Harcanan 970 milyon, geri dönen ise 63 milyon liradır. ABD'de ise 1953 yılına kadar 2,4 milyar dolar yatırım yapılmıştır. Yatırım yapılan alandan sadece Maliyeye vergi kanalıyla 3 milyar dolar gelmiştir. 2,4 milyar dolar yatırım, çiftçi gelirinde 6,8 milyar dolar artış sağlamıştır.

1961 yılında USBR yatırımı 250 milyon dolardır. Buna karşılık yatırım alanında Hazineye dönen vergi geliri 359 milyon dolardır. Ayrıca tesislerin geri ödeme bedeli olarak 103,5 milyon dolar alınmıştır. Demek ki yatırılan paranın 1,5—2 kat fazlasıyla Hazineye dönmesine imkân veren bir düzen kurulmuştur. Bizde ise, artan miktarda para geri dönmeden akıtılmaktadır. Ama bu acıklı durum, 1965 yılı Bütçe raporunda hayalî övünmelere girişilmesine engel değildir: «Bugüne kadarki harcamaların temin ettiği çeşitli faydalar üzerinde yapılan hesaplara göre, bu sahada yapılan yatırımlar, 2—3 sene gibi kısa zamanlar içinde kendisini amorti etmektedir.

Türkiye tabiat ve coğrafyasındaki meknuz kuvvetleri harekete geçirecek, milyarları Türk halkına ve bütçesine süratle nakledecek son derece verimli ve hayırlı bir yatırım sahası karşısında bulunmaktayız.»

Bu hayal, milyar yutan bürokrasi canavarı ABD'deki benzeri gibi işletilebilse ve verimsiz projelerden kaçınılabilseydi çoktan gerçek olabilirdi. Fakat durum, tam ters yönde gelişmektedir.

6. ÂTIL GERİ ÖDEME KANUNU

USBR sulama alanlarında hiç bir çiftçi ailesi, 640 dekar sulama arazisinden fazlasına sahip olamaz. 640 dekarın üstündeki arazi kuru kalmaya mahkûmdur. Çiftçi aileleri bunu göze alamadıklarından 640 dekarın üstündeki arazilerini öteki az topraklı çiftçilere satmakta, böylece bir cins toprak reformu ve sosyal adalet gerçekleştirilmektedir.

Bize gelince, Adana Ovasında 2 milyon dekar arazinin yüzde 30'u devlet eliyle sulama tesislerine sahip hale getirilmiştir. Fakat Adana Ovasında, 640 dekar sınırlandırmasını hayal etmek bile mümkün müdür? Bırakınız arazi dağılımında eşitlik sağlamayı, fakir halkımızın ödediği vergilerle yapılan tesislerin bedellerini onlardan yararlanan büyük çiftçilerden tarım vergisi yoluyla almak kabil midir?

Hiç değilse sulanan arazide, en yararlı ürünlerin yetiştirilmesi düşünülebilirdi. ABD'de de sulanan arazide tütün, mısır, buğday ve pamuk gibi ihtiyacın üstünde yetiştirilen ürünlerin üretilmesi önlenmiştir. Arazinin yüzde 90'ı sebze ve meyva üretimine gitmektedir. Adana Ovası ise pamuk cinsinden kurtulamamakta, meyva-sebze oranı bütün alanlarda yüzde 10'un altında kalmaktadır.

Sulama ve enerji üretimi konusunda başka bir mesele, belediyelerin durumudur. Etibank'ın ortalama enerji satış fiyatı, kilovat saati 9 kuruştur. Belediyeler bunu 28—30 kuruşa satmaktadırlar. Ortalama, vergi haricinde, net kâr kilovatsaat başına 11—12 kuruş olmaktadır. Buna rağmen belediyeler, borçlarını ödeyemez durumdadırlar.

Bir Çubuk Barajı, içme suyu amacıyla yapılmıştır. Senede 15—17 milyon metreküp su ile, Ankara şehir ihtiyacının üçte birini karşılamaktadır. Belediye tonunu 1 kuruşa aldığı suyu 100 kuruşa yaklaşan bir fiyatla satmaktadır.

7. DSİ — MÜTEAHHİT İLİŞKİLERİ

Yatırımları plânlayan ve parayı harcayan DSİ'dir. Fakat işlerin çoğu müteahhitler tarafından yapılmaktadır. İşin sahibi olmasına rağmen, DSİ, aracı rolündedir. Bir yatırımın zamanında gerçekleştirilmesi, ya da sürüncemede bırakılması, DSİ'den çok müteahhitlerin elindedir. Müteahhitlerimiz genellikle işleri sürüncemede bırakmak eğilimindedirler. Süre uzatımı almakta güçlük çekmemektedirler.

Bütün bu nedenlerden dolayı, Kalkınma Plânında DSİ've ayrılan 7 milyar liranın, fakir halkımıza ve kalkınmaya tam yararlı olacağını söylemeye imkân yoktur.